

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YARATICI MUHASEBE VE İSTANBUL MENKUL KIYMETLER
BORSASI'NDA İŞLEM GÖREN ŞİRKETLER ÜZERİNDE BİR
UYGULAMA

Hazırlayan
Öznur ÇORBACI DOĞAN

İşletme Ana Bilim Dalı
Muhasebe Finansman Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Prof. Dr. Fatih Coşkun ERTAŞ

TOKAT – 2011

YARATICI MUHASEBE VE İSTANBUL MENKUL KIYMETLER
BORSASI'NDA İŞLEM GÖREN ŞİRKETLER ÜZERİNDE BİR
UYGULAMA

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 09 / 06 / 2011

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Prof. Dr. Fatih Coşkun ERTAŞ

Üye : Prof. Dr. Nevin YÖRÜK

Üye : Yrd. Doç. Dr. İlhan EROĞLU

İmzası

.....
.....
.....

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 10.../2011 tarih ve.../2011 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ali AÇIKEL
Enstitü Müdürü:

.....
Mühür
İmza

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

(.../.../20...)

Adı ve Soyadı

Öznur ÇORBACI DOĞAN

İmza

.....

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca her türlü zorluğa karşılık benden desteklerini esirgemeyen, böyle kıymetli ve çalışılması gerekli bir konuda tez hazırlamamda yardımcı olarak akademik kariyerimin ilk adımını atmamı sağlayan kıymetli hocam Prof. Dr. Fatih Coşkun ERTAŞ'a, teşekkürü bir borç bilirim.

Yine çalışmam boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen kıymetli aileme ve özellikle her zaman yanımda olan eşim Ebubekir DOĞAN'a şükranlarımı sunarım.

Öznur ÇORBACI DOĞAN

Haziran-2011

ÖZET

Yaratıcı muhasebe, muhasebe ilke ve kurallarının, değerlendirme ölçülerinin ve uygulamaya yönelik düzenlemelerin eksikliğinden yararlanmak suretiyle muhasebe rakamları üzerinde oynamak, finansal tabloların biçimini veya finansal tablolarda yer alan bilgilerin sunuluşunu değiştirerek finansal durumu olduğundan farklı göstermek amacıyla yapılan işlemlerin tümüdür.

Bu çalışmanın amacı; yaratıcı muhasebe kavramını, yaratıcı muhasebe uygulamalarını ve bağımsız denetim ile yaratıcı muhasebe uygulamaları arasındaki ilişkiyi açıklamak, ayrıca Türkiye’deki şirketlerin yaratıcı muhasebe uygulamalarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda, Küçüksözen’in Beneish (1999) modelini revize ederek geliştirdiği model kullanılarak hisse senetleri İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda (İMKB) işlem gören şirketlerin 2007 ve 2008 yıllarında yaratıcı muhasebe uygulamaları tahmin edilmeye çalışılmıştır. İMKB ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) verileri ile model sonuçları karşılaştırılarak modelin tahmin gücü ile İMKB ve SPK’ya göre her iki yılda da yaratıcı muhasebe uygulamalarına giden şirketler tespit edilerek bağımsız denetimin etkinliği araştırılmıştır. Ayrıca, yaratıcı muhasebe uygulaması yapan birkaç şirket yapmış olduğu yaratıcı muhasebe uygulamaları ile birlikte örnek olarak verilmiştir. Çalışma sonucunda, modelin yaratıcı muhasebe uygulamasını tahmin gücü 2007 yılı için %55, 2008 yılı için ise %63 olarak bulunmuştur. Her iki yılda da yaratıcı muhasebe uygulaması yapan 7 şirket olduğu tespit edilerek ülkemizdeki bağımsız denetim uygulamalarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcı Muhasebe, Bağımsız Denetim, Hileli Finansal Raporlama.

ABSTRACT

Creative accounting refers to the whole transactions that are carried out to make the financial situation under false colours by changing the format or the presentation of the information in financial statements, by manipulating the accounting figures by taking advantage of the inadequacy of accounting principles and rules and evaluation measures and regulations aiming at applications.

The aim of this study is to explain the concept of creative accounting and the practice of creative accounting; the relationship between independent audit and creative accounting practices; and also to reveal the creative accounting practices of Turkish companies. Within this context, the study tried to estimate the creative accounting practices of the companies whose stock shares were traded in Istanbul Stock Exchange (ISE) in 2007 and 2008 by using the model of Küçüksözen, who revised the model of Beneish (1999). By comparing the results of the model with the data retrieved from ISE and Capital Market Board (CMB), the efficacy of independent audit was searched by ascertaining the companies utilizing creative accounting practices in the above mentioned years according to ISE and CMB and the estimation power of the model. Furthermore, some companies using creative accounting were given as samples including their creative accounting practices. As a result of the study, the estimation power of the model regarding creative accounting was found to be 55 % for 2007 and 63 % for 2008. It is determined that there were 7 companies practising creative accounting; therefore, it is concluded that the independent audit practices are inadequate in our country.

Key words: Creative accounting, Independent audit, Fraudulent financial reporting.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER ve TABLOLAR LİSTESİ.....	vii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
1. GİRİŞ	1
2. YARATICI MUHASEBE UYGULAMALARI VE TAHMİN MODELLERİ	4
2.1. YARATICI MUHASEBE KAVRAMI.....	4
2.1.1. Yaratıcı Muhasebenin Ortaya Çıkış Nedenleri	6
2.1.2. Hileli Finansal Raporlama ve Yaratıcı Muhasebe	16
2.1.2.1. <i>Hile Kavramı</i>	16
2.1.2.2. <i>Manipülasyon ve Finansal Bilgi Manipülasyonu</i>	18
2.1.2.3. <i>Hileli Finansal Raporlama</i>	21
2.1.2.4. <i>Hileli Finansal Raporlama ve Yaratıcı Muhasebe İlişkisi</i>	23
2.1.3. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Nedenleri.....	25
2.1.4. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Amaçları	27
2.1.4.1. <i>Hisse Senedi Fiyatlarını Etkilemek</i>	30
2.1.4.2. <i>Borçlanma Maliyetlerinin Azaltılması</i>	32
2.1.4.3. <i>Yönetici Ücret ve Primlerini Yükseltmek</i>	32

2.1.4.4. <i>Politik veya Yasal Düzenlemelerden Kaynaklanan Maliyetlerini Azaltmak</i>	34
2.2. YARATICI MUHASEBE UYGULAMALARI	35
2.2.1. Varlık ve Yükümlülüklerle İlişkin Uygulamalar	37
2.2.2. Gelir Tablosu Kalemlerine İlişkin Uygulamalar.....	42
2.2.3. Nakit Akım Tablosu Kalemlerine İlişkin Uygulamalar.....	46
2.2.4. Muhasebe Politikalarının Seçimine İlişkin Uygulamalar	47
2.2.5. Gelirin Tahakkuk Etmeden Muhasebeleştirilmesi.....	51
2.2.6. Muhasebe Standartlarına İlişkin Uygulamalar.....	53
2.2.7. Diğer Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları	58
2.3. YARATICI MUHASEBE UYGULAMALARI TAHMİN MODELLERİ	61
2.3.1. Healy Modeli.....	63
2.3.2. DeAngelo Modeli.....	64
2.3.3. Jones Modeli	65
2.3.4. Düzeltilmiş Jones Modeli.....	65
2.3.5. Endüstri Modeli.....	66
2.3.6. Barton ve Simko Modeli	67
2.3.7. İmhoff ve Eckel Modeli	68
2.3.8. Spathis Modeli	68
2.3.9. Beneish Modeli	70
2.4. BAĞIMSIZ DENETİM AÇISINDAN YARATICI MUHASEBE UYGULAMALARI	72
2.4.1. Bağımsız Denetim İle Yaratıcı Muhasebenin İlişkisi	73
2.4.2. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarında Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu ..	76

2.4.3. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Önlenmesine Yönelik Olarak Bağımsız Denetim Standartlarında Yer Alan Düzenlemeler.....	77
2.4.3.1. Uluslararası Düzenlemeler.....	78
2.4.3.2. Ulusal Düzenlemeler.....	85
3. LİTERATÜR TARAMASI	95
4. YARATICI MUHASEBE UYGULAMALARININ ORTAYA ÇIKARILMASINA YÖNELİK UYGULAMA	101
4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	101
4.2. ARAŞTIRMADA KULLANILACAK MATERYAL VE YÖNTEM	101
4.2.1. Araştırmanın Materyali	101
4.2.2. Araştırmanın Yöntemi.....	102
4.3. BULGULAR	108
5. SONUÇ.....	116
KAYNAKLAR.....	120
EKLER.....	136
EK 1: 2007 YILI BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER.....	137
EK 2: 2008 YILI BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER.....	144
ÖZGEÇMİŞ.....	151

ŞEKİLLER ve TABLOLAR LİSTESİ

Şekil 2.1. Yaratıcı Muhasebe Sonucunda Ortaya Çıkan Refah Transferi.....	28
Tablo 2.1. Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri.....	20
Tablo 2.2. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Amaçları ve Edinilen Kazanımlar	30
Tablo 4.1. Türkiye’de Yapılan Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları.....	112

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 4.1. 2007 Yılı Tahmini ve Gerçek Yaratıcı Muhasebe Uygulaması Yapan – Yapmayan Şirket Sayıları.....	109
Grafik 4.2. 2008 Yılı Tahmini ve Gerçek Yaratıcı Muhasebe Uygulaması Yapan – Yapmayan Şirket Sayıları.....	110
Grafik 4. 3. 2007 ve 2008 Yıllarında Yaratıcı Muhasebe Uygulaması Yapan Firma Sayıları	112

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACFE	: Association of Certified Fraud Examiners (Diplomalı Hile Araştırmacıları Enstitüsü)
AICPA	: Amerikan Mali Müşavirler Odası Birliği
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
DS	: Denetim Standartları
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
FASB	: Financial Accounting Standards Board (Finansal Muhasebe Standartları Kurulu)
FIFO	: First In First Out (İlk Giren İlk Çıkar)
GKGDS	: Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları
GKGMİ	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
GKGMS	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları
GM	: General Motor
IASB	: International Accounting Standards Board (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)
IFAC	: International Federation of Accountants (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu)
ISA	: International Standards on Auditing (Uluslararası Denetim Standardı)
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
LIFO	: Last In First Out (Son Giren İlk Çıkar)

OPEC	: Organization of Petroleum Exporting Countries, (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)
ÖAŞ	: Özel Amaçlı Şirket
SAS	: Statement on Auditing Standards (Denetim Standartları Hakkında Açıklama)
SEC	: Securities and Exchange Commission (Amerika Sermaye Piyasası Kurulu)
SOX	: Sarbanes Oxley Yasası
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SPKn	: Sermaye Piyasası Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMS	: Türkiye Muhasebe Standardı
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TUDESK	: Türkiye Denetim Standartları Kurulu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
XML	: Extensible Markup Language (Genişletilebilir İşaretleme Dili)
XBRL	: Extensible Business Reporting Language (Genişleyebilir İşletme Raporlama Dili)
VUK	: Vergi Usul Kanunu

1. GİRİŞ

Enron olayı ile tüm dikkatleri üzerine çeken yaratıcı muhasebe son yıllarda sıkça sözü edilen bir konu haline gelmiştir. Esasen yeni bir konu teşkil etmeyen yaratıcı muhasebe kavramı, dar anlamda finansal tablolara yapılan makyaj olarak ifade edilebilir. Yaratıcı muhasebe, ilke ve standartların muhasebe uygulamalarına yön verdiği günümüzde kelime olarak ilk anda pozitif bir anlam içermekle birlikte genel amaçlı mali tablolar açısından doğru ve güvenilir mali tablo anlayışına ters düşen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaratıcı muhasebe, esas itibariyle finansal tabloların, işletmenin durumunu olduğundan daha iyi ya da daha kötü gösterilmesi amacıyla düzenlenmesine hizmet eden muhasebe uygulamaları olarak tanımlanabilir.

Muhasebe politikalarındaki esneklik ile düzenlemelerdeki eksiklik ve yetersizlikler, finansal tabloların farklı bir şekilde hazırlanması, sunulması ve yorumlanmasına ve dolayısıyla da yukarıda açıklanmaya çalışılan yaratıcı muhasebe uygulamalarının oluşmasına neden olabilmektedir. Özellikle tepe yönetimi, muhasebe politikalarındaki esnekliklerden yararlanmak suretiyle, işletmelerin istedikleri hedeflere ulaşmasını sağlayabilmektedirler. Yaratıcı muhasebe olarak adlandırılan bu uygulamalar işletmelerin gerçek finansal durumlarını görmede bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısa vadede şirkete ve yatırımcılara dönem kârını artırarak önemli kazançlar getirmesi sebebiyle oldukça sık kullanılan yaratıcı muhasebe teknikleri uzun vadede telafisi zor sorunlarla karşılaşılmasına neden olmaktadır. Tepe yönetiminin kasıtlı olarak yapmış olduğu yanlış bildirimler sonucunda dünya üzerinde büyük şirket skandalları gerçekleşmiş ve bu skandallar kamuoyunda büyük yankılar uyandırmıştır.

Enron ve Worldcom başta olmak üzere dünyada yaşanan şirket skandallarının çıkış noktası finansal tablolardaki bilgilerin; anlaşılabilir, ihtiyaca uygun, güvenilir ve karşılaştırılabilir olmasını engelleyen yaratıcı muhasebe uygulamalarıdır.

Bu çalışmanın amacı, yaratıcı muhasebe kavramını, yaratıcı muhasebe uygulamalarını ve bağımsız denetim ile yaratıcı muhasebe uygulamaları arasındaki ilişkiyi açıklamak, Türkiye'deki şirketlerin yaratıcı muhasebe uygulamalarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda, Küçüksözen'in Beneish (1999) modelini geliştirerek oluşturduğu model kullanılarak, hisse senetleri İMKB'de işlem gören şirketlerin 2007 ve 2008 yıllarındaki yaratıcı muhasebe uygulamaları tahmin edilmeye çalışılmıştır. İMKB ve SPK verileri ile model sonuçları karşılaştırılarak modelin tahmin gücü ile İMKB ve SPK'ya göre her iki yılda da yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvuran şirketler tespit edilmiş ve bağımsız denetimin etkinliği, verilen cezaların caydırıcı olup olmadığı araştırılmıştır. Ayrıca, yaratıcı muhasebe uygulamasına başvuran birkaç şirket, yapmış olduğu yaratıcı muhasebe uygulamaları ile birlikte örnek olarak verilmiştir. Çalışma sonucunda, kullanılan modelin yaratıcı muhasebe uygulamasına başvuranları 2007 yılı için %55, 2008 yılı için ise %63 olarak doğru tahmin ettiği belirlenmiştir. Her iki yılda da yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirket sayısının 7 olduğu tespit edilerek ülkemizdeki bağımsız denetim uygulamalarının ve yasal düzenlemelerin yetersiz olduğu, verilen cezaların caydırıcı olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bu çerçevede çalışmanın ikinci kısmında, yaratıcı muhasebe kavramı, yaratıcı muhasebe uygulamaları ve yaratıcı muhasebe uygulamaları tahmin modelleri açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde bağımsız denetim açısından yaratıcı muhasebe uygulamaları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bağımsız denetçinin yaratıcı muhasebe uygulamaları karşısındaki sorumlulukları, ülkemizde ve dünya da bu konu ile ilgili

bağımsız denetim alanında yapılan düzenlemeler üzerinde durularak yaratıcı muhasebe uygulamalarının engellenmesinde bağımsız denetimin önemi vurgulanmıştır.

Araştırmanın üçüncü kısmında yaratıcı muhasebe uygulamaları konusunda yapılan akademik çalışmalar incelenmiştir.

Araştırmanın dördüncü kısmında, hisse senetleri İMKB’de işlem gören şirketlerin yaratıcı muhasebe uygulamalarını tahmin etmeye yönelik uygulama çalışmasına yer verilmiştir. Ayrıca analiz sonucunda elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Araştırmanın beşinci ve son kısmında ise araştırma sonuçları ortaya konularak önerilerde bulunulmuştur.

2. YARATICI MUHASEBE UYGULAMALARI VE TAHMİN MODELLERİ

İşletmelerin finansal durumlarını ve faaliyet sonuçlarını gösteren finansal tablolar bazen kasıtlı olarak sağlıklı düzenlenmediği gibi bazen de Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GKGMI)'ne tam olarak uygun şekilde hazırlanmadığı için yanıltıcı olabilirler (Nalbantoğlu, 2001: 141). Yöneticilerin, finansal tablo kullanıcılarını amaçları doğrultusunda yönlendirmek için yapmış olduğu bu uygulamalar literatürde yaratıcı muhasebe uygulamaları olarak ifade edilmektedir.

Bu bölümde yaratıcı muhasebe kavramı ve bu konu üzerinde yapılan çalışmalar, yaratıcı muhasebenin ortaya çıkış nedenleri, hileli finansal raporlama ile ilişkisi, işletme yöneticilerini yaratıcı muhasebe uygulamalarına iten nedenler ve şirketlerin yaratıcı muhasebe uygulaması yapıp yapmadıklarını ortaya koymak amacıyla geliştirilmiş tahmin modelleri açıklanacaktır. Ayrıca yaratıcı muhasebe uygulamalarının önlenmesinde bağımsız denetimin etkili olup olmadığı konusuna yönelik olarak bağımsız denetimle yaratıcı muhasebe ilişkisine, yaratıcı muhasebe uygulamalarında bağımsız denetçiye düşen sorumluluklara ve bu alandaki ulusal ve uluslararası düzenlemelere yer verilecektir.

2.1. YARATICI MUHASEBE KAVRAMI

İşletmelerin belli bir dönem içerisindeki finansal durum ve faaliyet sonuçlarını gösteren finansal tablolar, işletme yöneticileri veya diğer kişiler tarafından, çeşitli amaçlarla olduğundan daha iyi gösterilme çabası içerisindeyler (Akyel ve Karaca, 2005: 244). Finansal bilgi kullanıcılarını aldatmaya yönelik yapılan tüm bu uygulamalar ise yaratıcı muhasebe kavramını ortaya çıkarmıştır.

Temelinde muhasebe ilke ve esaslarına uygun olmayan davranışların yer aldığı ve bir anlamda uluslararası finansal krizlere sebep olabilecek bu kavram, İngilizce “creative accounting” ifadesinin karşılığı olarak Türkçeye “yaratıcı muhasebe” biçiminde tercüme edilmiştir. Zaman zaman “yaratıcı muhasebe oyunları” biçiminde de kullanılan yöntem için “*muhasebe kuralları, ölçüm seçimleri ve finansal tabloların açıklama özelliklerindeki boşluklardan faydalanılarak hesapların manipüle edilmesi ile raporlamanın istenilen şekilde ortaya konulması işlemi*” ifadelerine yer verilmektedir (Daştan, 2010: 11).

“Yaratıcı” kavramı, GKGMİ’nde “muhafazakârlık” ve “tutarlılık” kavramlarının tam tersi, -kitabına uydurarak- “istediği gibi göstermek” anlamına gelir. Yaratıcı muhasebe, uzun dönemli yerleşmiş uygulama ve geleneklerin dışına çıkarak finansal raporları gizli bir şekilde “iyi göstermek” için üst düzey şirket yöneticileri tarafından kendi çıkarlarını korumak için kullandıkları bir yöntemdir. Finansal tabloların iyi gösterilmesi, “görünüş olarak” GKGMİ’ne uyuyor olmasına rağmen, “gerçekte” mevcut düzenlemelerin farklı yorum sınırları içerisinde kalarak üst düzey yöneticilerin kişisel çıkar sağlamak için kullandıkları bir yöntemdir (Hsieh ve Tsai, 2006: 64).

Yaratıcı muhasebe, ilke ve kuralların, değerlendirme ölçülerinin ve uygulamaya yönelik düzenlemelerin eksikliğinden yararlanmak suretiyle muhasebe rakamları üzerinde oynamak, finansal tabloların biçimini veya finansal tablolarda yer alan bilgilerin sunuluşunu değiştirerek finansal durumu olduğundan farklı göstermek amacıyla yapılan işlemlerin tümü olarak tanımlanabilir (Siegel ve Shim, 2005: 118).

Yaratıcı muhasebe, finansal tabloların kurallar çerçevesinde göstermesi gereken durumdan, farklı bir durumu bu kuralların ruhuna aykırı bir şekilde göstermesini sağlamak üzere, kurallardaki esnekliklerden yararlanılması ya da bazılarının atlanması

şeklinde gerçekleştirilen, bir kuralları kullanma sürecidir. Finansal tabloları yeniden düzenleyerek yaratılan manipülasyon fırsatı, işletmeye esneklik kazandırmaktadır ve bu uygulamalar muhasebe uzmanlarının daha az dürüstlüğe sahip işlemleri olarak pratiğe dökülmektedir. Yaratıcı muhasebe, yasalar ve muhasebe standartları sınırları içerisinde gerçekleştirilir, ancak her ikisinin de ruhuna ve özüne açıkça aykırı bir uygulamadır (Küçüksozen, 2004: 80).

Başka bir tanıma göre; yaratıcı muhasebe, finansal raporları hazırlayanların istekleri doğrultusunda, avantajlardan oluşan kuralların seçilmesi veya bazı kuralların görmezlikten gelinmesi yoluyla finansal muhasebe verilerinin ve/veya finansal tabloların değişime tabi tutulmasıdır (Naser, 1993: 2).

Yaratıcı muhasebe kavramını kısaca, işletmelerin mali durum tablolarına yapılan makyajlama olarak tanımlayabiliriz. Diğer bir ifadeyle yaratıcı muhasebe; finansal bilgileri içeren mali tabloların işletmelerin içinde bulunduğu durumu olduğundan farklı şekilde gösterilmesi çabasına hizmet eden muhasebe uygulamalarıdır (Lungu, Potecea ve Rotaru, 2009: 1265).

Yaratıcı muhasebe uygulamalarını insanlara benzeten şu yorum da yapılmaktadır. Hesaplar (finansal tablolar) “temizlendikten” sonra “giydirilmelidirler”. Makyajları yapılabilir, görünüşleri iyileştirilebilir veya finansal bir yüz gerdirme yaptırabilirler. Amortisman yöntemiyle kas geliştirebilirler (Stowoly ve Breton, 2000: 45).

2.1.1. Yaratıcı Muhasebenin Ortaya Çıkış Nedenleri

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının yapılabilmesi için öncelikle bunların uygulanabilmesine alt yapı oluşturacak kaynakların veya uygulamaların var olması

gerekir. Alt yapı ya da uygulanabilmek için uygun ortam denilen bu uygulamalar veya açıklar yaratıcı muhasebenin ortaya çıkış nedenlerini oluşturmaktadır.

Yaratıcı muhasebe uygulamalarını ortaya çıkaran nedenleri, muhasebe teorisinden kaynaklanan, muhasebe çevresinden kaynaklanan ve muhasebe ortamından kaynaklanan nedenler olarak sınıflandırmak mümkündür.

a) Muhasebe Teorisinden Kaynaklanan Nedenler:

Ekonomideki gelişmelere bağlı olarak değişen, dinamik bir yapıya sahip olan muhasebe teorilerinde meydana gelen değişiklikler, algı farklılıkları ve yöntem çeşitliliğinin fazla olması gibi nedenler yaratıcı muhasebenin ortaya çıkmasına yardım etmektedir.

Muhasebe teorisi bilimsel yöntemlere dayanmasına rağmen, muhasebe uygulaması onu uygulayan işletmelere göre farklılık göstermektedir. Bu duruma yol açan etkenleri, muhasebenin teknik olma özelliğinden kaynaklanan yöntem çeşitliliği olduğu kadar onun statik olmayan ve sürekli değişen bir disiplin olmasında aramak gerekir (Arslan, 1993: 17).

Muhasebe sistemi anlayışı son zamanlarda değişikliğe uğramış ve geleneksel muhasebe sistemi ile eş zamanlı muhasebe sistemi anlayışı arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Geleneksel muhasebe sistemi anlayışı ile günümüzdeki muhasebe sistemini birbirinden ayıran temel unsur, geleneksel anlayışta bilgilerin aktif yönetilmemesi ancak günümüzde sermaye piyasalarının gelişmesi ile bilginin eş zamanlı (anlık) yönetilmesidir (Bayırlı, 2006: 88). Bunun yanı sıra; geleneksel muhasebe anlayışı tanımlanmış bir yapıya sahip olan geleneksel organizasyonlarda ve durgun bir çevrede adım adım iyileşme göstererek, teknolojileri sadece uygulama aracı olarak kullanarak, tek boyutlu ölçüm yapılarak, muhasebe çıktısına yönelerek uygulanmakta iken, eş

zamanlı muhasebe anlayışı ise kendiliğinden ortaya çıkan organizasyonlarda ve dinamik çevrede değişimlere ayak uydurarak, teknolojiyi sistemin iyileşmesi için de kullanarak, boyutlar arası ölçüm yaparak, öğrenen sistem anlayışı içerisinde uygulanmaktadır.¹

Muhasebe teorisinden kaynaklanan nedenlerden bir diğeri ise, muhasebe temel kavram ve ilkelerinin kanun gibi algılanmamasıdır. Muhasebe temel kavramları, muhasebe temel ilkelerinin, dolayısıyla, muhasebe uygulamalarının temelini oluşturan, gözleme dayalı olarak yapılan temel çıkış noktalarıdır (Sevilengül, 2009: 16). Belirli bir zamanda, hali hazırdaki muhasebe uygulamalarını tanımlamak için gereken gelenekleri, kuralları ve yapılan tüm işlemleri kapsamaktadır (Akdoğan ve Aydın, 1987: 251).

Muhasebenin temel kavramları, muhasebe uygulamalarını dayanak oluşturmak için düzenlendiğine göre, muhasebe uygulamalarındaki değişiklikler muhasebenin ilke ve temel kavramlarını da değiştirecektir. Güncel ekonomik gelişmeler ışığında, dinamik bir yapıya sahip olan muhasebe uygulamaları değişmek zorunda kalacak ve bulunduğu ortamın ekonomik, sosyal ve politik ihtiyaçlarına cevap vermek zorunda kalacaktır. Dolayısıyla değişen bu muhasebe uygulamaları, muhasebenin ilke ve kavramlarını da etkileyecektir.

Muhasebenin temel kavramları, değişmez kurallar gibi algılanmamalıdır. Muhasebe kavram, ilke ve kurallarını kanunla düzenleyerek değişmez kılmak imkânsızdır. Çünkü muhasebe uygulamalarını, deneyimlerden çıkarılan kurallar, değişen ihtiyaçlar yönlendirmektedir. Bu nedenle muhasebe uygulamalarına yön veren kavramlara, genel kabul görmüş muhasebe kavram, ilke ve kuralları denilmektedir. Ancak bu kavramlara kanunlarla yaptırım gücü sağlanması mümkündür. Ülkemizde de

¹Mawdurur, R., (1996), "The Conventional Accounting System: Process And Perspectives", <http://www.shu.ac.uk/schools/tsl/tşjnl/vol1996/pprs1998/rahman/5.htm>: s:1/ Erişim tarihi: 24.10.2009.

yeni Türk Ticaret Kanunu (TTK) ile hem GKGMİ'ne hem de muhasebe standartlarına atıf yapılarak bu sağlanmaya çalışılmıştır (Bayırlı, 2006: 71).

Muhasebenin temel kavramlarında doğrudan somut bir birlik sağlanamaz. Bunları somut hale getirme, uygulamada yol göstermekten ziyade karışıklık ve zorluk yaratacaktır. Sonuç olarak; uygulamada sağladıkları kolaylık ve yararlarının yanı sıra bu ilkelerin günümüz ekonomik koşullarında ne derece gerçekçi ve güvenilir oldukları konusunda düşünülmesi gerekmektedir (Sayarı, 1981: 5).

Değerlemenin subjektif olması ve değerlendirme kavramlarının çeşitliliği de yaratıcı muhasebe uygulamalarını ortaya çıkarmaktadır. Dünyada ki yaşanan muhasebe krizlerine bakıldığında şüpheleri üzerine çeken ve en çok eleştirilen muhasebe uygulaması Makul veya Gerçeğe Uygun Değer yöntemi olmuş, hatta bu yöntemin yasaklanması yönünde çeşitli girişimlerde bile bulunulmuştur (Yılmaz, 2009: 6). Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından bu kavram, *“bilgili ve istekli taraflar arasında herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında, bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin ifası sırasında esas teşkil edecek tutar”* olarak açıklarken; Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB)'da *“cari piyasada, aralarında muvazaalı bir ilişki bulunmayan bilgili ve istekli taraflar arasında bir varlığın ya da yükümlülüğün değişimine konu olan tahmini fiyattır”* şeklinde tanımlamaktadır (Aktaş ve Deran, 2006: 5-6). Bilanço değerlemesinde her zaman bu değer “gerçek” değeri yansıtmadığı gibi, bu değer in saptanamadığı durumlarda önerilen ve kullanılan hesaplama yöntemleri de son derece öznel dir. Bu yöntemlerden biri olan “piyasa fiyatıyla değerlendirme” kavramı da hem muhasebenin temel kavramlarından özellikle maliyet esası ve ihtiyatlılık kavramına aykırı olmakta hem de piyasaların

yükseldiği bir ortamda bu yöntem ile değerlendirme varlıkları ve kârı artırırken aksi durumda düşüşü hızlandırıcı bir etki de yapabilmektedir (Wu ve Pan, 2009: 135).

1929 krizinden sonra kurulan Securities and Exchanges Commission (SEC),² piyasa değeri ile değerlemeyi “*denenmemesi gereken bir yöntem*” olarak nitelendirmiş (Zeff, 2007: 49) ve yerine uzun yıllar boyunca maliyet yöntemini uygulamasını dayatmıştır. Bugün de getirilen önerilerden biri olan “*finansal tablolar maliyet yöntemine göre oluşturulurken, finansal tablo ekinde güncel değerle de bilgi sunulsun*” şeklinde bir düzenlemeyi SEC daha 1936 yılında yapmıştır (Yılmaz, 2009: 6).

Değerleme yapılırken öncelikle, muhasebe teorisinde öngörölmüş bir değerlendirme ölçüsü varsa kullanılmalı eğer yoksa kanunlarda bu konuda hangi değerlendirme ölçüsü belirtilmişse o seçilmelidir. Her iki durumda da belirlenmiş bir ölçü yoksa muhasebe uygulayıcısı işletme hedefleri ile çıkar gruplarının amaçlarını birleştirerek mümkün olduğunca objektif ve tarafsız davranarak değerlendirme ölçüsünü belirlemelidir. Her ne kadar kanunlar ve muhasebe standartları buna imkân bırakmasa da yine de yaratıcı muhasebe uygulamalarının ortaya çıkması için boş bir alan bulunmaktadır.

Alternatif muhasebe yöntemlerinin çeşitli olması da yaratıcı muhasebeyi ortaya çıkarmaktadır. Çoğu muhasebe uygulamaları için standart bir yöntem belirlenmiş olduğu için uygulamacıların bu konularda yaratıcı muhasebe uygulamalarına gitmelerine imkân tanınmamaktadır. Ancak duran varlıklara amortisman ayırma, stok değerlendirme, karşılık ayırma, giderleri erteleme, borçlanma maliyetlerini muhasebeleştirme gibi bazı muhasebe uygulamalarında alternatif yöntemler mevcuttur ve bu yöntemlerden hangisinin kullanılacağı yöneticinin kararına kalmaktadır. Seçimde

² SEC: Amerika Birleşik Devletleri Borsası

muhasebe standartları açısından yasal olarak bir yaptırım sağlanamasa da vergi mevzuatı ile bu seçim yönlendirilmeye çalışılmıştır.

Şirketler borcunu ödemeyen müşterileri, modası geçmiş stokları ve varlıklarının değerlerindeki diğer düşüşleri finansal tablolarında doğru bir şekilde raporlamak için karşılık ayırmalıdır. Bu karşılıkları yeterli ayırmamak veya uygun olmayacak şekilde azaltmak yapay kârlar yaratılmasına neden olur (Schilit, 2002: 133). Ayrıca eğer işletmeler cari dönem kârını yüksek göstermek istiyorlar ise amortisman yöntemini azalan bakiyeler yönteminden ziyade normal amortisman yöntemini kullanarak amaçlarına bir nevi ulaşabilirler. Ayrıca işletmeler cari dönem kârını yüksek göstermek amacıyla, duran varlığın hizmet ömrüne, ekonomik şartlara, teknolojik gelişmelere bağlı olarak belirlenen yararlı ömrünü de baştan daha uzun belirleyebilmekte veya hurda değerini olduğundan yüksek tespit edebilmektedir (Moeller ve Landry, 2009: 126). Yöntemlerin isteğe bağlı olarak seçilmesi, yöneticileri bu seçimleri yaparken ilgili çıkar gruplarının amaçlarına en iyi şekilde ulaştıracak yöntemi seçme olanağı tanımaktadır.

b) Muhasebe Çevresinden Kaynaklanan Nedenler

Muhasebe çevresi denildiği zaman ilk olarak, muhasebe faaliyetleri sırasında veya sonrasında elde edilen bilgilerle ilgilenen gruplar akla gelmektedir. Bu bilgilerle ilgilenen kullanıcıların çok olması ve her bir kullanıcının amacının farklı olması yaratıcı muhasebeyi ortaya çıkaran nedenler arasında sayılabilir. İşletmenin faaliyetleri ve faaliyet sonuçlarıyla işletme yöneticileri, sahipleri ve ortakları, çalışanları, devlet kuruluşları, kredi kuruluşları, yatırımcılar gibi işletme ile doğrudan veya dolaylı çıkarı olan kişi ve kurumlar ilgilenmektedir (Kalmış, Eskin ve Gümüş, 2006: 145).

Muhasebe teknik bir uygulama olduğundan dolayı her zaman bundan yararlananların istekleri doğrultusunda esnetmek mümkün değildir (Sayarı, 1981: 5).

İşte yaratıcı muhasebe uygulamaları bu noktada ortaya çıkmaktadır. Yaratıcı muhasebe uygulamaları ile muhasebe usul ve esasları, finansal bilgi kullanıcılarının amaçları doğrultusunda muhasebe uygulamalarını esnetebilmektedir. Yönetim tarafından sadece kendilerini veya dar bir yapıda işletme sahiplerini avantajlı kılacak, bunun yanında diğer bütün üçüncü kişilere önemli zararlar, özellikle işletmenin kârını az göstererek örneğin daha az vergi ödemeye ve daha az kâr payı dağıtmaya yönelik, verebilecek düzenlemeler yapabilmektedir (Bozkurt, 2000: 17).

İşletme yöneticilerinin yapabileceği bu yaratıcı muhasebe uygulamalarını engellemenin yollarından biri, muhasebe ilke ve standartlarının bu açığı kapatıcı şekilde düzenlenmesidir. Oysa bu standartların düzenlenmesinde bile düzenleme kurumları etki altında kalmaktadır (Üstündağ, 1999: 2). Son finansal krizin ardından muhasebe standartları ve kurumları da sorgulanmaya başlanmış özellikle finans kurumlarının IASB ve FASB üzerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığı ve bu kurumların işleyişleri önemli tartışma konularından biri haline gelmiştir (Can, 2010: 28).

Örneğin, düzenleyici kuruluşların karar almadaki davranışlarına yönelik olarak yapılan araştırmalar, bu kuruluşların büyük bağımsız denetim firmalarıyla yakın ilişkilerinin karar alma sürecinde belirleyici olduğunu ortaya koymuştur (Bayırlı, 2006: 74). Ayrıca sürekli değişen ortamda muhasebe standartları da yetersiz kalmakta ve onların da değişmesi gerekmektedir. Değişim anında ya da değişimin yetersiz kaldığı durumlarda yaratıcı muhasebe uygulamalarını yapmak daha kolay olacaktır.

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının önlenmesinde ya da tespit edilmesinde önemli rol oynayan bağımsız denetçilerin görevlerini gereği şekilde yerine getirmemesi de yaratıcı muhasebenin ortaya çıkış nedenleri arasında sayılabilir. Üretilen muhasebe bilgisinin güvenilirliğini ölçmek için yapılan bağımsız denetim sürecinde bağımsız

denetçiler, denetledikleri şirketlerin yönetimleriyle bir takım danışmanlık anlaşmalarının içine girmeleri sonucu yöneticilere yasa dışı menfaatler sağlamak amacıyla, yönetim üzerindeki kontrolleri azaltarak denetçi bağımsızlığını ihlal etmiş ve bu şekilde yaratıcı muhasebe uygulamalarına zemin hazırlamış olmaktadır (Guerra, 2004: 10-11).

Nelson, Frankel ve Johnson'a (2002) göre, bağımsız denetim şirketlerinin müşterilerine bağımsız denetim hizmeti dışında danışmanlık vs. hizmetlerini vermeleri bunlar arasındaki ekonomik bağı güçlendirmektedir. Bu durum müşteri şirketin kâr yönetimi uygulama isteği ile ilgili baskılarına karşı bağımsız denetim şirketinin daha hoşgörülü olması, dolayısıyla kâr yönetimi uygulamalarına izin vermesi sonucunu doğurabilir (Nelson, Frankel ve Johnson, 2002: 72).

Bunların dışında yaratıcı muhasebe de etkili olan ve zemin hazırlayan bir diğer grup ise finansal analistlerdir. Piyasanın etkin olması halinde, yatırım analistlerinin finansal tablolar üzerindeki yaratıcı muhasebe tekniklerinin etkilerini gidermesi beklenmektedir. Ancak araştırmaların sonuçlarından elde edilen kanıtlar, yatırımcıların karar vermede büyük ölçüde kullandıkları finansal tablolar üzerindeki yaratıcı muhasebe etkilerini düzeltmediklerini ortaya koymuştur (Karapınar, 2000: 53). Bunun yanı sıra, bağımlı ve özellikle yatırım bankacıları için çalışan finansal analistlerin yaptıkları kötü kâr tahmininde kurumsal yatırımcı, şirketlerin halka arz işini alamaması riskinden dolayı, finansal analistler firmalar hakkında daha olumlu yorumlamalar yapabilmektedir.

c) Muhasebe Ortamından Kaynaklanan Nedenler

İşletmelerin içerisinde bulunduğu ekonomik, ticari ve finansal ilişkileri düzenlemek amacıyla ülkemizde birçok pozitif hukuk kuralları yürürlüktedir ve bu

kanunların her biri farklı farklı amaçlarla düzenlenmiş olup birbirleriyle zaman zaman uyumsuzluk içerisinde. Örneğin SPKN, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunması, düzenlenmesi ve denetlenmesi amacıyla düzenlenmişken, TTK ise, ticari ilişkilerde tüm çıkar gruplarının menfaatlerinin dengelenmesi, ticari iş ve ilişkilerin düzenlenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Muhasebe uygulamalarını ilgilendiren bir başka mevzuat olan Vergi Usul Kanunu (VUK) ise, vergi adaletinin sağlanması ve devletin vergi gelirinin korunması odaklıdır. Muhasebeyi yönlendiren bu mevzuatlar işletmelerde muhasebe uygulamalarının yerine getirilmesinde bir düzenleyici, yön gösterici nitelikte olup aralarında uyumsuzluk olması durumunda ise işletmelerin çıkarları doğrultusunda yaratıcı muhasebe uygulamalarından faydalanmalarını kaçınılmaz kılmaktadır.

Teknolojideki gelişmeler ile birlikte bilgisayarların muhasebe işlemlerinde kullanılıyor olması, muhasebe ilkelerini ve muhasebe uygulamalarını da etkilemiş ve muhasebe işlemlerinde çeşitli değişikliklere neden olmuştur. Bilgisayarların işlemleri daha kısa sürede yapabilmesi, girilen bilgilerin saklanması, tekrar kullanılması, değişikliklere uyarlanabilmesi ve değişik seçenekleri deneyebilmesi gibi işletmelerde önemli yararları bulunmaktadır (Tarca ve Diğerleri, 2007: 607-608). Bu yararlardan bazıları yaratıcı muhasebe uygulamalarının bilgisayar ortamında daha kolay yapılabilmesine imkân sağlamıştır.

Finansal tabloların teknolojinin gelişmeyle birlikte internet ortamında kullanıcılara sunulması da yaratıcı muhasebe uygulamaları için kolaylık sağlamıştır. Finansal bilginin internet ortamında sunulması veya internet ortamında finansal raporlama; çeşitli bilgi teknolojileri aracılığıyla finansal bilgilerin www ortamında

dağıtımını şeklinde tanımlanabilir. Böylece, ilgililer işletmenin finansal bilgilerine; ses ve görüntü olarak sanal ortamdan ulaşabilmektedirler (Chan, Farrell ve Lee, 2008: 163).

İnternet ortamında sunulan finansal raporların klasik finansal raporlamaya göre farklılıkları vardır. Finansal ve finansal olmayan tüm bilgilerin kamuya açıklanması, eşanlı ve gerçek zamanlı raporlamanın unsurlarından biridir (Anderson, 2002: 5). Bu nedenle internet yoluyla finansal olmayan bilgilerde daha etkin bir şekilde kullanıcılara iletebilir. Bu uygulama ise yaratıcı muhasebe uygulamalarına daha uygun bir zemin hazırlamaktadır.

İnternet ortamında finansal raporlamanın zamanla yaygınlaşması ve bununla ilgili olarak standartların geliştirilmesi beklenmektedir. İnternet ortamında finansal raporlama dili olarak önümüzdeki yıllarda kullanılması zorunlu hale gelecek olan Genişleyebilir Biçimlendirme Dili (XML)³ ve Genişleyebilir İşletme Raporlama Dili'ne (XBRL)⁴ uyum ülkeye özel bazı hazırlıkları gerektirmektedir. Avrupa ülkeleri bu hazırlıklarına devam etmektedirler. Türkiye'de bu konuda henüz bir çalışma ve hazırlık başlatılmamıştır. Avrupa Komisyonu tarafından 6. çerçeve programı dâhilinde projelendirilmiş birçok hazırlığın Türkiye'nin gündemine girmesi beklenmektedir (Uyar ve Çelik, 2006: 100). Standartların bu konuda yetersiz kalması da yaratıcı muhasebe uygulamalarına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenden dolayı değişimlere ayak uyduracak yeni standartlar oluşturulması veya mevcut standartların bir an önce geliştirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca uluslararası şirketleşme formlarının yaygınlaşması, ekonomik ilişkilerin küreselleşmesi ve sınırların ortadan kalkması ile uluslararası şirketlerin yaygınlaşması

³ XML, kişilerin kendi sistemlerini oluşturabilecekleri, kendi biçimlerini tanımlayarak çok daha rahat ve etkin programlama yapabilecekleri ve bu belirlenen biçimleri kendi yapıları içerisinde standardize edebilecekleri esnek, genişleyebilir ve kolay uygulanabilir bir meta dilidir (Uday ve Diğerleri, 2004: 141).

⁴ XBRL, internet kapsamında verileri tanımlayan ve finansal tablolar gibi yapılandırılmış belgeler ve özel kalemlere bireysel "etiketler" koyabilen yazılım dilidir (Uyar ve Çelik, 2006: 99).

ve bu şirketlerin farklı mevzuatlardan, farklı muhasebe uygulamalarından yararlanmalarına, kârın kolaylıkla aktarılmasına neden olmuştur. Bunu engellemek için düzenlenen uluslararası muhasebe standartları, gümrük birlikleri ve ortak pazar hükümleri, yaratıcı muhasebe uygulamalarını engellemeye yetmemiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki şirketler üzerinde gümrük tarifelerinin yükseltilmesi ya da kotaların kısıtlanması gibi gümrük bağışıklıklarından yararlanmak için, ABD Ticaret Komisyonu tarafından inceleme yapılan dönemde, kâr yönetimi ile kârlarını düşük gösterip göstermediklerini test etmek üzere Jones (1991) tarafından bir çalışma yapılmıştır. Şirketlerin finansal tablolarını incelemek suretiyle yapılan bu çalışmanın sonucunda, işletmelerin gelirini azaltmak için tahakkukları kullandıkları ve bu şekilde yaratıcı muhasebe uygulaması yaptıkları bulgusuna ulaşılmıştır (Jones, 1991: 210).

2.1.2. Hileli Finansal Raporlama ve Yaratıcı Muhasebe

Hileli finansal raporlama ve yaratıcı muhasebe kavramları birbirine çok yakın kavramlar olup, zaman zaman birbirleriyle karıştırılmaktadır. Bu kavramlar arasındaki ilişkilere geçmeden önce, yaratıcı muhasebe kavramıyla birlikte kullanılan hile, manipülasyon ve hileli finansal raporlama kavramlarını bilmek gerekir.

2.1.2.1. Hile Kavramı

Hile ve manipülasyon kavramı aslında birbiriyle iç içe geçmiş iki kavramdır. Manipülasyonun temelinde hile olgusu yatmaktadır. Hileli finansal raporlama ile yaratıcı muhasebe arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için öncelikle bu kavramlar arasındaki ilişkiye değinmek gerekmektedir.

Hile, Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü'nde: "*Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun ve entrikalardır.*" şeklinde tanımlanmıştır. Uluslararası

Muhasebeciler Federasyonu; International Federation of Accountants (IFAC) ise, hile'yi *“Yönetimin arasında bulunan yönetimden sorumlu, görevli memur veya üçüncü kişilerden olan, bir ya da daha fazla kişi tarafından yapılan kasti bir davranış, adil olmayan ve yasa dışı avantajlar sağlamaktır”*, şeklinde tanımlanmıştır (Erol, 2008: 230).

Hile'nin daha kapsamlı tanımı ise; muhasebe olaylarının muhasebenin fonksiyonları aşamasında yani belgelenmesi, kaydedilmesi ve işletme ile ilgili çıkar çevrelerine özetleyerek rapor edilmesinde bununla ilgili çıkar gruplarının bilgisinde olmadan maddi zarara uğratarak, ulusal ve uluslararası mevzuata aykırı davranmak, davranmaya teşvik etmek veya suça iştirak etmektir (Çalıyurt, 2007: 202).

Denetim Komisyonu'na göre ise, finansal tablolarda kasıtlı olarak yapılan gerçeği yansıtmamak ya da varlıkları zimmete geçirmek, hasıraltı etmek, bundan dolayı kazanç sağlamak isteyen içerden ve dışarıdan kişilerin ortaya koyduğu kayıtlara hile denir (Emir, 2008: 110).

İşletme yöneticilerini hile yapmaya iten çeşitli nedenler sayılabilir. Bunlardan bazılarını maddeler halinde aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Abdioğlu, 2007: 121-122):

- Yaptıkları bu düzenlemelerden dolayı kendilerine bir yarar sağlamaları. Yani çıkar gütmeleri. Örneğin işletmenin gelirlerinin artması sonucu ikramiye elde etmeleri gibi.
- Yöneticilerin uygulamaları çeşitli muhasebe hileleri ile kolayca yapabilmeleri. Örneğin; envanter değerlendirme yöntemleri ve amortisman yöntemleri ile çeşitli uygulamalar yapmak oldukça kolay olmaktadır.
- Zayıf iç kontrol ve denetim yapılarının olduğunu düşünerek, yaptıkları bu düzenlemeler sonucu muhtemelen yakalanmayacaklarını düşünmeleri.

- Aşırı rekabete dayanan baskılarla yüz yüze kalmalarıdır.

Hata ve hile kavramı birbirine karıştırılmaması gerekir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere hile de kasıtlı olarak ve isteyerek yapılan bir davranış söz konusu iken, hata bunun tam tersidir. Hata da, bilmeden ve istemeden yanlışlık yapılması söz konusudur. Hata da kasıt yoktur.

Hilenin oluşması için üç unsurun olması gerekir. Buna hile üçgeni denir. Bu üçgenin parçaları; baskı, haklı gösterme ve fırsattır (Çıtak, 2007: 22). Şirketi veya kişiyi hileli bir eyleme itecek olan iç ya da dış kuvvetlerin bulunması gerekir ki bu davranış ortaya çıksın. Yani bu davranışın bir nedeni olması gerekir. Bunun yanı sıra hileli bir davranış da bulunabilmek için fırsatın doğması gerekir. Uygun ortamın bulunmadığı bir durumda hile yapmak zordur. Aynı zamanda hile yapan da her zaman kendini haklı gösterme ve bu davranışı yapmasında geçerli bir sebep olduğunu dayatma söz konusudur.

2.1.2.2. Manipülasyon ve Finansal Bilgi Manipülasyonu

TDK'na göre manipülasyona ilişkin üç farklı tanım yer almaktadır:

- Yönlendirme.
- Seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme.
- Varlıkları yapıcı, açıklayıcı ve yararlı bir biçimde kullanma işi.

Sermaye piyasaları açısından manipülasyon, bilerek ve isteyerek, sermaye piyasası fiyatlarını kontrol etmek veya fiyatları yapay şekilde etkilemek suretiyle yatırımcıları aldatmayı ve dolandırmayı amaçlayan davranışları ifade eder (Uğurlu, 2002: 18). Bu kapsamda finansal piyasalarda manipülasyon, kısaca menkul kıymet fiyatlarının yapay olarak kontrolü biçiminde tanımlanmaktadır. Geniş anlamda manipülasyon ya da diğer bir ifadeyle yapay fiyat oluşturma, genellikle finansal

piyasaların, genişlik ve derinlikten yoksun, arz ve talebin sınırlı olduğu; katılımcıların önemli bir kısmının pazarın yapısı ve hisse senedi olgusu hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığı, oyunun kurallarının konmadığı ya da yeterince bilinmediği veya kullanamadığı dönemlerde kendini gösteren, gerçekte kriminal bir faaliyet olarak kabul edilen bir olgudur (Özbay, 1990: 398).

Manipülasyon, SPK'nın "Hisse Senedi Piyasasında Manipülasyon (HSPM)" isimli yayınında iki farklı şekilde tanımlanmaktadır. Bu tanımlara göre (HSPM, 2003: 2):

- Manipülasyon, insanları kandırarak bir menkul kıymeti almaya veya satmaya sevk etmeye veya menkul kıymetin fiyatını yapay bir seviyede tutmaya yönelik davranışlardır.
- Manipülasyon, menkul kıymet piyasalarında arz ve talebin serbest bir şekilde karşı karşıya gelerek fiyatları belirlemesine yönelik sürecin kasıtlı olarak engellenmesi olarak ifade edilmektedir.

Finansal bilgi manipülasyonu ise, şirketlerin GKGMİ'nde ki normal raporlama ile ilgili esnekliklerden yararlanmaları ya da bu esneklik sınırlarını aşarak, finansal durum ve faaliyet sonuçlarını gerçek durumdan farklı göstermek üzere finansal bilgiler üzerinde oynamalarıdır (Küçüksözen, 2004: 49).

Healy ve Wahlen'e (1999) göre finansal bilgi manipülasyonu (Healy ve Wahlen, 1999: 370);

- Muhasebe verilerinin oluşturulması ve muhasebe standartlarının yorumlanması aşamalarında,

- Amaca uygun işlemler oluşturmak diğer bir ifadeyle, şirketin taraf olduğu sözleşmeleri ya da işlem ve faaliyetleri amaca uygun olarak düzenlemek şeklinde veya
- İşlem ve faaliyetlerin zamanlamasını belirlemek biçiminde gerçekleştirilebilir.

Copeland'a (1968) göre, finansal bilgi manipülasyonu ise kamuya açıklanan gelir, kâr rakamının istenen yönde artırılması ya da azaltılmasıdır (Copeland, 1968: 101).

Yaratıcı muhasebe uygulamaları, finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerinden biridir. Finansal bilgi manipülasyonu, hem GKGMİ'ne uygun olarak hem de GKGMİ'ne aykırı olarak yapılmış olabilir.

Aşağıdaki Tablo 2.1'de finansal bilgi manipülasyonu yöntemleri ve bu yöntemlerin tanımları yer almaktadır.

Tablo 2.1. Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri

Yöntem	Tanım
Kâr Yönetimi	Kârın daha önceden yönetici tarafından belirlenmiş ya da finansal analist tarafından tahmin edilmiş bir noktaya doğru manipüle edilmesidir.
Kârın İstikrarlı Hale Getirilmesi	Normal kâr serilerindeki dalgalanmaları genellikle iyi yıllardaki kârları kötü yıllara aktararak engellemeyi amaçlayan özel bir kâr yönetim türüdür.
Yaratıcı Muhasebe	Muhasebe ilkelerinin agresif biçimde uygulanması ve kâr yönetimi veya kârın istikrarlı hale getirilmesi için atılan tüm adımlar dâhil olmak üzere finansal bilgi manipülasyonunun tüm aşamalarıdır.
Agresif Muhasebe	İstenilen amaçlara ulaşmayı sağlayacak muhasebe ilkelerinin bilinçli biçimde seçilmesi ve uygulanmasıdır.
Hile	Finansal tablo kullanıcılarını kandırmak amacıyla finansal tablolardaki tutarların veya dipnotların kasıtlı biçimde yanlış aktarılmasıdır.

Kaynak: Mulford ve Comiskey, 2002: 3.

2.1.2.3. Hileli Finansal Raporlama

Hileli finansal raporlama ise, finansal tablo kullanıcılarını yanıltmak veya yanlış yönlendirmek amacıyla finansal tabloların bilerek ve isteyerek doğru olmayan bir şekilde düzenlenmesi ve yayımlanmasıdır. Hileli finansal tablolar, bu konuda profesyonel düzeyde bilgiye sahip olan işletme yöneticileri ve denetçiler tarafından, üzerinde kafa yorulmuş, çok iyi planlanmış bir senaryonun oyuna konulması şeklinde gerçekleşmektedir (Rezaee, 2005: 279). Hileli finansal raporlama çoğunlukla işletme yönetiminin etkin olarak işletilmesi sonucu gereken kontrolleri göz ardı etmesinden kaynaklanmaktadır (Kula ve Diğerleri, 2008: 64).

Hileli finansal raporlama aşağıdaki maddeleri içerebilir (Başpınar, 2006: 96):

- Finansal tabloların hazırlanmasında kullanılan muhasebe kayıtlarının veya bu kayıtlara dayanak oluşturan belgelerin tahrip edilmesi veya değiştirilmesi yoluyla aldatma.
- Ölçme, sınıflandırma, sunma veya açıklama ile ilgili muhasebe ilkelerinin kasıtlı olarak yanlış uygulanmasıdır.

Hileli finansal tablolar genellikle gerçeği yansıtmayan finansal tablolara dayanarak, kredi, uzun vadeli finansman veya ek sermaye yatırımı sağlamak, istenilen piyasa değerini sağlamak, performans eksikliklerini saklamak, işletme faaliyetleri ile ilgili uygun olmayan işlemleri saklamak, finansal sıkıntıları geçici olarak çözmek gibi amaçlarla yapılabilmektedir (Chan, Farrell ve Lee, 2008: 162).

Yöneticilerin hileli finansal raporlama yoluna gitmelerindeki amaçları şu şekilde sıralamak mümkündür:⁵

- Şirketin beklenen veya hedeflenen kazançlarına ulaşmak.

⁵ Association Of Certified Fraud Examiners (ACFE); Fraud Examiners Manual, Austin, Texas, 2003: 1. 303.

- Kredi almalarını engelleyen iş problemlerini çözümlmek.
- Daha fazla zaman yaratmak.
- Dürüst finansal tablolar verildiğinde alınamayacak veya daha az olacak kredileri almak veya yenilemek.
- Hisse satışı yoluyla yatırımları yüreklendirmek.
- Artan hisse başına kazanç veya ortaklık kârı yararlarını artırmak, böylece artan kâr payı ödemeleri sağlamak.
- Olumsuz piyasa algılamalarını gidermek.
- Finansman taahhütlerine uyumu sergileyebilmek.
- Şirket amaç ve hedeflerini karşılayabilmektir.

Yukarıda sayılan nedenlerden dolayı yapılan hileli finansal raporlama faaliyetleri kısaca aşağıdaki şekilde ortaya çıkmaktadır (Erdoğan, 2002: 21):

- Muhasebe kayıtlarından yola çıkarak finansal tabloların temelini oluşturan belgelerin sahte olması, tahrifi ya da değiştirilmesi.
- Finansal tablolarda özellikle bulunması gereken, işletmede gerçekleşmiş olaylar ile ilgili önemli bilgilerin yanlış gösterilmesi veya hiç gösterilmemesi.
- İşletmenin finansal tablolarında tutar, sınıflandırma, gösterim ve açıklamalar yapılırken bilerek ve isteyerek genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyulmaması.

ABD'deki Enron ve Worldcom gibi olaylar ile ortaya çıkan finansal raporlama skandallarına bakıldığında, bu gibi skandallarda finansal tablo hilelerine başvurulduğu görülmüştür. Şirketlerin yaklaşık %20'si şirket borçlarını ve giderlerini olduğundan düşük, 580 şirketin ise gelirlerini ve aktiflerini olduğundan yüksek göstererek hileli

finansal raporlama yoluna gitmiştir. Bu tabloların hazırlanmasında psikolojik, ben merkezli veya ideolojik güdülerin rolü olmasına rağmen en yaygın olanı ekonomik güdülerdir. Şirketler üzerinde iç ve dış denetçiler ile yatırımcılar ve finansal analistler tarafından yapılan denetimin kalitesi, gerçeği yansıtmayan tabloların hazırlanması ve engellenmesinde oldukça önemli etkiye sahiptir. Hileli finansal raporlama yapan şirketlerin üst yöneticileri istifa etmeleri için zorlanmışlar ya da işten atılmışlar, diğer halka açık şirketlerde yönetici veya memur olarak çalışabilmeleri SEC tarafından yasaklanmış, para cezası ve hapisle cezalandırılmışlardır. Yine hileli finansal tablo ile ilişkili olan bağımsız denetçiler kişisel ve profesyonel olarak acı sonuçlarına katlanmışlardır (Rezaee, 2005: 280-286).

2.1.2.4. Hileli Finansal Raporlama ve Yaratıcı Muhasebe İlişkisi

Yaratıcı muhasebe kavramı zaman zaman hile ve manipülasyon kavramıyla eş anlamlı kullanılsa da yaratıcı muhasebe, muhasebe teknikleri kullanılarak, muhasebe standartlarına uygun olarak yapılan hileli finansal raporlamayı ifade eder. Manipülasyon daha çok borsada işlem gören hisse senedi fiyatlarını etkilemeye yönelik hileli işlemlerdir. Şüphesiz içinde özellikle kâr manipülasyonlarına yönelik yaratıcı muhasebe uygulamaları barındırabilir (SPK, 2003: 2-3). Tablo 2.1’de de gösterildiği üzere, yaratıcı muhasebe, finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerinden biridir. Finansal bilgi manipülasyonu kavramı yaratıcı muhasebe uygulamalarını da içine alan daha geniş bir kavramdır.

Gerek hile ve gerekse yaratıcı muhasebe uygulamalarında kasıt unsuru vardır. Her ikisinde de kasıtlı olarak yanıltıcı bilgi sunma, gerek finansal tablolardaki rakamlarla ve gerekse şirket hakkında yapılan açıklamalarla şirketi olduğundan daha iyi ya da daha kötü gösterilmesi gibi uygulamalarla şirketin mevcut durumunu daha

farklıymış gibi gösterme söz konusudur. Yaratıcı muhasebeyi hileden ayıran en önemli unsur, onun yasal olmasından kaynaklanmaktadır. Bir başka ifadeyle, yaratıcı muhasebe GKGMİ'nin de esnekliğinden yararlanarak bir şirketi olduğundan daha iyi ya da daha kötü gösterme eylemlerinden oluşmaktadır. Buna karşılık olarak hile, tamamıyla kurallara aykırı bir şekilde yapılan ve yasal olmayan işlemlerden oluşan uygulamalardan oluşur. Dolayısıyla, “yaratıcı” olarak adlandırılan muhasebecilik ile anlatılmak istenen her zaman bilinen çeşitli muhasebe seçenekleri arasında istenileni seçmektir. Bu seçenekler, gerçek seçeneklere ve aynı zamanda değerlendirmenin göreceli özgürlüğüne dayandırılır. Ancak, burada muhasebenin “yaratıcı” olduğu bir husus vardır; o da düzenleyecek bir muhasebe standardı olmadığı bir durumda yasal, ekonomik veya finansal bir buluş ortaya çıkması ve muhasebe standartlarının yarattığı boşluktan yararlanarak istenilen amaca uygun hileli işlem yapılmasıdır (Stowoly ve Breton, 2000: 48).

Hile kavramında kasıt ve muhasebe ilkelerine aykırılık söz konusu olduğuna göre, hileli finansal tablolarda yine aynı olgular geçerlidir. Yani denilebilir ki, düzenlenen hileli finansal tablolarda da kasıt ve GKGMİ'ne ve muhasebe standartlarına aykırılık söz konusudur. Ayrıca hileli finansal raporlamada da hile üçgeni yani hilenin unsurları mevcuttur. Oysaki yaratıcı muhasebe uygulamaları tamamen yasalarda ki boşluklardan yararlanarak ya da alternatifler arasından seçim yapmak suretiyle muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak yapılan işlemlerdir (Bernoth ve Wolff, 2008: 471). Fakat finansal bilgi kullanıcıları için gerçeğe uygun makul bir güvence vermeyen finansal bilgi sunulması hileli finansal raporlama yapmak anlamına gelmekte olup, yaratıcı muhasebe hileli finansal raporlamada kullanılan tekniklerin bir kısmını içerir diyebiliriz. Yani yaratıcı muhasebe uygulamaları hileli finansal raporlamadır. Her

ikisinde de aldatma ve olduğundan farklı gösterme söz konusudur. Ancak yaratıcı muhasebe uygulamaları yasalardaki eksikliklerden ya da esnekliklerden faydalanmak suretiyle yapıldığı için yasalıdır.

Hileli finansal raporlamada da yaratıcı muhasebe uygulamalarında da amaç hemen hemen aynıdır. İkisinde de şirketle ilgili grupların çıkarlarını korumak, şirketi olduğundan farklı göstererek şirketin hisse senetlerinin piyasa değerini yükseltmek ve yatırımları çekmek, finanslama maliyetlerini düşürmek ortak amaçları arasındadır.

2.1.3. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Nedenleri

Şirketin hissedarlarına, çalışanlara karşı sorumluluk sahibi olan yöneticiler, hem bu grupların çıkarlarını hem de işletme ve kendi çıkarını korumak amacıyla, şirketin finansal tablolarının sonuçlarını olduğundan farklı göstererek yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurabilirler. Genel olarak yaratıcı muhasebe uygulamalarında dört ana neden söz konusudur (Tarca ve Diğerleri, 2007: 614-616):

- Fiktif kâr yaratılması.
- Gelirlerin ayarlanması.
- Vergiden kaçınma.
- Borcu saklamadır.

Şirketler yaratıcı muhasebe uygulamalarını, hisse senetlerinin piyasa değerini yükseltmek ve borçlanma maliyetlerini aşağı çekmek için kullanırlar (Saltoğlu, 2003: 108). Keza yaratıcı muhasebe uygulamaları şirket kazançlarının yıldan yıla düzenli bir şekilde devamlı olarak artıyormuş gibi bir görünüm kazanmasını sağlamakta, şirket hisse senetlerine talebin, dolayısıyla da şirket hisse senetlerinin piyasa değerinin artmasıyla sonuçlanmaktadır. Bununla birlikte şirketler yıldan yıla artan istikrarlı bir kâr

görüntüsü ile ve tabii olarak artan piyasa değeri sayesinde kredi kuruluşlarından ucuz fon temin edebilmektedirler.

Dechow, Sloan ve Sweeney'e (1996: 1) göre, işletmeleri yaratıcı muhasebe uygulamalarına iten nedenler aşağıdaki gibi kısaca özetlenebilir:

- Şirket ortaklarının şirketteki tüm pozisyonlarda yer almaları, yönetim dışında bulunan şirket ortaklarının çoğunluk payına sahip olmamaları, bağımsız denetim komitelerinin olmamasından dolayı şirket yapılarının zayıf olması.
- Yöneticilerin çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri, ilgili çıkar gruplarının menfaatlerini gözetmesi ve söz sahibi otoritenin azınlık olması yani ortaklık yapılarının yaratıcı muhasebe uygulamalarını gerçekleştirmeye uygun olması.
- İç denetim yapısının yetersiz olması, bağımsız denetimi yapan şirketin yeterli uzmanlıkta olmaması ya da bağımsız denetim şirketiyle işletme arasındaki ilişki.
- Muhasebe de tahakkuk esasından ve muhasebe standartlarından kaynaklanan esnekliklerdir. (Cotten, 2008: 91).

Amat ve diğerleri (1999: 7)'ne göre ise, şirket yöneticilerini yaratıcı muhasebe uygulamalarına iten nedenler şunlardır:

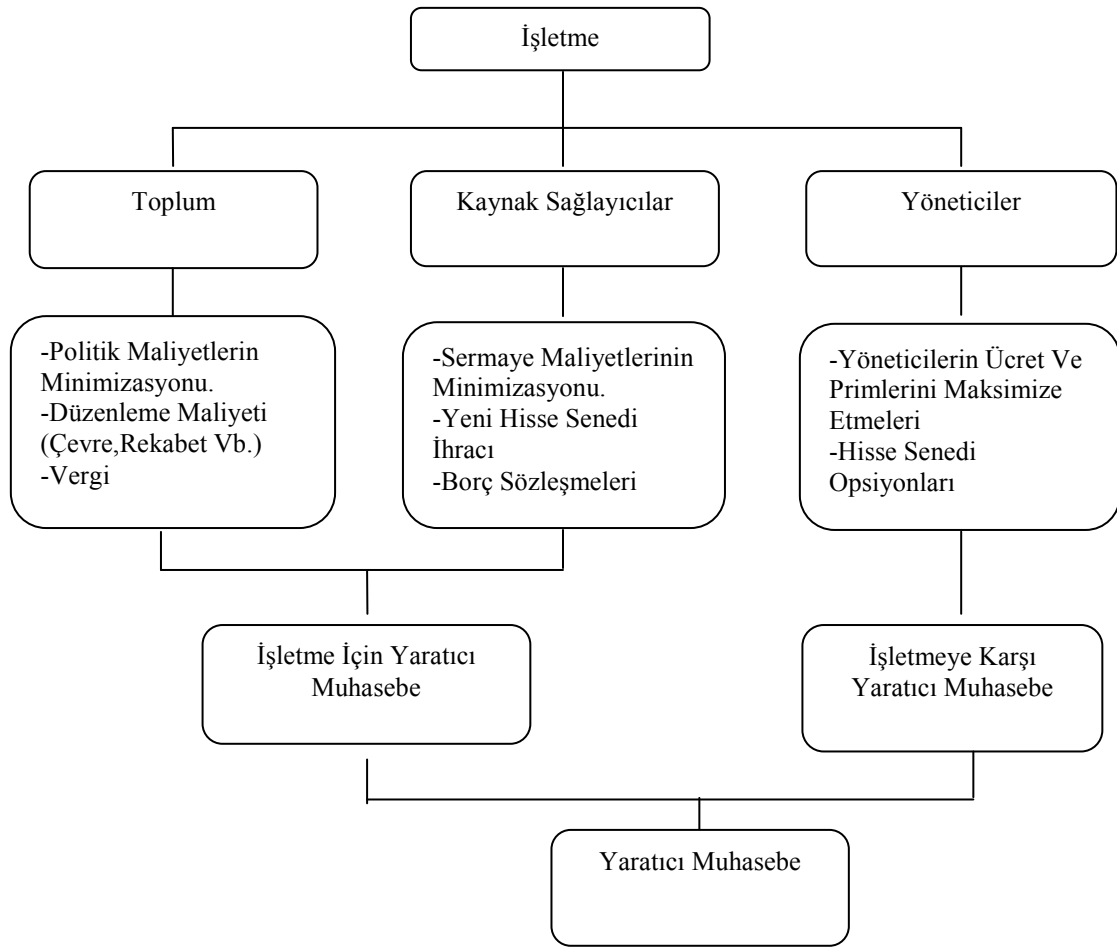
- Geliri sabitleştirme. Hareketli bir artış veya azalış şeklinde gerçekleşen kârdaki geçici büyümeden ziyade, kârın istikrarlı bir şekilde yükselmesini sağlamak.

- Geliri sabitleştirmek için kârı manipüle etme. Kârın büyük bir kısmını gelecek yıllara ertelleyerek, gelecek kazançların kolay bir şekilde tahmin edilmesini sağlamak.
- Beklenmedik haberlerden etkilenmemek.
- Borçlanma maliyelerini azaltmak, şirket hisse senedi fiyatlarının sabit kalmasını veya artmasını sağlamak.
- İçerden öğrenenlerin ticaretini artırmak.

2.1.4. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Amaçları

İşletme ile ilgili karar verme yetkisine sahip olan yöneticiler bir takım kararları alırken çıkar gruplarının etkisinde kalarak ya da kendi çıkarlarından yola çıkarak işletmenin durumunu olduğundan farklı göstermek suretiyle etik olmayan bir davranış sergileyebilmektedir. İşletme yöneticilerini ya da çıkar gruplarını böyle bir davranışa iten çok farklı nedenler olabilir. Onlar kendilerine hedef olarak belirledikleri bazı amaçlara ulaşmak için bu tür uygulamalara gidebilir. Yaratıcı muhasebe uygulamalarının hangi amaçla yapıldığını bilmek bu uygulamaların nedenlerini de ortaya koyacaktır ve daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Ayrıca yaratıcı muhasebe uygulamalarından dolayı refah sağlayan çıkar gruplarının da bu uygulamalar içerisindeki payı göz ardı edilemez.

Bugün, işletmelerin hazırladıkları finansal raporlara en fazla yatırımcılar ihtiyaç duymaktadır. Yatırımcılar bu raporları denetleyerek hem kendi kişisel refahlarını artırmaya çalışmakta, hem de toplumsal refah artışına katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla, finansal raporlar üzerinde yapılacak herhangi bir yaratıcı muhasebe uygulaması yalnızca yatırımcıları değil tüm toplumu yanıltmaya yönelik bir faaliyet olacaktır (Stolowy ve Breton, 2004: 17).

Kaynak: Stolowy ve Breton, 2004: 7.

Şekil 2.1. Yaratıcı Muhasebe Sonucunda Ortaya Çıkan Refah Transferi

Şekil 2.1’de yaratıcı muhasebe ile yöneticiler; işletme ile toplum, işletme ile kaynak sağlayıcılar veya işletme ile işletme yöneticileri arasındaki refah transferini etkileyecek işlemleri tasarlamaktadırlar. Bu ilişkilerde, işletme ile toplum ve işletme ile kaynak sağlayıcılar arasındaki refah transferinden işletme fayda sağlarken; işletme ile işletme yöneticileri arasındaki refah transferi, yöneticilerin lehine gelişmektedir. Yaratıcı muhasebe uygulaması, işletme performansının ve finansal yapısının, gerçekte olması gerektiğinden farklı gösterilerek işletme çevresindeki aktörler arasındaki refah transferinin gerçekleştirilmesi olarak ortaya çıkmaktadır (Stolowy ve Breton, 2004: 6).

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının çeşitli tanımları ve yöntemleri olmakla birlikte, en temel amacı; şirketle ilgili risk hakkında piyasa katılımcılarının izlenimini, algısını ve şirketin vurgulanması gereken farklılıklarını etkileme arzusudur.

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının genel amacı hisse senedi fiyatlarını artırmak, işletmenin kredibilitesini iyileştirmek, borçlanma maliyetlerini azaltmak ve yöneticilerin raporlanan dönem kârına dayalı olarak elde ettikleri primleri artırmaktır (Kirschenheiter ve Melumat, 2002: 763). Bunlara ek olarak, büyük işletmelerde daha fazla düzenlemelerden ya da daha yüksek vergilerden kaçınarak politik maliyetlerin azaltılması söylenilebilir (Wilson ve Shailer, 2007: 256).

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir. Bunlar (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 8):

- Şirketin hisse senedi fiyatını ve riskini etkilemek.
- Borç sözleşmelerindeki finansal koşulları sağlamak.
- Kreditorler, yatırımcılar ve çalışanlarla ilişkileri iyi tutmak.
- Yönetici ücretlerini manipüle etmek.
- Halka açılmak veya sermaye artırımı suretiyle sağlanacak fon tutarını artırmak.
- İçerden öğrenenlerin ticareti.
- Politik ve hukuki düzenlemelerden kaynaklanabilecek risklerden kaçınmak.
- Yatırımcıların şirketle ilgili olarak algıladıkları riski azaltmak.
- Şirketin gelecekteki performansı hakkında piyasaya olumlu sinyal göndermek.
- Vergi avantajı sağlamak.

Tablo 2.2. Yaratıcı muhasebe uygulamalarının çeşitli amaçlarını ve yaratıcı muhasebe uygulamaları sayesinde edinilen kazanımları göstermektedir.

Tablo 2.2. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Amaçları ve Edinilen Kazanımlar

Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Amaçları	Kazanımlar
Hisse Senedi Fiyatı (Finansal Analistlerinin Kâr Tahminlerini Karşılama Etkisi)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Yüksek Hisse Senedi Fiyatı. ✓ Düşük Volatilité. ✓ Yüksek İşletme Değeri. ✓ Düşük Özkaynak Maliyeti. ✓ Hisse Senedi Opsiyonlarının Değerin Artması.
Borçlanma Maliyetleri	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kredibilitenin iyileştirilmesi. ✓ Yüksek Borçlanma Derecesi (Debt Rating). ✓ Daha Düşük Borçlanma Maliyeti. ✓ Kredi Sözleşmelerinde Daha Esnek Finansal Koşullar.
Yönetici Ücreti ve Primleri	✓ Yüksek Kâra Dayalı Ödüller ve Primler
Politik Maliyetler	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Azaltılmış Düzenlemeler ✓ Yüksek Vergilerden Kaçınma

Kaynak: Mulford ve Comiskey, 2002: 4.

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının bu amaçları aşağıda kısaca açıklanacaktır.

2.1.4.1. Hisse Senedi Fiyatlarını Etkilemek

Yatırımcılar yatırım kararlarını verirken, öncelikle şirketin kâr yaratma gücüne bakarlar. Kâr yaratma gücü; bir şirketin istikrarlı ve gittikçe büyüyen bir oranda kâr etmesi ve bunun doğal sonucu olarak da nakit yaratmasıdır. Yatırımcılar kâr yaratma gücü yüksek olan şirketlerin hisse senetlerine daha yüksek fiyat ödeme eğiliminde olup şirketin kâr yaratma gücünü değerlendirirken “cari dönem kârına” ve “gelecekte beklenen kârlara” bakarlar (Bayırlı, 2006: 34).

Nelson, Elliot ve Tarpley (2002) tarafından yapılan çalışma sonuçlarına göre; kâr yönetimi şeklindeki muhasebe manipülasyonu girişimlerinin % 56’sı hisse senedi fiyatlarını etkilemeye, hisse senedi fiyatını artırmaya ve finansal analistlerin beklentilerini karşılamaya yönelik sebeplerden kaynaklanmaktadır (Nelson, Elliot ve Tarpley, 2002: 5).

Yatırımcılar yüksek kâr üretme dolayısıyla, nakit yaratma gücü yanında, dönemler itibariyle kârdaki dalgalanmanın düşük olduğu, sürekli kazanma gücüne sahip işletmelerin hisse senetlerine yüksek fiyat öderler. Kâr payı dağıtılması, gelecekte kâr payı dağıtılacağına yönelik beklenti ya da işletme hisselerinin sermaye kazancı sağlayacağı beklentisi işletmeye yatırım yapılmasını ve işletmenin hisse senetlerinin değer kazanmasını sağlamaktadır. Hisse senetlerinin değer kazanması hem işletmenin piyasa değerini artırmakta hem de işletmenin sermaye maliyetini azaltıcı bir rol oynamaktadır. Yöneticiler için ise, yüksek hisse senedi değeri, yüksek prim anlamına gelmektedir. Bu nedenle, bazı işletme yöneticileri, hisse senedi fiyatının yükselmesini sağlamak ve yatırımcılara işletmenin yüksek kazanma gücü olduğu izlenimini vermek amacıyla yaratıcı muhasebe uygulaması yapmaktadırlar (Demir ve Bahadır, 2007: 108).

Diğer taraftan, şirketin piyasada gelecek dönemler için yüksek kâr beklentisi yaratması ve gelecek dönemlerde bu beklentilerin karşılanmasının mümkün görülmemesi durumunda şirket piyasa tarafından beklenen kâr rakamının altında bir açıklama yapacak şekilde yaratıcı muhasebe uygulamalarına gidebilir. Örneğin; şirket, hisse senetlerinde olası bir fiyat düşüşünden kaçınmak üzere, piyasadaki beklenti düzeyinde kâr rakamına ulaşmak için bir menkul ya da sabit kıymetin kârlı satışını yapabilir. Ancak bu durumda analistler, menkul ya da sabit kıymet satışı ile oluşan kârı sadece o döneme özgü, tekrarlanamayacak bir kâr rakamı olarak değerlendirecek, ayrıca kendilerinin şirketle ilgili kâr tahminlerinin karşılanmadığını göreceklerdir. Dolayısıyla, piyasanın beklediği kâr rakamı faaliyet sonucu olarak gösterilmiş olmakla birlikte, yaratıcı muhasebe için uygulanan teknik etkin olamayacak, piyasa, beklenen kâr rakamına ulaşamadığı için hisse senedini düşük fiyatlayacak ve hisse senedi fiyatlarında düşüş meydana gelecektir (Mulford ve Comiskey, 2002: 58).

2.1.4.2. Borçlanma Maliyetlerinin Azaltılması

Ekonomik faaliyetlerini devam ettirmek isteyen firmalar için yabancı kaynak temini son derece önemlidir. Bu ihtiyaç ister tahvil ihracı yolu ile sermaye piyasalarından sağlanıyor, isterse borç sözleşmeleriyle finansal kuruluşlardan karşılanıyor olsun, firma açısından öncelikli amaç, uygun vade ve düşük faiz oranıdır. Bu amacı başarmanın yolu ise, piyasaya güven vermekten geçer. Gerek sermaye piyasalarındaki yatırımcıların gerekse de finans kuruluşlarındaki yöneticilerin güven kriteri, firmanın bugünkü ve gelecekte beklenen performansıdır. Performans ölçüleri arasında ise kâr büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle uygun şartlarda borç almak isteyen firmalar, beklentilerle tutarlı kâr raporlamaya özen göstermelidirler (Aren, 2009: 7-8).

Yüksek kâr ve yüksek kâr sonucunu doğuran büyük tutarlı varlıklar, düşük tutarlı yükümlülükler veya yüksek tutara sahip öz kaynaklar; tahvil yatırımcısında ya da işletmeye borç ve kredi sağlayan diğer kişi ve kurumlarda, işletmenin kredi kalitesinin (kredibilite) iyileştiği izlenimini yaratır. Kredi kalitesi (kredibilitesi) iyi olan işletmeler borçlanma maliyetlerini azaltabilmektedir (Wilson ve Shailer, 2007: 255). Bu nedenle, bazı işletmeler düşük maliyetle borçlanabilmek amacıyla yaratıcı muhasebe uygulamasına giderek kârlarını, cari aktiflerini ve öz kaynaklarını olduğundan yüksek; yükümlülüklerini ise olduğundan daha düşük gösterme çabası içine girmektedirler.

2.1.4.3. Yönetici Ücret ve Primlerini Yükseltmek

Yöneticilere yönelik yapılan pazar tabanlı yönetici anlaşmaları ve ikramiye planları, yöneticileri işletmelerin finansal sonuçlarında hile yapmaya sevk etmektedir. Çünkü yöneticiler, anlaşmalar çerçevesinde belirlenen ödülleri (ikramiyeleri) elde ederek kişisel çıkarlarını maksimize etmek niyetinde olabilirler (Guerra, 2004: 10).

Erickson, Hanlon ve Maydew (2004)'e göre SEC tarafından muhasebe hilesi yaptığı tespit edilen 50 işletme üzerinde yaptıkları çalışmada bu işletmelerin pazar tabanlı anlaşmaları yüksek olan yöneticilere sahip olduklarını tespit etmişlerdir (Erickson, Hanlon ve Maydew, 2004: 32). Buna göre yaratıcı muhasebe uygulamalarının çoğunlukla yönetici performanslarının kâra dayalı olarak ölçüldüğü durumlarda rastlanıldığını söylemek mümkündür. Bu durumlarda yöneticiler içinde buldukları cari dönemle ilgili olarak yüksek prim gelirleri elde etmek için şirket sahip ve ortakları ile yapmış oldukları kısa dönemli prim planlarını maksimize etmek amacıyla cari dönem kârlarını yönetmeye çalışmaktadırlar. Özellikle yöneticiler, kârlar yüksek olduğu zaman primlerini maksimize etmek amacıyla tahakkuklar kullanarak kârları yöneterek yaratıcı muhasebe uygulaması yapmaktadırlar (Scott, 1997: 96). Yöneticilerin prim kadar işlerini kaybetmeme ve ünlerini artırma arzusu da yaratıcı muhasebe uygulamalarına gitmesinde önemli faktörlerdir.

Bu konuda literatürde yapılan bazı çalışmalar, kâra dayalı teşvik primini desteklemektedir. Healy'e (1985) göre, şirket yönetimini ödüllendirmenin en iyi yolu bu uygulamadır. Bu uygulamadan dolayı da yöneticiler ücretlerini yükseltmek amacıyla, işletmenin finansal bilgilerini gerçeğe uygun olmayan bir şekilde gösterme çabası içine gireceklerdir. Buna yönelik olarak yapılan araştırma sonucuna göre yöneticiler, ücretleri kâr düzeyinden etkilenmeyecekse, yani kâr düşük gösterilse bile ücretleri değişmeyecekse, bu durumda gelir azaltıcı, tahakkuk ya da diğer muhasebe işlemlerini gerçekleştirmektedirler. Eğer kârın biraz yükselmesi kendi ücretinin artması sonucunu doğuruyorsa, bu durumda gelir artırıcı ya da gider azaltıcı tahakkuk ya da diğer muhasebe işlemleri gerçekleştirmektedirler (Healy, 1985: 85).

2.1.4.4. Politik veya Yasal Düzenlemelerden Kaynaklanan Maliyetlerini Azaltmak

Otoriteyi sağlayan kurumların almış olduğu kararlar mutlaka bu çevrede faaliyet gösteren şirketleri de etkileyecektir. Bazı şirketler kârını yüksek gösterme eğilimindeyken bazı şirketlerde yüksek kâr marjının maliyetinden kaçınmak amacıyla kârlarını düşük göstermek eğilimindedirler. Bu sebeple özellikle büyük ve yüksek kâr potansiyeline sahip işletmeler hükümetin almış olduğu politik ya da yasal kararların baskısını hafifletmek amacıyla yaratıcı muhasebe uygulamalarına gidebilmektedir. Kendilerini olumsuz etkileyebilecek, bir hükümet politikasının başlatılmasını engelleme, geciktirme veya bu politik düzenlemelerin maliyetlerini azaltmaya yönelik bir takım stratejiler oluşturmaktadırlar (Naser, 1993: 62-63).

1970 yıllarında Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) tarafından petrol fiyatlarının yükseltilmesine yönelik olarak uygulanan petrol ambargosu sonucunda, petrol fiyatlarının yükselmesi ve bunun sonucu olarak petrol şirketlerinin elde ettikleri yüksek kârlar kamuoyunun dikkatini çekmiş ve bu kârlar aşırı-haksız kâr olarak adlandırılmış, sonrasında petrol şirketlerinin bu aşırı kârları (akaryakıt fiyatlarının yükselmesinin nedeni olarak değerlendirilerek), özel *olağaniüstü kâr vergisi* kanunu çıkararak vergilendirilmiştir (Mulford ve Comiskey, 2002). Yasal düzenlemelerle hükümet tarafından alınan tedbirler, işletmelerin kârları üzerindeki olumlu etkiyi azaltmak için alabileceği tedbirleri daraltmıştır. Petrol fiyatlarının hızla yükselmesiyle işletmelerin kârlarının da yükselmesine karşılık, ancak kamuya açıklanan kâr rakamlarını düşük göstererek tedbirler alabilirler. Bunu ise gelirleri azaltıcı, giderleri artırıcı yönde yaratıcı muhasebesi uygulamasına giderek yapabilirler.

2.2. YARATICI MUHASEBE UYGULAMALARI

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının, muhasebe ilkelerindeki, standartlarındaki ve ilgili mevzuattaki esneklik ya da boşluklardan yararlanmak suretiyle ortaya çıktığı söylenebilir. Örneğin; 1908 yılında kurulan General Motors (GM) firmasının 2008 yılında iflas masasına düşmeden önce gerçekte 3 milyar \$ zarar ettiği halde değerlendirme kurallarının verdiği seçenekler ve esnekliklerden yararlanarak Amerikan muhasebe ilkelerine tamamen uygun biçimde 2006 yılının ilk çeyreği için 1 milyar \$ kâr açıklamıştır. Aynı uygulamalar 2007 yılı finansal açıklamalarında da tekrar edilmiştir. 2008’de 30,6 milyar \$ zarar ettiği halde aynı yöntemleri kullanarak 16,8 milyar \$ kâr olarak açıklamıştır. 1960 yılında 830 bin çalışanıyla ABD otomobil pazarının %60’ını elinde bulunduran bu firmanın 2009 yılına gelindiğinde çalışan sayısının 275 bine gerilediği ve yerli pazardaki payının %25’e düştüğü gözlemlenmiştir (Can, 2010: 30-31).

Ayrıca, yaratıcı muhasebe uygulamalarının en önemli çıkış noktasının işletmenin finansman maliyetleri ile hisse senetlerinin piyasa değeri üzerindeki olumlu etkileri olduğu ileri sürülmektedir. Bu konuda diğer bir örnek ise Merryll Lynch’tir. 2008’de battığı için Citibank tarafından satın alınan ünlü yatırım bankası Merryll Lynch 2007’nin son çeyreği sonunda yayımlanan finansal raporlarında şirket, varlık değerlerini 7,9 milyar \$ azalttığını açıkladı. 2008’in ilk çeyreği sonunda 11,5 milyar \$’lık bir varlık indirimi daha açıkladı. Böylece Merryll Lynch, bu 19,4 milyar \$’lık zararı, yıllarca varlık değerleri arasında taşımış ve yıllarca topluma finansal raporlarında yalan söylemişti aynı zamanda tüm bu yalanlar “muhasebe ilke ve standartlarına da uygundu!” (Aysan, 2009).

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi dünyada yaşanan şirket skandallarının çıkış noktası finansal raporlardaki bilgilerin; anlaşılabilir, ihtiyaca uygun, güvenilir ve karşılaştırılabilir olmasını engelleyen yaratıcı muhasebe uygulamalarıdır (Çıtak, 2009: 84).

Literatürde yaratıcı muhasebe uygulamaları sınıflandırmalarının “muhasebe standartları ve politikalarının seçimi” ile “değerleme ilkelerinin amaca uygun şekilde kullanılmaması” esas alınarak yapıldığı gözlemlenmektedir.

Mulford ve Comiskey (2002: 62), yaratıcı muhasebe uygulamalarını aşağıdaki gibi sınıflandırmışlardır:

- Fiktif gelir yaratılması ya da gelirin tahakkuk etmeden muhasebeleştirilmesi.
- Muhasebe standartlarının sınırlarını zorlayarak aktifleştirme yapılması ve amortisman periyodunun uzatılması.
- Varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak açıklanması (bilanço ile ilgili yaratıcı muhasebe uygulamaları).
- Gelir tablosu ile ilgili yaratıcı muhasebe uygulamaları.
- Nakit akım tablosu ile ilgili yaratıcı muhasebe uygulamaları.
- Muhasebe politikalarının seçimi ve uygulanması ile yaratıcı muhasebe uygulamaları.
- Muhasebe standartlarının sınırlarının zorlanması suretiyle yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları.

Jones (1991: 200-201) tarafından yapılan çalışmada ise; kâr yönetimi görünümündeki yaratıcı muhasebe uygulamaları aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

- Tahakkukların kullanılması yoluyla gerçekleştirilen.
- Muhasebe politikalarının değiştirilmesi yoluyla gerçekleştirilen.
- Sermaye yapısının değiştirilmesi yoluyla gerçekleştirilen.

Bu bölümde, Mulford ve Comiskey (2002) ile Jones (1991) tarafından yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları sınıflandırmalarından yararlanılarak daha genel bir bakış açısıyla yaratıcı muhasebe uygulamaları aşağıdaki şekilde sınıflandırılarak açıklanacaktır.

- Varlık ve yükümlülüklerle ilişkin uygulamalar.
- Gelir tablosu kalemlerine ilişkin uygulamalar.
- Nakit akım tablosu kalemlerine ilişkin uygulamalar.
- Muhasebe politikalarının seçimine ilişkin uygulamalar.
- Gelirin tahakkuk etmeden muhasebeleştirilmesi.
- Muhasebe standartlarına ilişkin uygulamalar.
- Diğer yaratıcı muhasebe uygulamaları.

2.2.1. Varlık ve Yükümlülüklerle İlişkin Uygulamalar

Varlıkların erken ya da sahip olunmadan kaydedilmesi ve giderleştirilmesi gereken kalemlerin aktifleştirilmek suretiyle kârın artırılması, daha yüksek piyasa değeriyle varlıkların değerlendirilmesi varlıklara hiç ya da düşük oranda değer düşüklüğü karşılığı ayrılmasını varlıklarla ilgili yaratıcı muhasebe uygulamaları olarak sıralayabiliriz.

Yükümlülüklerin daha az gösterilmesi amacıyla gider tahakkukları düşük, gelir tahakkukları yüksek kaydedilmekte veya sosyal harcamalar ya da çevre kirliliği

yaratılması nedeniyle şirketten talep edilebilecek tazminatlar için karşılık ayrılmamakta, satıcılara olan borçların düşük gösterilmesi nedeniyle satın alınan stokların dolayısıyla satılan malın maliyetinin daha düşük gösterilmesi ve ertelenmiş vergi aktifleri ve yükümlülüklerinin daha düşük ya da daha yüksek belirlemek suretiyle dönem kârının yüksek ya da düşük gösterilmesi, yükümlülüklerle ilgili olarak yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları olarak sıralamak mümkündür.

a) Giderleştirilmesi Gereken Kalemlerin Aktifleştirilmesi Suretiyle Kârın

Artırılması: İşletmeler farklı düzenlemelerin de yarattığı uygun koşulların teşvik edici etkisi nedeniyle gelecekte yarar sağlayacak maliyetlerini aktifleştirerek kârlarını olduğundan yüksek gösterebilirler. Örneğin şirketler bazı giderlerini özellikle faiz giderlerini ilgili aktifin maliyetine eklemek suretiyle aktifleştirmektedir. Muhasebe standartları çerçevesinde belirli bir aktifin satın alınması, üretilmesi ya da ithal edilmesi sürecinde katlanılan tüm giderler o aktifin şirket faaliyetleri için kullanıma hazır hale gelmesi, diğer bir ifadeyle işletmeye alınmasına (yapılmakta olan yatırımlar veya akreditifler hesabından ilgili aktif hesaba alınarak aktifleştirilmesine) kadar geçen süre içerisinde ilgili aktifin maliyetine ilave edilir ve böylece ilgili aktif açısından elde etme maliyeti oluşmuş olur. Bu kapsamda ilgili aktifin edinilmesi amacıyla kullanılan kredilerin kur farkı ve faiz giderleri gibi finansman maliyetleri de aktifleştirilir. Ancak bu muhasebe kuralı şirketler tarafından yaratıcı muhasebe uygulaması olarak kullanılabilir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 90).

Bir işletme maliyetlerini uygun olmayan şekilde aktifleştirince (örneğin, bu tür maliyetleri gider yerine aktif olarak gösterince) cari yıl giderlerini sonraki döneme aktarmış olmaktadır. İşletmelerin aktifleştirdiği maliyetler; kuruluş maliyetleri, araştırma geliştirme maliyetleri, reklam giderleri ve genel yönetim gideri olarak ifade

edilebilir. İşletmenin aktifleri cari yıl ve sonrasında işletmeye yarar sağlayacak varlıkları ifade etmektedir (Schilit, 2002: 79-82).

b) Değersiz Varlıkların Zarar Kaydedilmemesi: Bir varlığın değerinde ani veya önemli bir değer azalışı söz konusu olduğunda varlık hemen ilgili hesaptan alınarak gider hesabına aktarılmalıdır. İlgili varlık yavaş yavaş değil tamamı gidere aktarılarak yapılmalıdır. Bu noktada yönetimin varlıkta yer alan bir hesabın ne zaman “değersiz” olduğuna karar vermesi gerekmektedir. Örneğin eğer bir demirbaş kullanılmayacak hale gelmişse o da hemen ilgili gider hesabına aktırılmalıdır. Bu tür ilgili gider hesabına aktarmalar genellikle miktar olarak büyük olduğu için hem cari hem de gelecek yılları etkileyecektir (Shilit, 2002: 129). Aynı şekilde stoklarda meydana gelen değer düşüklükleri için de karşılık ayrılması finansal tabloların daha gerçekçi hazırlanması açısından önemlidir.

c) Varlıkların Karşılıklarının Azaltılması: Şirketler borucunu ödemeyen müşterileri, modası geçmiş stokları ve varlıklarının değerlerindeki diğer düşüşleri finansal tablolarında doğru bir şekilde raporlamak için karşılık ayırmalıdır. Bu karşılıkları yeterli ayırmamak veya uygun olmayacak şekilde azaltmak yapay kârlar yaratılmasına neden olur. Bu karşılıklar alacaklarla, stoklarla, maddi duran varlıklarla ve şerefiye ile ilgilidir (Shilit, 2002: 133).

Menkul kıymet ve iştirak şeklindeki yatırımlar için değer düşüklüğü karşılığının ayrılmaması ya da düşük ayrılması nedeniyle, bu yatırımların bilançoda olması gerekenden daha yüksek gösterilmesi söz konusu olabilmektedir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 94).

Ticari alacak hesapları, satış, gelir ve stok kalemleri gibi hileli ve usulsüz olarak değiştirilmeye müsaittir Ticari alacakların, dönem satışlarının ve gelirlerinin

olduğundan fazla gösterilmesine ilişkin yöntemler genellikle birlikte yürütülür. Ticari alacaklar genellikle hayali müşteriler oluşturularak veya şüpheli ticari alacaklar için uygun karşılıkları ayırmayarak olduğundan fazla gösterilmektedir (Wells, 2005: 343). Hayali müşteriler oluşturularak dönem satışlarını ve ticari alacakları olduğundan fazla göstermek, finansal sorunları olan veya yöneticileri satışa dayalı komisyon alan işletmeler arasında yapılan yaygın bir yaratıcı muhasebe uygulamasıdır (Wells, 2004: 377).

İşletmenin bir kısım alacaklarının tahsili, borçlusunun durumuna, iki işletme arasında çıkan ihtilafa, alacak miktarı üzerindeki anlaşmazlığa bağlı olarak şüpheli hale gelebilir. Bilanço ilkelerine göre işletmelerin tahsili şüpheli hale gelen alacağı için ihtiyatlılık kavramı gereği bilanço günündeki tasarruf değerine göre karşılık ayırarak gider kaydetmesi gereklidir. Dönem kârını olduğundan fazla göstermeye çalışan bir işletme ise, ihtiyatlılık kavramına ve değer düşüklüğü için karşılık ayrılması ilkesine aykırı davranarak dönem kârı üzerindeki olumsuz etkisi nedeniyle karşılık ayırmaktan kaçınarak dönem kârını artırıcı yaratıcı muhasebe uygulaması yapabilir.

d) Stokların Olduğundan Yüksek Gösterilmesi: Stok hesabının değerlemesini yaparken fireleri dikkate almayarak stoğu fazla tahmin etmek, stoğu yüksek hesaplamak ve stok maliyetini belirlerken yanlış maliyetleri kullanarak yanlış tutar hesaplamak, hayali stok kaydetmek, stok alımlarında indirim tutarını olduğundan yüksek göstermek, indirim tutarını ilgili stok hesabından düşmemek, iade edilen stok tutarını olduğundan fazla muhasebeleştmek ve iade edilen mal tutarını işlem gerçekleşmeden muhasebeleştmek stoklarla ilgili yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları arasında yer

alır. Ayrıca stokların zarar yazılarak hesabın kapatılması veya kullanılmayan bir stokun kaydedilmesi de bu yöntemlere örnek olarak verilebilir.⁶

Stoklarla ilgili yapılan hile yöntemleri net gelirden artışa neden olmaktadır. Stok hilelerinden doğan etki sonraki dönemlere de yansımaktadır. Stok hilelerinde bir dönemde olduğundan fazla görünen dönem sonu stoklar bir sonraki dönemde olduğundan fazla görünümün dönem başı stok olarak ortaya çıkar. Bu durum ikinci dönemde net gelirlerin olduğundan düşük görülmesine neden olacaktır. Sonuç olarak olduğundan daha fazla gösterilmiş stokların dönemler boyunca devam etmesi hilenin belirlenmesini kolaylaştırmaktadır (Albrecht ve Albrecht, 2003: 372-373).

e) Maddi Duran Varlıkların Fazla Gösterilmesi: Maddi duran varlıkları olduğundan fazla göstermeye yönelik yaygın yöntemler şunlardır (Albrecht ve Albrecht, 2003: 301):

- Gerçekte var olmayan duran varlıkların maliyetinin bilançoya kaydedilmesi.
- Kullanımdan kaldırılan, hiçbir ekonomik yarar beklenilmeyen maddi duran varlıkların aktiften çıkarılmaması.
- Maddi duran varlıkla ilgili amortisman giderinin gelir tablosunun uygun amortisman ayırma ilkesine aykırı olarak olduğundan az gösterilmesi.
- Maddi duran varlığın hurda değerinin olduğundan fazla gösterilmesi.
- Maddi duran varlıkların değerlemesinde maliyet değeri yerine piyasa değerinin kullanılması.

⁶ Association Of Certified Fraud Examiners (ACFE); Fraud Examiners Manual, Austin, Texas, 2003: 1. 315

Maddi duran varlıkların tutarlarının olduğundan fazla gösterilmesi sonucu bilançodaki aktif pasif eşitliğini sağlamak için genellikle bilançonun pasif kısmındaki öz kaynak hesaplarından faydalanılmaktadır.

f) Yükümlülüklerin Olduğundan Az Gösterilmesi: Yükümlülüklerin daha az gösterilmesi amacıyla gider tahakkukları düşük, gelir tahakkukları yüksek kaydedilmekte veya sosyal harcamalar ya da çevre kirliliği yaratılması nedeniyle şirketten talep edilebilecek tazminatlar için yeterli karşılık ayrılmamakta, satıcılara olan borçların düşük gösterilmesi nedeniyle satın alınan stokların dolayısıyla satılan malın maliyeti daha düşük gösterilmektedir. Spekülatif amaçlı türev araçlar, riskten korunma amaçlı türev araç olarak ta sunulmakta ya da türev araçlara ilişkin işlemlerden kaynaklanan zararlar da muhasebeleştirilmemekte, dolayısıyla finansal tablolara yansıtılmayarak yükümlülükler daha az gösterilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002: 12). Ayrıca, mali borçların muhasebeleştirilmemesi ve mali borçların paravan şirketlerde gizlenmesi de yükümlülüklerle ilgili yapılan diğer yaratıcı muhasebe uygulamaları arasında yer alır.

2.2.2. Gelir Tablosu Kalemlerine İlişkin Uygulamalar

Gelir tablosunda yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları, dönem kârını artırıcı yaratıcı muhasebe uygulamaları ve dönem kârını azaltıcı yaratıcı muhasebe uygulamaları başlıkları altında aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır.

a) Dönem Kârını Artırıcı Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları: Dönem kârını olduğundan fazla göstermek için satış ve gelir tutarlarının olduğundan fazla, maliyet ve gider tutarlarının olduğundan az göstermeye yönelik yaratıcı muhasebe uygulamaları yapılmaktadır.

Bu uygulamaları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Sahipliğin alıcıya geçmeden satışların kayda alınması, geri dönen işlemlerin veya garantilerin ertelenerek muhasebeleştirilmesi (Çıtak, 2009: 91).
- Hayali satış kaydı yapılması (İlişkili taraflar, gerçek olmayan satışlar, şartlı satışlar), gelirlerin çok erken tanınması, satış tutarının olduğundan fazla gösterilmesi, müşteriler tarafından iade edilen malların muhasebeleştirilmemesi, müşteriye yapılan indirimin muhasebeleştirilmemesi.
- Tahsili şüpheli hale gelen ticari alacaklar için karşılık ayrılmaması, tahsili şüpheli hale gelen ticari alacak için olduğundan daha az karşılık ayrılması, tahsili şüpheli hale gelen alacak için sonraki dönemde karşılık ayrılması.
- Değersiz varlıkların zarar kaydedilmemesi.
- Satılan malın maliyetini düşük miktarda kaydetmek, satılan malın maliyetini kaydetmemek (Albrecht ve Albrecht, 2003: 362).
- Dönemsellik kavramına uymayarak giderlerin gelecek dönemler de muhasebeleştirilmesi.
- Finansal kiralama sözleşmesinde kiralama konusu varlığı kiralayan tarafın, kira süresince gelir kaydetmesi gereken toplam kira gelirini bir defada gelir olarak muhasebeleştirilmesi.
- Faaliyet giderlerinin aktifleştirilmesi. Örneğin; satın alınan bir varlığın maliyetine varlığın satın alınmasıyla ilişkili olmayan kur farkı ve faiz giderlerinin eklenmesi suretiyle finansman giderlerinin aktifleştirilmesi.

- Henüz gerçekleşmemiş gelirlerin muhasebeleştirilmesi. Örneğin; konsinye satışların satış hâsılatı olarak kaydedilmesi veya satış gelirlerinin erken muhasebeleştirilmesi.
- Olağanüstü gelir yaratan işlemler yapılması. Örneğin; menkul kıymetler gibi dönen varlıkların ya da iştirakler, bağlı ortaklıklar ya da maddi duran varlıklar gibi duran varlıkların satışı suretiyle gelir yaratarak kâr hedeflerine ulaşılması.
- Döviz bazında olan borçların döviz satış kuru yerine döviz alış kuru üzerinden değerlendirilerek döviz kuru değerlemesinden doğan giderlerin daha düşük tutarda gösterilmesi.
- Genel üretim giderlerinden stoklara daha yüksek pay verilmesi.
- Yeniden değerlendirme artış fonunun gelir tablosuna gelir olarak yansıtılması.
- Vergi karşılığının eksik hesaplanması veya ayrılmaması.
- Reeskont giderlerinin eksik hesaplanması (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 97).

b) Dönem Kârını Azaltıcı Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları: Dönem kârını olduğundan az göstermek için satış ve gelir tutarlarının olduğundan az, maliyet ve gider tutarlarının olduğundan fazla göstermeye yönelik yaratıcı muhasebe uygulamaları yapılmaktadır. Bu uygulamalar aşağıda sıralanmıştır:

- Mal satışlarından kaynaklanan iadelerin fazla gösterilmesi veya daha erken dönemde iadelerin kaydedilmesi.
- Mal satışlarından kaynaklanan indirimlerin fazla gösterilmesi.

- Birleşme esnasında gerek varlıkların değerlerinin düşük gösterilmesi gerekse de birleşme masraflarının olduğundan yüksek gösterilmesi (Akyel ve Karaca, 2005: 246).
- Yapılmakta olan yatırımların finansmanında kullanılan kredilerle ilgili finansman giderlerinin, ilgili duran varlığın maliyetine eklenerek aktifleştirilmesi gerekirken, doğrudan dönem gideri olarak kaydedilmesi.
- Dönemsellik kavramına uymayarak gelirlerin gelecek dönemlerde muhasebeleştirilmesi.
- Gayrimenkul satışından elde edilen satış kârının henüz tahsil edilmeyen kısmının gelir tablosu ile ilişkilendirilmeden (dolayısıyla dönem kârının bu tutar kadar az gösterilmesi) bilançoda, öz kaynak kalemleri arasında “Sermayeye Eklenecek İştirak Hissesi ve Gayrimenkul Satış Kazançları” hesabında gösterilmesi.
- Henüz tamamlanmamış Araştırma Geliştirme Giderlerinin muhasebeleştirilmesi. Özellikle teknoloji firmalarının birleşmelerinde veya devralınmalarında henüz tamamlanmamış araştırma geliştirme giderleri ile ilgili çalışmaların muhasebeleştirilmesi gibi (Küçüksözen, 2004: 223).
- Gelecek dönem giderlerinin cari dönem gideri olarak kaydedilmesi.
- Tahsili şüpheli hale gelen ticari alacaklar için olduğundan daha fazla karşılık ayrılması.
- Birleşme ve ele geçirme sonrasında yapılan kıdem tazminatı işten çıkarma tazminatı, kiralama işlemlerinin sona erdirilmesinden kaynaklanan giderler, yeniden yapılandırma harcamaları, varlıkların

sökülüp takılmasından kaynaklanan giderler gibi özel harcamaların şişirilmesi ve bunların cari döneme kaydedilerek cari dönem kârının azaltılması (Schilit, 2002: 164-170).

2.2.3. Nakit Akım Tablosu Kalemlerine İlişkin Uygulamalar

Şirketler dönem kârını artırmak, yüksek ve sürekli bir nakit akışı olduğu izlenimi yaratabilmek için nakit akış tablosundaki sunumu değiştirerek de yaratıcı muhasebe uygulamasına başvurabilir. Nakit akım tablosu, esas faaliyetlerden, yatırımlardan ve finansman faaliyetlerinden sağlanan nakit akışları olmak üzere üç kaynaktan oluşur. Esas faaliyetlerden sağlanan nakit akışının yüksek olması işletmenin kazanma (kâr üretme) gücüne sahip olduğunu gösterir. Bu nedenle şirketler esas faaliyetlerinden sağlamış olduğu nakit akışlarını yüksek göstermek amacıyla; faaliyet giderleri dolayısıyla oluşan nakit çıkışını, yatırım ya da finansman faaliyetlerinden kaynaklanan nakit çıkışı gibi gösterebilmekte ayrıca yatırımlardan ya da finansal işlemlerden dolayı kaynaklanan nakit girişlerini de esas faaliyetlerden sağlanan nakit girişi gibi göstererek yaratıcı muhasebe uygulaması yapabilmektedirler. Aslında bu işlemler sonucunda toplam nakit akışı değişmemekte fakat nakit giriş ya da çıkışlarının kaynağı değiştirilmektedir. Burada amaç şirketin esas faaliyetlerinden sağlanan nakit üretme gücünün yüksek olduğu ya da büyüdüğü izlenimini yaratmaktır.

Örneğin yazılım geliştirme giderini büyük ölçüde ya da tamamen aktifleştiren bir şirket bir taraftan, bu nakit çıkışını olayın faaliyetle ilgili boyutunu ihmal ederek, yatırımlardan kaynaklanan nakit çıkışı olarak gösterirken, diğer taraftan yazılım geliştirme giderinin daha az kısmını aktifleştiren dolayısıyla bu giderin daha büyük kısmını dönem gideri olarak kaydeden şirketlere göre, daha fazla esas faaliyetten kaynaklanan nakit akışı gösterebilmektedir. Daha da ilginç, yazılım geliştirme giderini

büyük ölçüde aktifleştiren şirket, bu aktifi zarar olarak kaydetmek durumunda kalırsa, zarar kaydetme işlemi nedeniyle oluşacak nakit olmayan gider kaydı, şirketin esas faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akışını olumsuz etkilemeyecektir (Mulford ve Comiskey, 2002: 13).

Dolayısıyla, nakit akım tablosunda yer alan kalemlerin sınıflandırılmasında yapılan değişiklikler yaratıcı muhasebe uygulaması olarak kullanılmaktadır.

2.2.4. Muhasebe Politikalarının Seçimine İlişkin Uygulamalar

Yaratıcı muhasebe ile ilgili uygulamaların büyük bir çoğunluğu, muhasebe politikalarının seçimi ve bunların uygulanması ile ortaya çıkmaktadır. Bu uygulamalar genellikle muhasebe standartlarında ki esneklik kapsamında gerçekleştirilir. Bununla birlikte, bu muhasebe politikalarının şirket yönetimlerince verilen bir kararla seçilip uygulandığı, dolayısıyla yapılan işlemlerin bilinçli ve kasıtlı olduğu ileri sürülebilir. Muhasebe politikasının seçimi ile ilgili kararlar, çoğu olayda şirketin finansal durum ve faaliyet sonuçlarının farklı görünmesini sağlayabilir. Bu durumda yapılan uygulama, yaratıcı muhasebe uygulaması olup, muhasebe standartları sınırları içerisinde kalan ve bu sınırları zorlayan uygulamalardır. Ancak, yapılan uygulamalarla muhasebe standartlarının sınırları aşıldığında, bir şirketin finansal durum ve faaliyet sonuçları hakkında kamuya yapılan açıklamanın dürüst ve doğru olduğunu söylemek mümkün değildir (Mulford ve Comiskey, 2002: 39).

Muhasebe politikası seçimi ile yapılan yaratıcı muhasebe uygulamalarının sınırları çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Çünkü, muhasebe politikası seçimleri, finansal tabloya alma kararlarından başlayarak kayıtlama yöntemlerinin seçimi, dönem sonu envanter işlemlerini ve değerlendirme ile ilgili seçimleri kapsamına almaktadır. Muhasebe politikalarının seçimi ile ilgili uygulamalar; amortisman metodunun ve

periyodunun değiştirilmesi, stok değerleme ve hesaplama yöntemlerinin seçimi, menkul kıymetlerin değerlemesi, alacak ve borçlarda reeskont ayırma işlemi ve karşılık ayırma işlemi başlıkları altında açıklanacaktır.

a) Amortisman Metodunun ve Periyodunun Değiştirilmesi: Amortisman, aktifte yer alan duran varlıkların işletmeye yararlı olacakları belirli bir süreye (yararlı ömür) orantılı olarak, bu duran varlık için yapılan harcamanın zaman içine dağıtılması esasına dayanmaktadır (Büyükmirza, 2006: 182). Amortisman ayırma işleminin yaratıcı muhasebe uygulamaları amacıyla kullanılmasının temel nedeni, yöntem seçiminde yöneticilerin inisiyatifinin çok fazla olmasıdır. Amortisman yöntemlerinin seçimi ile cari dönem kârı amaca uygun olarak değiştirilebilmektedir. Eğer işletmeler cari dönem kârını yüksek göstermek istiyorlar ise amortisman yöntemini azalan bakiyeler yönteminden ziyade normal amortisman yöntemini kullanarak amaçlarına bir nevi ulaşabilirler. Ayrıca işletmeler cari dönem kârını yüksek göstermek amacıyla, duran varlığın hizmet ömrüne, ekonomik şartlara, teknolojik gelişmelere bağlı olarak belirlenen yararlı ömrünü de baştan daha uzun belirleyebilmekte veya hurda değerini olduğundan yüksek tespit edebilmektedir (Moeller ve Landry, 2009: 126).

Bu işlemin tam tersi olarak işletmeler cari dönem kârını olduğundan düşük göstermek istiyorlarsa, ilk yıllarda daha fazla amortisman ayırarak daha fazla gider yazılmasını sağlayan azalan bakiyeler yöntemini seçebilirler. Ya da baştan duran varlığın ekonomik ömrünü yani amortisman süresini daha az tahmin edebilmekte ve hurda değerini daha düşük belirleyebilmektedir.

Aynı durum şerefiyeler gibi maddi olmayan duran varlıklar için de geçerlidir. İşletme eğer dönem kârını yüksek göstermek istiyorsa şerefiyenin itfa süresini daha

uzun, cari dönem kârını düşük göstermek istiyorsa da itfa süresini daha kısa göstererek bu amaca ulaşabilmektedir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 91).

b) Stok Değerleme ve Hesaplama Yöntemlerinin Seçimi: Stoklar alım sırasında maliyet değeri ile net gerçekleşebilir değerinin düşük olanı ile değeri değerlendirilir.⁷ Düşük olanı seçmek zorunda olan işletmeler, elde etme sırasında kendi amacına en uygun hizmet eden değerlendirme yöntemlerinden birini seçerek yaratıcı muhasebe uygulamasına gidebilirler. Ayrıca stokların değerlendirme yöntemleri ile yapılabilecek en önemli yaratıcı muhasebe uygulaması ise, net gerçekleşebilir değer belirlenirken gerçeğe uygun olmayan veriler kullanılabilir.

Ayrıca şirketler dönem kârını yüksek veya düşük göstermek istiyorlarsa stok hesaplama yöntemlerini değiştirerek bu amaçlarına ulaşabilmektedir. Örneğin şirket, kârın yüksek çıkmasını hedeflediği dönemlerde FIFO (First In First Out) yönteminin (enflasyonun yükseleceği tahmin ediliyorsa bu hedefe yönelik olarak kullanılması istenen sonucu verir), kârın düşük çıkmasını istediği dönemlerde ise LIFO (Last In First Out) yönteminin (enflasyonun yükseleceği tahmin ediliyorsa be hedefe yönelik olarak kullanılması istenen sonucu verir) tercih edilmesi veya amaca bağlı olarak yöntemin yasaların izin verdiği ölçüde değiştirilmesi söz konusu olabilir. FIFO yönteminin seçimi üretilen veya satılan malın maliyeti daha düşük, LIFO yönteminin seçimiyle de üretilen veya satılan malın maliyeti daha yüksek hesaplanabileceğinden dolayı işletme, dönem kârını olduğundan düşük veya yüksek gösterebilmektedir (Akyel ve Karaca, 2005: 249).

c) Menkul Kıymetlerin Değerlemesi: Finansal bir varlık veya borç ilk muhasebeleştirilmesi sırasında gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmelidir. Finansal varlık veya finansal borç alım satım amaçlı olarak izlenmeyecekse, söz konusu gerçeğe

⁷ Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) 2 Stoklar, Md: 9.

uygun değere finansal varlığın edinimi veya finansal borcun oluşumu ile doğrudan ilişkilendirilebilen işlem masrafları da ilave edilmelidir.⁸ Şirketler elde etme sırasında elde etme amacını kasıtlı olarak yanlış belirleyerek yaratıcı muhasebesi uygulamasına gidebilirler. Örneğin, yeterli mali gücü olmamasına rağmen menkul kıymetin vadeye bağlı gelir amaçlı olarak sınıflandırabilirler.

Bunun dışında menkul kıymetlerle ilgili olarak yapılabilecek diğer yaratıcı muhasebe uygulamaları ise; değer düşüklüğünün göstergesi olan koşullar oluşmadan menkul kıymetlere değer düşüklüğü karşılığı ayrılması ve menkul kıymetlere değerlendirme yapılırken; tek tek değerlendirme veya portföy bazında değerlendirme alternatiflerinden amaca uygun seçim yapılmasıdır (Bayırlı, 2006: 174).

d) Alacak ve Borçlar Senetlerinde Reeskont Ayırma İşlemi: Alacak ve borç senetlerine reeskont ayrılması muhasebe ilkeleri açısından zorunlu iken VUK açısından isteğe bir uygulama olup, ayrıca VUK'na göre, hatır senetlerine ve şüpheli ticari alacaklara reeskont ayrılması aykırı bir durumdur. Alacak senetleri için ayrılan reeskontlar kanunen kabul edilen bir gider, borç senetleri için ayrılan reeskontlar ise vergiye tabi gelir olarak kabul edildiğinden dolayı işletmeler, reeskont ayırma sırasında alacak veya borç senetlerinden birine reeskont ayırıp diğerine ayırmayarak yaratıcı muhasebe uygulamasına gidebilirler. Bu şekilde sadece alacak senetlerine reeskont ayırarak giderlerini yüksek gösterebilmekte ya da sadece borç senetlerine reeskont ayırarak gelirlerini yüksek gösterebilmektedir. Ayrıca işletmeler hatır senetlerini ve şüpheli hale gelen alacaklarına da reeskont ayırarak giderleri yüksek göstererek cari dönem kârını düşürebilirler (Desai ve Dharmapala, 2009: 176-177). Reeskont

⁸ TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, Md: 43.

hesaplamasında dış iskonto formülü kullanılması ve bir dönem reeskont ayırıp ertesi dönem ayrılmaması da diğer uygulamalar arasındadır.

e) Karşılık Ayırma İşlemi: İşletmeler muhasebe ilkeleri açısından değeri düşen varlıkları ile borçların ve giderlerin artma ihtimaline karşı borç ve giderlerine karşılık ayırması gerekir. Bu uygulamalar ise işletmeler açısından amaçlarına uygun şekilde kullanılmasına müsaittir. Karşılıklar gereğinden fazla veya gereğinden az ayrılarak, şartlar yerine gelmeden önce karşılıklar ayrılarak ya da şartlar gerçekleşse de karşılık ayırmayarak yaratıcı muhasebe uygulaması yoluna gidilebilir.

2.2.5. Gelirin Tahakkuk Etmeden Muhasebeleştirilmesi

Firmaların kazançlarını yüksek göstermelerinin bir diğer yolu ise, müşteriye filii olarak teslim edilmeyen mal veya hizmetleri, mal teslim edilmiş veya hizmet tamamlanmış gibi gelir olarak kaydetmeleridir. Satış gecikmesi, müşterinin söz konusu mal veya hizmeti satın alıp almama konusunda karar verme sürecinde olması, ürünün müşteriye henüz teslim edilmediği durumlarda tahakkuk ilkesinden faydalanmak suretiyle kazançlarını şişirme yolunu tercih edebilirler (Akyel ve Karaca, 2005: 72).

Örneğin, siparişi alınmış ancak henüz yüklemesi yapılmamış ürünlerin müşteriye teslim edilmiş gibi gösterilerek satış geliri kaydı yapması henüz doğmamış gelirin muhasebeleştirilmesi olarak değerlendirilebilir (Holt ve Eccles, 2002: 327). Bir başka ifadeyle gelecek döneme ait olduğu açıkça belli olan mal sevkiyatlarının (döneme ilişkin muhasebe kayıtlarının kapatılmaması suretiyle) cari dönem satış geliri olarak kaydedilmesi ya da henüz mal sevkiyatı yapılmadan satış geliri kaydedilmesi gibi yapılan işlemler gelirin tahakkuk etmeden muhasebeleştirilmesi uygulamalarıdır.

Türkiye’de konsinye satış⁹ geliri olarak adlandırılan uygulamalarda şirketler, siparişi almış, malı henüz göndermemiştir. Ancak geliri yüksek göstermek amacıyla işletmeler henüz satışı gerçekleşmemiş olan malı gelir olarak yazmaktadırlar. Bu da GKGMİ kapsamında yapılabildiği için işletmeler sıklıkla bu yöneme başvurumaktadırlar (Mulford ve Comiskey, 2002: 160). Şirketler konsinye olarak satılması için şube veya perakendecilere mallarını gönderdiklerinde henüz konsinye malların satıldığına dair satış birimlerinden bilgi gelmediği halde konsinye mallar satılmış gibi işlem yaparak cari döneme ait gelirlerini artırmış olurlar.

Fiktif gelir kaydı, var olmayan bir satışa ait gelirin muhasebeleştirilmesi anlamına gelmektedir (Demir ve Bahadır, 2007: 116). Bu uygulamada, mallar sevkedilmiş gibi gösterilerek satış geliri kaydedilmektedir. Beklenen sipariş sonradan alınmış olsa dahi bu durum işlemin fiktif gelir olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. (Mulford ve Comiskey, 2002: 161-162). Bazen işletmeler ürünlerinin denenmesi amacıyla mal yükleyebilirler. Ancak bu uygulama da satış gelirleri arasına alındığında “fiktif” gelir olarak adlandırılmaktadır (Çıtak, 2007: 48-49). Şirket fiktif gelir kaydı yaparak dönem kârını artırıcı yaratıcı muhasebe uygulaması yapmaktadır.

Fiktif gelir kaydedilmesinde, mal ya da hizmet satışına ilişkin herhangi bir işlem olmadan fiktif satış geliri kaydı yapılması; mal satışına ilişkin belgelerin tarihlerin geriye doğru değiştirilmesi; bazı işlemlerin kayıt dışı bırakılması gibi uygulamalar da söz konusu olabilir (Küçüksözen, 2004: 214).

Türkiye’de şirketler tarafından; gerçeğe aykırı belgeler düzenleyerek satış hasılatı kaydı yapılması, böylece gelir tablosunda fiktif satış hasılatı gösterilmesi ya da

⁹ Konsinye satışlar, malların ya da ürünlerin şube ya da acentalara veya perakendecilere satılmak üzere gönderilmesi, şube ya da perakendeci tarafından satışın gerçekleştirilmesi ile şirket açısından gelirin tahakkuk ettiği bir satış yöntemidir. Dolayısıyla, bu satış işleminde, şube ya da acenta veya perakendeci tarafından satışın gerçekleştirildiği ve bu durumun şirkete bildirildiği tarihte şirket tarafından gelir kaydının yapılması gerekmektedir (Küçüksözen, 2004: 210).

gerçeğe aykırı belge düzenlemek ve kayıt yapmak suretiyle, fiktif menkul kıymet satış kârı gösterilerek yaratıcı muhasebe uygulaması yapılmaktadır.

2.2.6. Muhasebe Standartlarına İlişkin Uygulamalar

Bazı yaratıcı muhasebe uygulamaları muhasebe ilkeleri ve standartlarının sağladıkları esnekliklerden faydalanarak finansal bilgi kullanıcılarının işletme performansı ve işletmenin finansal yapısı hakkındaki algılarını etkilemeye yöneliktir. Bu tür uygulamalar muhasebe ilke ve standartlarına uygun yaratıcı muhasebe uygulamalarıdır (Holt ve Eccles, 2002: 332). Bazı yaratıcı muhasebe uygulamaları ise muhasebe ilke ve standartlarından açık biçimde sapmaları içermektedir. Bu tür muhasebe ilke ve standartlarına aykırı yaratıcı muhasebe uygulamaları aynı zamanda “finansal hile” olarak da adlandırılmaktadır (Lev, 2003: 34). Finansal tablolarda yer alan aktiflerin, gelirlerin ya da kârların yüksek veya düşük gösterilmesine ya da borçların, gider ve zararların yüksek veya düşük gösterilmesine yönelik yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları genellikle Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları zorlanarak yapılan işlemlerdir.

a) Bilançoda Muhasebe Standartlarının Sınırlarını Zorlayarak Yapılan Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları: Muhasebe standartları ve ilkeleri gereği işletmeler, hazırladıkları finansal raporları, bu raporları kullanacak kişilere tam, açık ve anlaşılır şekilde sunması gerekir (Daştan, 2009: 58). Ayrıca kamuya açıklanan bilgiler tarafsız olmalı, işletme ilgililerinden bir veya birkaçının bilgi alma ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde olmamalıdır. Muhasebe bilgi sistemi, ticari sır ve rekabet gücünü azaltarak zarara neden olabilecek bilgiler hariç, işletmenin aleyhine sonuçlar doğurabilecek olsa bile açıklanması gereken bilgilerin açıklanmasında tereddüt etmemelidir (SPK, 2005: 20). Oysa işletme yöneticileri bu kavramları zedeleyerek finansal tabloları

düzenleyebilmektedir. Özellikle tam açıklama kavramına uyulmayarak dipnotlarda yer alması gereken konulara değinmemektedirler.

İşletmenin eğer şarta bağlı bir yükümlülüğü varsa bunu dipnotlarında göstermek zorundadır. İşletmeyi ilgilendiren önemli davalar ve bunun sonucunda gerçekleştirilecek ödemeler için işletme bu konulara ilişkin bilgileri, bilançonun dipnotlarında açık olarak belirtmelidir. Bu durum bilanço ilkelerinde, *“tutarları kesinlikle saptanamayanları veya durumları tartışmalı olanları da içermek üzere, işletmenin bilinen ve tutarları uygun olarak tahmin edilebilen bütün yabancı kaynakları kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda gösterilmelidir. İşletmenin bilinen, ancak tutarları uygun olarak tahmin edilemeyen durumları da bilançonun dipnotlarında açık olarak belirtilmelidir.”* şeklinde açıklanmıştır (Akdoğan ve Sevilengül, 2003: 13).

Dipnotlarda belirtilmesi gereken konulardan bir diğeri ise, ilişkili taraf işlemleridir. Bu tür uygulamalar önemli tutardaki ilgili şirket işlemlerini, olağandışı görünen işlemleri veya amacı belli olmayan işlemleri içermektedir (Rezaee, 2002: 87). Bir işletmenin ilişkili tarafla işlem yapması iş ve ticaretin normal bir parçasıdır. Fakat işletme, işlemleri piyasa koşullarına uygun olarak yürütmediği zaman ekonomik zararlar görebilir ve hissedarlara zarar verebilir. İlişkili taraf işlemleri Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ Seri: X, No: 22’de ele alınmış, bu işlemlerin işletme yönetimi tarafından gerçekleştirilmesi ve dolayısıyla ortaya çıkarılmasının iyi gizlenebilecek olması nedeniyle ortaya çıkartılmasının çok daha güç olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle hem hissedarların hem de işletmenin zarar görmemesi için ilişkili taraflarla yapılan işlemlerin, finansal raporların dipnotlarında yer alması gereklidir.

Bunun yanı sıra işletmeler bilanço tahinden sonra gerçekleşecek fakat, cari dönem finansal tabloları etkileyecek olan olayları ve muhasebe politikalarında bir değişiklik yapmışsa bu değişiklikleri de dipnotlarında belirtmesi gerekir. Bilanço tarihinden sonra mahkemelerin veya düzenleyici kurumların verdikleri bilançodaki aktiflerin değerini düşüren, kaydedilmemiş yükümlülüklerle işaret eden konular finansal bilgi kullanıcıları açısından önemli olan bilgilerdir (Dönmez, 2010: 17). Ayrıca muhasebe ilkelerine, esaslarına, kurallarına ve yöntemlerine ilişkin yapılan değişikliklerin finansal raporlardan yararlananların yanlış yönlendirilmesini önlemek amacıyla işletmenin finansal raporlarında açıklanması gerekir. Örneğin, satışların maliyeti tutarını olduğundan az göstermek için stok değerleme yönteminde değişiklik yapan bir işletme, bu değişikliklerin toplam etkisini tutarlılık ve tam açıklama kavramına aykırı olarak finansal raporlarında açıklamaktan kaçınabilirler.

Sahip olunan maddi varlıklar normal olarak kullanımı durumunda alternatif yöntemin kullanılmaması halinde kayıtlı değerleri ile yansıtılıp, faydalı ömürleri dikkate alınarak amortisman tabii tutulmak suretiyle finansal tablolarda gösterilmektedir. Ancak, satılmak üzere tutulan bir varlık olarak sınıflandırılması durumunda, amortisman ayrılmasını durdurma imkanı bulunmaktadır. Varlığın bu şekilde sınıflandırılmasına ilişkin değerlendirme de şirket yönetimi tarafından yapılmakta olup, yapılan bu sınıflandırma değişikliği ile kâr tutarları etkilenebilecektir (Griffiths, 1995: 1). Bu durumun dipnotlarda belirtilmesi gerekir.

Verilen sipariş avansları da şirketlerden bir takım fon çıkışlarının gizlenmesinin yanında, alacaklara ilişkin değerlendirme hükümlerinden kaçınmak için de kullanılabilir. Örneğin alacak senetlerinin, dönem sonunda ilişkili şirketlerinden

birine ciro edilerek sipariş avansları arasında gösterilmesi, alacak senetlerine ilişkin reeskont giderinin gelir tablosuna yansıtılmamasını sağlayacaktır (Griffiths, 1995: 1).

Bunların dışında bilançonun sunumu ile ilgili, GKGMİ'nde yer alan sınıflandırma ilkelerine aykırı olarak yapılan aşağıdaki uygulamalar da yaratıcı muhasebe uygulaması olarak kullanılabilir (Bayırlı, 2006: 197-198):

- Vadesi bir yılın altına düşen ve dönen varlıklara aktarılması gereken nitelikteki bir duran varlığın dönen varlıklara aktarılmaması.
- Kısa vadeli amaçlarla elde edilen bir menkul kıymetle ilgili olarak elde bulundurma amacının değiştirilmesi, ancak buna rağmen duran varlıklarda mali duran varlıklara bir aktarma yapılmaması.
- Kısa vadeli bir borcun vadesi bir yılın üstüne uzatıldığı halde kısa vadeli yabancı kaynaklardan uzun vadeli yabancı kaynaklara aktarılmaması.
- Uzun vadeli yabancı kaynaklar arasında yer alan bir kalemin vadesi bir yılın altına düştüğü halde kısa vadeli yabancı kaynaklara aktarılmaması.

b) Gelir Tablosunda Muhasebe Standartlarının Sınırlarını Zorlayarak

Yapılan Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları: Gelir tablosunun alt kalemlerinin arasındaki hareketlerle yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları faaliyet döneminde işletme ilgililerinin işletme ile ilgilendikleri alana göre elde edilen gelirler ile yapılan harcamaların, faaliyet gelir ve giderleri ile olağanüstü gelir ve giderleri arasında gösterilmesi suretiyle gerçekleştirilebilir. Bu uygulamalarla gelir ya da gider tutarları değiştirilmeden, şirketin faaliyet kârlılığının arttığı ya da azaldığı veya brüt kâr marjının yükseldiği izlenimi verilmeye çalışılmaktadır (Griffiths, 1995: 1).

Örneğin bir arsa ya da arazinin satışından kaynaklanan arızı, olağanüstü nitelikteki bir gelir kalemi diğer faaliyetlerden gelirler kalemi içinde

gösterilebilmektedir. Ya da bir olağan faaliyet gideri, olağanüstü gider olarak gelir tablosunda gösterilmek suretiyle, şirketin kâr elde etme gücünün, diğer bir ifade ile faaliyet kârlılığının arttığı izlenimi yaratılabilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002).

Olağanüstü gelir ve kârların, gerçek niteliği dışında, şirketin temel faaliyetlerinin sonucunu oluşturan faaliyet kârları arasında gösterilmesi veya faaliyet giderlerinin unsurlarının diğer giderler arasında gösterilmesi bu alanda kullanılan yöntemlerden biridir (Griffiths, 1995: 2-3). Çeşitli dava kazanım gelirlerinin, iştirak veya varlık satışından sağlanan gelirlerin faaliyet gelirleri arasında gösterilmesi bu tip işlemlere örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanında, finansal tablo kullanıcıları açısından önem taşıyan brüt kâr kalemini manipüle etmek amacıyla, satılan malın maliyeti kaleminde yer alması gereken giderlerin satış, pazarlama ve genel yönetim giderleri arasında gösterilmesi de bu tip hile yöntemlerine bir örnek olarak verilebilir.

Bu kapsamda, şirketin devam eden faaliyetlerinden sağladığı gelirin sürekliliğinin de yatırımcıların önem verdiği bir husus olduğu dikkate alınarak; durdurulan faaliyetlere ilişkin varlıkların kârla satılması durumunda, bu kâr devam eden faaliyetlerle ilişkilendirilerek gösterilirken, satıştan zarar edilmesi durumunda durdurulan faaliyetlerden elde edilen zararlar arasında sınıflandırılması gelir tablosuna ilişkin sınıflandırma açısından yapılan yaratıcı muhasebe uygulamalarından birini teşkil etmektedir (Lungu, Potecea ve Rotaru, 2009: 1265).

Gelir tablosunda yapılan bu yaratıcı muhasebe uygulamalarını aşağıdaki şekilde sıralayarak özetlemek mümkündür (Bayırlı, 2006: 198-199):

- Satış iskontolarının, pazarlama satış dağıtım gideri gibi sınıflandırılması ya da pazarlama satış ve dağıtım giderlerinin satış iskontosu olarak sınıflandırılması.

- Faaliyet giderlerinin, diğer faaliyetlerden olağan gider ya da olağandışı gider olarak muhasebeleştirilerek sınıflandırılması.
- Olağandışı gelirlerin diğer faaliyetlerden olağan gelir gibi sınıflandırılması.
- Diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârların gelir tablosuna alınmadan faaliyet giderlerinden mahsup edilmesi.

2.2.7. Diğer Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

İşletmeler, finansal tablo kullanıcılarını aldatarak, firmanın durumunu olduğundan farklı göstermek için yukarıda sayılan yaratıcı muhasebe uygulamalarının dışında özel amaçlı şirketleri kullanarak ve hisse senedi opsiyonlarından yararlanarak da yaratıcı muhasebe uygulamasına gitmektedir. Bu bölümde bu uygulamaların nasıl kullanıldığı açıklanacaktır.

a) Özel Amaçlı Şirketler: Özel Amaçlı Şirketler (ÖAŞ), bir kurucu işletme tarafından yalnızca belirli bir amaca hizmet etmek için kurulan, sınırlı ömre sahip şirketlerdir (Parlakkaya, 2004: 39). İşletmeler ÖAŞ'leri yapılandırılmış finansman¹⁰ aracı olarak kullanarak riskleri yönetmektedirler. ÖAŞ'ler kurulurken sermayesinin en az %90'ı kurucu işletme tarafından %10'u ise bağımsız bir yatırımcı tarafından sağlanması halinde ÖAŞ'lerin kurucu işletme tarafından konsolide edilmesi gerekmemektedir (İşletmelerin yaratıcı muhasebe uygulamalarını gerçekleştirmek için ÖAŞ'leri kullandığının tespit edilmesinden önce bağımsız yatırımcıların ÖAŞ'ye yatırımının %3 olması yeterliydi. Ancak durum tespit edildiği için %10 bağımsız yatırımcı ortaklığı şartı getirilmiştir). ÖAŞ'ler kurucu işletmeye ait bazı finansal varlıkların satışını kolaylaştırmak amacı ile de kurulabilmektedir. Gerekli şartların

¹⁰ Yapılandırılmış Finansman: Belirli bir müşterinin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere düzenlenmiş, standart olmayan borçlanma sözleşmeleridir.(<http://www.investorwords.com>)

sağlanması halinde konsolidasyon zorunlu olmadığı için ÖAŞ'nin varlıkları, borçları ve özkaynakları kurucu işletmenin bilançosunda görülmemektedir. ÖAŞ, kurucu işletmeye hem varlıklarının bir kısmını iflas riskinden kurtarma, hem de bu varlıkların ÖAŞ'ye transferini kendi finansal tablolarına bir satış işlemi gibi yansıtma olanağı tanır (Saltoğlu, 2003: 109). ÖAŞ'ler kurucu işletmenin borç / özsermaye, hisse başına kazanç gibi oranlarını iyileştirmek için uygun bir araç niteliğindedir. Aynı zamanda kurucu işletmeler ÖAŞ'leri konsolide etmeme imkânına sahip olduklarından yatırımcılardan birtakım bilgileri gizlemek imkânına da kavuşmuş olurlar.

Özel amaçlı şirketlerin kullanıldığı bazı işlemler aşağıdaki gibidir (Otlı ve Uğur, 2006: 120):

- Leasing anlaşmaları, yani sat ve geri kirala leasingi.
- Varlıkların, bu varlıklara dayanarak borç senedi ve/veya hisse senedi çıkaran özel amaçlı şirketlere devri.
- Borç ve öz kaynak ile kapitalize edilen bir özel amaçlı şirketten nakit karşılığında imtiyazlı veya adi hisse senedi şeklinde öz kaynak toplamak.
- Üçüncü taraf finansal kuruluşlarla varlıkları veya işleri elde etmek için fonlama anlaşmaları yapmak.
- Proje geliştirme faaliyetlerinde bulunmak.

ÖAŞ oluşturulurken ve ekonomik işlemler gerçekleştirilirken, kamuyu aydınlatma ilkesinin gerektiği gibi yerine getirilmemesi, özellikle söz konusu ekonomik işlemlerin örtü görevi görecektir şekilde düzenlenerek gizlenmesi, muhasebe açısından birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Özellikle ABD finansal piyasalarında gündeme gelen uygulamalarda, yatırımcılardan bilgi saklamaya yönelik kullanılan ÖAŞ işlemleri, bunlarla ilgili düzenlemelerin eksikliğinden dolayı yatırımcıların sermaye

piyasalarının şeffaflığına olan güveninin sarsılmasına neden olmuştur (Parlakkaya, 2004: 40-42).

ÖAŞ'lerin yaratıcı muhasebe uygulamaları için kullanılmasında en göze çarpan örnek Enron olayıdır. Enron, konsolide etmeyerek bilançosunun dışında tuttuğu ÖAŞ'ler sayesinde uzun süre stratejik hatalardan dolayı ortaya çıkan kötü durumunu gizlemeyi ve finansal oranlarını çekici hale getirmeyi başarmıştır (Chattejee, 2003: 146).

b) Hisse Senedi Opsiyonları: Kaydedilmemiş hisse senedi opsiyonu yükümlülüklerinin bilançolarda eksik bildirim ya da hiç bildirim yapılmaması da eksik, yetersiz bildirim şeklindeki yaratıcı muhasebe tekniklerinden biridir. Çalışanlara verilen hisse opsiyonları şirketlerin bilançolarında yer almayan yükümlülüklerden en büyük ve maliyetli olanlarıdır. Hisse opsiyonlarının kâr ve nakit akışındaki büyük etkisi yatırımcılardan gizlenir. Yöneticilere tanınan hisse senedi satın alma hakkı, şirket için bir harcama niteliğinde olmasına rağmen harcama olarak gösterilmemekte, ayrıca yapılan harcamalar gelirlere düşülemediği için kurumsal gelir vergisi avantajından da faydalanılmamaktadır. Satın alınan hisse senetleri yalnızca bilanço dipnotlarında gösterilmektedir (Schilit, 2002: 142).

Bir şirket kendi hisse senetleri üzerindeki opsiyonlarını kullanarak yöneticilere ve çalışanlara teşvik amaçlı bedelsiz hisse senetleri verebilmekte, bedelli hisse senedi verilmesi durumunda ise, hisse senetlerini değerinin altında bir bedelle satabilmekte ve bu hisse senetleri için gelir tablosunda herhangi bir maliyet rapor etmeyebilmektedir. Bu uygulama dolayısıyla hisse senedi başına kazanç azalmakta, yatırımcılar gelecekteki kazançlarını bu yeni hissedarlarla (yöneticiler ve diğer çalışanlar) paylaşmak zorunda kalmaktadırlar (Naser, 1993: 60-61).

Yöneticilere tanınan hisse senedi satın alma hakkının, yöneticilerin teşvik edilmesi için kullanılmasına dikkat edilmesi gerekir. Yöneticilerin bu hakkın sağlayacağı getirilerden faydalanması hisse senedi piyasasının getirilerine bağlı olduğu için, yöneticiler bu opsiyondan faydalanabilmek için hisse senedi fiyatlarının yükselmesini sağlayacak uygulamalara yönelecektir. Bu da yöneticilerin yaratıcı muhasebe uygulamasına gitmelerini kaçınılmaz kılacaktır.

2.3. YARATICI MUHASEBE UYGULAMALARI TAHMİN MODELLERİ

Şirketler tarafından yapılan yaratıcı muhasebe uygulamalarının bir kısmı bağımsız dış denetim sırasında ortaya çıkarılabilmektedir. Bağımsız dış denetçilerin muhasebe manipülasyonlarının ortaya çıkarılmasıyla ilgili bir sorumlulukları bulunmamakta; ortaya çıkarılmayan hata ve hilelerden dolayı denetçi sorumlu tutulamamaktadır. Bağımsız dış denetçilerin ortaya çıkardıkları hata ve hilelerle ilgili olarak yapacakları da, bu hata ve hileleri firma yetkililerine düzelttirmek ya da denetim raporunda olumsuz veya şartlı görüş bildirerek bu durumu açıklamaktır.

Diğer taraftan bağımsız dış denetim firmaları tarafından ortaya çıkarılmayan bazı hata ve hileler denetleyici ve düzenleyici kurumların yapmış oldukları denetimlerde ortaya çıkarılabilmektedir. Şirket finansal tabloları bağımsız dış denetimden geçmiş, hata ve hilelerden arındırılmış olmasına rağmen denetleyici-düzenleyici kuruluş tarafından yapılan incelemeler sonucunda finansal tabloların yeniden gözden geçirilerek hazırlanması talep edilebilmektedir.

Literatürde hem bağımsız dış denetçilere hem de denetleyici ve düzenleyici kurumlara bu hata ve hileleri ortaya çıkarmada yardımcı olacak, yaratıcı muhasebe uygulamaları ölçümünde kullanılacak, akademik çalışmalara dayanan modeller

geliştirilmiştir. Bu akademik çalışmalar, esas itibariyle kamuya açıklanmış bilgilerin (daha çok finansal tablolar ve dipnotlarına dayanarak) analizine ilişkin istatistiksel modellere dayanmaktadır (Bayırlı, 2006: 242).

Yaratıcı muhasebe uygulamalarını ortaya çıkarmaya, diğer bir ifadeyle tahmin etmeye çalışan modellerde öncelikle toplam tahakkuklar¹¹ üzerinde durulmaktadır. Bazı çalışmalarda doğrudan toplam tahakkuk tutarı, aktif toplamına veya satış hâsılatı tutarlarına endekslenmek suretiyle beklenmeyen tahakkuk tutarları tahmin edilmeye çalışılmakta ve yıllar itibariyle ortaya çıkan anormal tahakkuk tutarları yaratıcı muhasebe uygulamalarının göstergesi olarak dikkate alınmaktadır. Bazı çalışmalarda ise; toplam tahakkuklar, faaliyetlerin gerektirdiği (ihtiyari olmayan) ve gerektirmediği (ihtiyari) tahakkuk şeklinde ayrıştırılmakta ve ihtiyari tahakkuk¹² tutarları şirketin aktif toplamına veya satış hâsılatı tutarına endekslenerek, bu endekste yıllar itibariyle ortaya çıkan eğilim, çeşitli amaçlara yönelik yaratıcı muhasebe uygulamalarının göstergesi olarak kabul edilmektedir (Küçüksözen, 2004: 251).

Yukarıda belirtilen şekilde tahakkukları esas alan modeller dışında, tahakkuklar yanında finansal tablolardaki bilgiler çerçevesinde yapılan çeşitli analizleri de çalışma kapsamına alan modeller söz konusu olup, belirtilen modeller aşağıda incelenmektedir.

¹¹ Toplam tahakkukları esas alan modeller, ihtiyari tahakkukları ölçmek üzere, kamuya açıklanan net kâr ile faaliyetlerden sağlanan nakit arasındaki fark olarak belirlenen “toplam tahakkukları” tahmin etmeye odaklanmıştır. Modellerin çoğunda, bu şekilde tahmin edilen toplam tahakkuklar, “satışlar” ve “brüt maddi duran varlıklar” gibi değişkenlerle regresyona tabi tutulmaktadır. Regresyona tabi tutulurken satışlar kaleminin baz alınması, satışların normal tahakkukların bir göstergesi olarak kabul edilmesi ve tipik çalışma sermayesi ihtiyacını ortaya koyması sebebiyledir. Diğer taraftan normal ölçülerdeki amortismanları ortaya koymak üzere de brüt maddi duran varlıklar değişken olarak alınıp tahakkuklarla regresyona tabi tutulmaktadır.

¹² İhtiyari tahakkukları esas alan modeller, regresyon işleminde ihtiyari tahakkuklar, toplam tahakkukların açıklanamayan kısmını oluşturmaktadır. Yapılan bazı çalışmalar ile bankalarda kredi karşılıkları, sigorta şirketlerinde muallak hasar karşılıkları ve ertelenmiş vergi gibi spesifik tahakkukların açıklanamayan kısmını tahmin için yöntemler geliştirilmiştir. Buna karşın, istatistiksel çalışmaların sadece çağrışım yaparak ipucu vermek suretiyle olayları tanımlama imkânı verdiğine ancak bir neden-sonuç ilişkisini ortaya koyma kapasitesine sahip olmadıklarına ilişkin görüşler de bulunmaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002: 74).

2.3.1. Healy Modeli

Literatürde geliştirilen ilk modeldir. Healy (1985), teşvik primleri ile ödüllendirilen yöneticilerin alacakları teşvik primi tutarlarını artırmak için toplam tahakkukları kullanarak yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurduğu hipotezini ortaya atmış ve bu hipotezini aşağıdaki modeli kullanarak test etmiştir.

$$NDA_t = 1/n \Sigma(TA_t / A_{t-1})$$

Modeldeki değişkenlerin tanımları ise aşağıdaki gibidir:

NDA_t = Tahmini İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

TA_t = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

n = Gözlem Yılı Sayısı

Healy'in (1985) temel varsayımı, yöneticilerin görevde kaldıkları süre boyunca yapabilecekleri muhasebe hileleri toplamının "0" olacağıdır. Mevzuatın getirdiği kısıtlamalar ve bağımsız denetim gibi faktörler dikkate alındığında, sürekli olarak gelirleri azaltıcı veya artırıcı yönde yaratıcı muhasebe uygulaması yapmak mümkün değildir. Bu bakımdan belirli bir dönem gelirlerini artırıcı yaratıcı muhasebe uygulaması yapılması, bunu takip eden dönemlerde bunun tersi politikaların izlenmesini gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla Healy, yöneticilerin her dönem yaratıcı muhasebe uygulaması politikaları izleyeceğini varsaymaktadır. Buna göre, yöneticiler her dönem sonunda faaliyetlerden kaynaklanan nakit akımlarını ve ihtiyari olmayan tahakkuk tutarlarını dikkate alarak, ihtiyari olan muhasebe kalemleri ile oynayarak; gelirleri, kendi teşvik primlerini maksimize edecek şekilde belirlemektedirler (Healy, 1985: 50).

Healy'e (1985) göre, yöneticilerin prim alabilmeleri için gerekli kâr düzeyine gerçek işlemlere dayanarak ulaşılmasının mümkün olmadığı durumlarda kârı daha da

düşürerek gelecekte daha kârlı bir finansal tablo açıklayabilme imkânını yakalayabilmek için bazı gelirleri ertelemek ya da bazı kalemleri zarar yazmak suretiyle gelir artırıcı ya da gelir azaltıcı muhasebe politikalarını kullandıkları bulgusunu ortaya koymuştur (Healy, 1985: 60).

2.3.2. DeAngelo Modeli

DeAngelo (1986) tarafından yapılan çalışmada, halka açık bir şirketin, halka dağılmış olan hisse senetlerinin geri alınması suretiyle halka kapalı özel bir şirket haline getirilmesi sırasında yöneticiler tarafından hisse senetlerinin değerini düşük göstermek amacıyla yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurup başvurmadığı hipotezi aşağıdaki model kullanılarak test edilmiştir.

$$NDA_t = TA_t / A_{t-1}$$

Modeldeki değişkenlerin tanımları ise aşağıdaki gibidir:

NDA_t = Tahmini İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

TA_t = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

Çalışmada; yöneticilerin, halka açık bir şirketin halka kapalı hale gelme süreci öncesinde yaratıcı muhasebe uygulaması yaptıklarına yönelik istatistikî kanıt aranmış, ancak anlamlı sonuçlar elde edilememiştir. Bu duruma sebep olarak yaratıcı muhasebe uygulamalarının açığa çıkartılmasında tahakkuk yönteminin yeteri kadar güçlü olmaması ya da yöneticilerin olayların mahkemeye intikal etmesi ve yapılacak araştırmalar sonucunda yaptıkları yaratıcı muhasebe uygulamalarının tespit edilebileceği endişesi ile gerçekten buna başvurmadıkları gibi gerekçeler ortaya konmuştur (Dechow ve Diğerleri, 1995: 198).

2.3.3. Jones Modeli

Jones (1991) çalışmasında, ABD'deki şirketlerin gümrük tarifelerinin yükseltilmesi ya da kotaların kısıtlanması gibi gümrük avantajlarından yararlanmak için, ABD Ticaret Komisyonu tarafından inceleme yapılan dönemde, yaratıcı muhasebe uygulamaları (kâr yönetimi) ile kârlarını düşük gösterip göstermedikleri hipotezini aşağıdaki modeli kullanarak test etmiştir (Jones, 1991: 193).

$$TA_{it} / A_{it-1} = \alpha_i [1 / A_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta REV / A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE / A_{it-1}] + \varepsilon_{it}$$

Modeldeki değişkenlerin tanımları ise aşağıdaki gibidir:

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar,

A_{it-1} = Bir Önceki Yıl Aktif Büyüklüğü,

ΔREV_{it} = Gelirlerdeki Değişim,

PPE_{it} = Brüt Maddi Duran Varlıklar

Modelde, en küçük kareler yönteminin uygulanması suretiyle α_i , β_{1i} , β_{2i} katsayıları bulunmakta ve daha sonra bu katsayılardan yararlanılarak bulunan tahmini değerleri (beklenen değerler), gerçek değerler arasındaki farkların bulunmasıyla elde edilen tahmin hataları (ε_{it}) değerleri, t zamanındaki ihtiyari tahakkuk tutarlarını vermektedir (Küçüksözen, 2004: 264).

Jones (1991), inceleme yılı (t=0) için, şirket yöneticileri ihtiyari tahakkukları kullanmak suretiyle gerçekleştirdikleri yaratıcı muhasebe uygulamaları ile kârı düşürdükleri, inceleme öncesi yılda (t=-1) ise böyle bir durumun söz konusu olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Jones, 1991: 210).

2.3.4. Düzeltilmiş Jones Modeli

Düzeltilmiş Jones modelinde, kredili satışlar tutarındaki bütün değişimlerin yaratıcı muhasebe uygulamalarından (kâr yönetiminden) kaynaklandığı zımni olarak

varsayılmaktadır. Bu varsayım, kredili satışlarda gelirin tanımlanması konusunda, takdir hakkı kullanmanın nakit satışlarda gelirin tanımlanmasına göre daha kolay gerçekleştirilebileceği, dolayısıyla kredili satış işlemleri ile yaratıcı muhasebe uygulamasının daha kolay gerçekleştirilebileceği varsayımına dayanmaktadır (Dechow ve Diğerleri, 1995: 198).

$$TA_{it} / A_{it-1} = \alpha_i [1/A_{it-1}] + \beta_{1i} [(\Delta REV - \Delta REC)_{it}/A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE_{it} / A_{it-1}]$$

Jones 1991 modelinden tek farkı “ ΔREC ” değişkeninin olmasıdır. “ ΔREC ” ise ticari alacaklardaki değişmeyi ifade etmektedir.

2.3.5. Endüstri Modeli

Endüstri modeli, ihtiyari olmayan tahakkukların bütün dönemlerde sabit olduğu varsayımını terk etmekle birlikte, ihtiyari tahakkukların belirleyicilerini doğrudan modellemek yerine, bu belirleyicilerdeki değişimin aynı sektördeki bütün şirketlerde aynı olduğu varsayımını ileri sürmektedir. Diğer bir ifadeyle bu yöntem, incelemeye alınan örnek şirketler dışında aynı sektörde yer alan şirketlerin aktif büyüklüğüne göre ölçeklendirilmesi sonucunda hesaplanan toplam tahakkuk oranlarının medyan değerlerinin kullanılmasına dayanmaktadır.

Her bir firmanın sektördeki hassasiyetleri dikkate alınarak bu modele göre tahakkuklar aşağıdaki gibi test edilmiştir (Dechow ve Diğerleri, 1995: 199-200).

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \dot{I}_{1t} + \dot{I}_{2t} \left[\text{Endüstri Medyanı} \frac{TA_{it}}{A_{it-1}} \right] + e_{it}$$

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar

A_{it-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifleri

e_{it} = Hata Terimi

Dechow, Sloan ve Sweeney (1995) yukarıda belirtilen tahakkuk bazlı yaratıcı muhasebe uygulamalarını ortaya çıkarmaya yönelik modelleri test etmişlerdir. Yaptıkları çalışma sonucuna göre, Düzeltilmiş Jones Modeli yaratıcı muhasebe uygulamalarının ortaya çıkarılması açısından yukarıdaki modellere göre en güçlü model olarak ortaya çıkmaktadır.

2.3.6. Barton ve Simko Modeli

Barton ve Simko (2002) yapmış oldukları çalışmada, yöneticilerin daha önceden yapmış oldukları kâr manipülasyonlarının; tekrar kâr manipülasyonu yapmalarını zorlaştırıp zorlaştırmadığını araştırmışlardır. Modelin varsayımları bilançonun daha önce yapılan muhasebe yöntemi seçimlerinin etkilerini (diğer bir ifade ile daha önce yapılan kâr yönetiminin etkilerini) yansıttığı bu nedenle net faaliyet varlıklarının kısmen bu etkiyi yansıttıklarıdır (Barton ve Simko, 2002: 1).

Modelin temel değişkeni “Net Faaliyet Varlıkları” kalemidir. Gösterge olarak ise “Net Faaliyet Varlıkları /Satışlar” oranı kullanılmıştır. Bunun gerekçesi ise bilanço ile gelir tablosunun bütünüyle ilişkili olduğu, kârı artırmak için yapılan bir uygulamanın doğal olarak aktiflerin de olduğundan yüksek görünmesi sonucunu doğurması olarak gösterilmiştir. Modelin iddiası ise, yöneticilerin geçmişte yaptıkları kâr manipülasyonlarının, bilançoya aktiflerin yüksek değerle gösterilmesi suretiyle yansması nedeniyle, gelecekte kâr yönetimi uygulamalarını yapmalarını güçleştirdiğidir.

Araştırma sonuçlarına göre, daha önce yapılan kâr manipülasyonu uygulamalarının bilançoda birikerek, aktiflerin olduğunun üzerinde gösterilmesine, bunun da “net faaliyet varlıklarının satışlara oranının” yükselmesine neden olduğu,

sonuçta bu durumun kâr manipülasyonu yapma imkânını azalttığı ortaya konmuştur (Barton ve Simko, 2002: 3).

2.3.7. İmhoff ve Eckel Modeli

İmhoff (1977) ve Eckel (1981) tarafından ayrı ayrı geliştirilen modeller “kârın istikrarlı hale getirilmesini” ölçmede kullanılmaktadır. Modellerde kâr da meydana gelen sapmalar ile satışlar da meydana gelen sapmalar test edilmiştir. İmhoff ve Eckel kârın belirli ölçüde satışlara bağlı bir değişken olduğunu varsayımlardır. Varsayıma göre, satışlardaki bir değişim, belirli oranda daha geniş bir etki ile kâr üzerinde de bir değişime neden olmalıdır. Dolayısıyla eğer kârdaki değişim satışlardaki değişimden daha az ise, bu durumda kârın istikrarlı gösterildiği sonucuna ulaşılabilmektedir (Stolowy ve Breton, 2000: 33).

2.3.8. Spathis Modeli

Spathis (2002), yaratıcı muhasebe uygulamalarını tespit ederken logistic regresyon analizine başvurmuştur. Spathis (2002) tarafından aşağıdaki denkleme göre oluşturulan model, yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirketlerle yaratıcı muhasebe uygulaması yapmayan şirketleri aşağıda açıklanan bağımsız değişkenlere göre logistic regresyon analizine tabi tutmaktadır.

$$E_{(y)} = [\exp (b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots b_nx_n)] / [1 + \exp (b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots b_nx_n)]$$

Denklemden; bağımlı değişken $E(y)$ 'ye yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirketler için 1, kontrol şirketleri için 0 değeri verilmiş olup, b_0 kesişim değerini, b_1 , b_2 , ... b_n bağımsız değişkenlerin katsayılarını, x_1 , x_2 , ... x_n ise aşağıdaki bağımsız değişkenleri göstermektedir.

$$\text{FFS} = b_0 + b_1(D / E) + b_2(\text{Sales} / \text{TA}) + b_3(\text{NP} / \text{Sales}) + b_4(\text{Rec} / \text{Sales}) + b_5(\text{NP}/\text{TA}) + b_6(\text{WC} / \text{TA}) + b_7(\text{GP} / \text{TA}) + b_8(\text{INV} / \text{Sales}) + b_9(\text{TD} / \text{TA}) + b_{10}(\text{FE} / \text{GE}) + b_{11}(\text{Taxes} / \text{Sales}) + b_{12} (\text{Altman Z-score})$$

- Borç özsermaye oranı (D/E).
- Satışların toplam aktiflere oranı (Sales/TA).
- Net kârın satışlara oranı (NP/Sales).
- Ticari alacakların satışlara oranı (Rec/Sales).
- Net kârın aktife oranı (NP/TA).
- Çalışma sermayesinin toplam aktife oranı (WC/TA).
- Brüt kârın toplam aktife oranı (GP/TA).
- Stokların satışlara oranı (INV/Sales).
- Toplam borçların toplam aktiflere oranı (TD/TA).
- Toplam finansman giderlerinin toplam faaliyet giderlerine oranı (FE/GE).
- Ödenecek vergi ve diğer yasal yükümlülüklerin toplam satışlara oranı (Taxes/Sales) ve
- Finansal risk skoru'nu (Altman Z-score) göstermektedir.

Spathis (2002), bir takım finansal tablo değerlerini kullanarak gerçeğe aykırı finansal tabloları tespit ederken bakılması gereken finansal oranları tespit etmeye çalışmıştır. Bu finansal oranlarında stokların satışlara oranı (INV/Sales), toplam borçların toplam aktiflere oranı (TD/TA) ve finansal risk skoru (Altman Z-score) olduğu yönünde tespitlerde bulunmuştur (Spathis, 2002: 185-187).

2.3.9. Beneish Modeli

Beneish (1999) modelinde 1982-1992 yılları arasında yaratıcı muhasebe uygulaması yaptığı SEC tarafından yapılan denetimler sonucunda ya da herhangi bir şekilde tespit edilerek kamuya açıklanan 74 şirket, yaratıcı muhasebe uygulaması yapmış olarak dikkate alınmaktadır. Bu şirketlerle aynı sektörlerde faaliyet gösteren ve yaratıcı muhasebe uygulaması yapmadığı varsayılan 2.332 şirket ise kontrol şirketi olarak modelde yer almıştır.

Beneish (1999) modeli;

$$M_i = \beta' X_i + \epsilon_i$$

Şeklinde olup burada;

$M_i =$ Bağımlı değişkeni (Yaratıcı muhasebe uygulaması yapmış olan şirketler için 1, kontrol şirketleri için 0),

$X_i =$ Bağımsız değişkenlerin oluşturduğu matrisi,

$\epsilon_i =$ Hata terimini ifade etmektedir.

Beneish modelinde; yaratıcı muhasebe uygulaması yapmış şirketlerle kontrol şirketlerinin finansal verileri probit analize tabi tutulmaktadır. Probit analizi yukarıdaki denklemde yer alan bağımlı değişkenlerin (M_i , ikili değişken yaratıcı muhasebe uygulaması yapmış olan şirketler için 1, kontrol şirketleri için 0 değerini almaktadır) kullanıldığı olaylar için uygun kabul edilen bir regresyon analizi türüdür (Beneish, 1999: 35).

Beneish, modelinde kullandığı değişkenlerin (Beneish, 1999: 9):

- Şirketlerin gelecekteki performanslarını değerlemede kullanılan oranlar olduklarını.
- Değişkenlerin nakit ve tahakkuk bazlı seçildiğini.

- Yaratıcı muhasebe uygulamalarının motive edicileri arasındaki karşılıklı ilişkileri de ortaya çıkaracak şekilde belirlendiğini ifade etmektedir.

Beneish'in modelinde kullandığı 8 bağımsız değişken ve bu bağımsız değişkenlerin hesaplanma yöntemi aşağıda açıklanmaktadır (Beneish, 1999: 27):

- 1) Ticari Alacaklar Endeksi =

$$\frac{\text{Ticari Alacaklar}_t^{13} / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Ticari Alacaklar}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

- 2) Brüt Kâr Marjı Endeksi =

$$\frac{(\text{Brüt Satışlar}_{t-1} - \text{Satılan Mal Maliyeti}_{t-1}) / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}{(\text{Brüt Satışlar}_t - \text{Satılan Mal Maliyeti}_t) / \text{Brüt Satışlar}_t}$$

- 3) Aktif Kalitesi Endeksi =

$$\frac{(1-\text{Dönen Varlıklar}_t + \text{Maddi Duran Varlıklar}_t) / \text{Toplam Varlıklar}_t}{(1-\text{Dönen Varlıklar}_{t-1} + \text{Maddi Duran Varlıklar}_{t-1}) / \text{Toplam Varlıklar}_{t-1}}$$

- 4) Satışlardaki Büyüme Endeksi =

$$\frac{\text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

- 5) Amortisman Giderleri Endeksi =

$$\frac{\text{Amortisman Giderleri}_{t-1} / (\text{Amortisman Giderleri}_{t-1} + \text{Maddi Duran Varlıklar}_{t-1})}{\text{Amortisman Giderleri}_t / (\text{Amortisman Giderleri}_t + \text{Maddi Duran Varlıklar}_t)}$$

- 6) Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri Endeksi =

$$\frac{(\text{Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri}_t + \text{Genel Yönetim Giderleri}_t) / \text{Brüt Satışlar}_t}{(\text{Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri}_{t-1} + \text{Genel Yönetim Giderleri}_{t-1}) / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

¹³ t : İçinde bulunulan dönem.

t-1 : İçinde bulunulan dönemden önceki dönem.

7) Borçlanma Yapısındaki Değişim Endeksi =

$$\frac{(Uzun\ Vadeli\ Borçlar_t + Kısa\ Vadeli\ Borçlar_t) / Toplam\ Varlıklar_t}{(Uzun\ Vadeli\ Borçlar_{t-1} + Kısa\ Vadeli\ Borçlar_{t-1}) / Toplam\ Varlıklar_{t-1}}$$

8) Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı =

$$\begin{aligned} & \Delta\ Dönen\ Varlıklar - \Delta\ Kasa - \Delta\ Kısa\ Vadeli\ Borçlar \\ & - \Delta\ Uzun\ Vadeli\ Borç\ Anapara\ Taksit\ ve\ Faizleri \\ & - \Delta\ Ödenecek\ Vergi\ ve\ Diğer\ Yasal\ Yükümlülük\ Karşılığı \\ & - Amortisman\ Giderleri_t \end{aligned}$$

$$Toplam\ Varlıklar_t$$

Beneish, istatistikî analizleri sonucunda modelinin (R²) %30,6 düzeyinde yaratıcı muhasebe uygulaması yapmış firmalarla yaratıcı muhasebe uygulaması yapmayan firmaları birbirinden ayırmada başarılı olduğu sonucuna ulaşmıştır (Beneish, 1999: 4).

Beneish hazırladığı modelde, yukarıda açıklanan değişkenleri kullanarak yapılan analizler sonucunda, yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirketlerin, daha küçük, daha genç (yeni), daha düşük hisse senedine sahip, borç ağırlıklı kaynak yapısı ile büyüyen, alacak ve stok devir hızları düşmekte olan, aktif kalitesi kötüleşen, brüt kâr marjı kötüleşen şirketler olarak saptamıştır (Beneish, 1999: 4).

2.4. BAĞIMSIZ DENETİM AÇISINDAN YARATICI MUHASEBE UYGULAMALARI

İşletme yöneticilerinin finansal tablo kullanıcılarını aldatmaya yönelik olarak yapmış oldukları yaratıcı muhasebe uygulamalarının önlenmesinde en önemli etken denetimdir. Denetim ile hem yöneticilerin uygulama yapma alanları daralacak hem de mevcut yapılmış uygulamalar ortaya çıkarılabilecektir. Tabi bu denetimin yolsuzlukları

bulma da etkin olabilmesi için bağımsız denetimin kaliteli bir şekilde ve hakkıyla yapılmış olması gerekir. Ancak bu sayede bağımsız denetim raporu işletmenin gerçek durumunu ortaya koyacaktır. Bu da bu tabloları kullanacak olanlar açısından güven unsurudur.

Ayrıca bağımsız denetim sonuçlarının güvenilir olabilmesi ve yaratıcı muhasebe uygulamalarının ortaya çıkarılabilmesi için bağımsız denetimi yapacak olan denetçinin hiçbir tarafın etkisinde kalmadan kendine düşen sorumluluğu gereğince yerine getirmesi gerekir. Bunun yanı sıra denetimde kullanılacak olan kuralların ve düzenlemelerin mevcut uygulamaları ortaya çıkaracak düzeyde, yeni gelişmelere paralel olarak geliştirilmiş olması gerekir. Ulusal ve uluslararası bağımsız denetim standartlarındaki düzenlemeler yaratıcı muhasebe uygulamalarını ortaya çıkarmada etkin olmalıdır. Bu yüzden hem bağımsız denetim hem de kullanılacak standartlar yaratıcı muhasebe uygulamaları açısından önemlidir.

2.4.1. Bağımsız Denetim İle Yaratıcı Muhasebenin İlişkisi

Muhasebe ile denetim birbiriyle çok yakından ilişkilidir; hatta muhasebe ve denetim iç içedir; bunlardan biri diğ erinin dayanağı, bütünleyicisi ve devamıdır. Muhasebe denetiminin temel dayanağı; denetim ise muhasebenin dayanaklara göre, kanıtlara uygunluğunun sağlanmasıdır (Süer, 2004: 42).

Bağımsız denetim, serbest meslek sahibi olarak kendi adına çalışan veya denetim şirketinin ortağı olan kişiler tarafından işletmelerin mali tablolarının, GKGMİ'ne uygunluk derecesini belirlemek amacıyla yapılan denetim çalışmasıdır (Kepekçi, 2004: 8).

Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelikte bağımsız denetim, *“ortaklıkların ve yardımcı kuruluşların hesap ve işlemlerinin bağımsız*

denetleme kuruluşlarınca görevlendirilen yetkili denetleme elemanları tarafından bu kuruluşlar adına, denetleme ilke, esas ve standartlarına göre incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarına dayanılarak, düzenlenmiş mali tabloların, 2499 Sayılı Kanun çerçevesinde gerçeği yansıtıp yansıtmadığının tespiti ve rapora bağlanması” olarak tanımlanmıştır (m.5).

Finansal tabloların bağımsız denetiminin amacı; finansal tabloların finansal raporlama standartları doğrultusunda bir işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun ve doğru bir biçimde gösterip göstermediği konusunda bağımsız denetçinin görüş bildirmesini sağlamaktır (Sayın, 2010: 69). Burada üzerinde durulan nokta, finansal tabloların finansal durumu ve faaliyet sonuçlarını tüm önemli yönleriyle göstermesinin yanı sıra bu bilgilerin gerçeğe uygunluğu ve doğruluğudur. Buna göre finansal tabloların gerçeğe uygun ve doğru olabilmesi ancak bağımsız denetimden geçmesiyle sağlanabilir.

Şirket yönetimleri hata ve hilelere karşı gerekli sistemleri oluşturmak, bunları geliştirmek gibi bir yönetim sorumluluğuna sahiptirler. Bu amaçla kuracakları sistemler, iç kontrol sistemi olarak adlandırılmaktadır. Ancak iyi bir iç kontrol sistemi, üçüncü kişiler tarafından yapılan hata ve hileleri engelleyebilir. Fakat bizzat üst yönetim tarafından yapılan hileler iç kontrol sistemi ile engellenemez (Kaval, 2005: 71). Şirket içindeki kişilerin yapmış olduğu hileleri ortaya çıkarabilmek için şirket dışından kişi veya kurumların denetimine ihtiyaç duyulur. Ancak kaliteli ve verimli bir bağımsız denetim sayesinde yönetim tarafından yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları ortaya çıkarılabilir.

İşletmelerde yaşanan yolsuzlukların çoğu eksik veya hileli finansal raporlamının hazırlanmasından ya da gizlenmesinden kaynaklanmıştır. Yolsuzluklarla mücadele

etmenin yolu kurumsal yönetimin etkin uygulanması ve denetimin şartlarının yerine getirilmesidir. Finansal raporlama sürecini güvence altına almak için dürüst yöneticilere, yeterli bilgilerle donatılmış denetçilere, yeterli tekniğe sahip kullanıcılara ihtiyaç duyulmaktadır (Erol, 2008: 235- 236).

Hilenin bulunması ya da kaçınılması konusundaki güvenlik, iyi işleyen bir muhasebe sistemiyle, bağımsız bir denetim ve uygun bir iç kontrole sağlanabilir. Muhasebe yöntemlerinde ya da kayıtlarında yapılan hilenin ilk nedeni, genelde, hırsızlık ya da yolsuzlukların gizlenmesidir. Hileli kayıtların ya da gerekli kayıtları yapmamının ikinci nedeni ise; ortakları, kredi verenleri ve diğer ilgili kimseleri yanıltıcı biçimde oluşan bir gerçek dışı ya da gerçekleşmemiş bir olayı, özellikle de, mali durum ve mali işlemlerle ilgili durumları açıklamaktır. Denetimin temel görevi, bu tür mali hesap hilelerinde toplanır (Erdoğan, 2002: 55).

Denetim, sağlıklı mali yapının sürdürülmesinde, şeffaf olma ve hesap verme sorumluluğunun yerleşmesinde olumlu katkılar sağlamakta, dolayısıyla da yolsuzlukların önlenmesinde ve tespitinde önem kazanmaktadır (Polat, 2003: 74). Bundan dolayı hem yolsuzlukların önlenmesi hem de mali tablo kullanıcılarına doğru bilgi sunulması açısından bağımsız denetimin işletmelere olduğu kadar işletme dışındaki kişi ve kurumlara da karar almalarında faydası vardır.

Bağımsız denetim, , işletme faaliyetlerinin yasal düzenlemelere uygunluğunu araştırır, uygunsuzluk varsa düzeltir. İşletme yönetimi ve işletme çalışanlarının sahtekârlık yapma eğilimlerinin kısılmasına yardımcı olur (Güredin, 2000: 16). Bağımsız dış denetim sistemi sayesinde yatırımcılar piyasaya güven duyarak daha fazla yatırıma yönelebilecek, bu da makro düzeyde bir ekonomik gelişme ve kalkınmayı beraberinde getirecektir (Kiracı, 2005: 104).

2.4.2. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarında Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu

Son yıllarda yaşanan finansal skandallar sonucu, bağımsız denetimin ve denetçiye düşen sorumluluğun önemi gittikçe artmıştır. ABD’de yaşanan bu finansal skandalların başlıca nedenlerinden biri, bağımsız denetim yapmaları gereken muhasebe şirketlerinin görevlerinin gerektirdiği koruma işlevini yerine getirmemeleri ve denetim firmalarının aşırı korunmasıdır (Uzay, 2004: 439). Bağımsız denetçinin bağımsızlığını koruyamaması, hata ve hileleri tespit etmede başarısız olması bağımsız denetimi yapan denetçinin sorumluluklarını yerine getiremediğini göstermektedir. Bu da yaratıcı muhasebe uygulamalarının ortaya çıkarılmasında bağımsız denetçinin önemini yitirmesine sebep olmuştur.

Bağımsız denetimde denetçinin işlevi finansal tabloların güvenilirliğini pekiştirip açıklamak, bu raporların kredisini artırmaktır (Güredin, 2000: 11). Bu sayede bu raporları kullanacak olan kişi veya kurumlar denetçinin görüşüne istinaden işletme hakkında gerçek bilgi edineceklerdir.

SPK’nın bağımsız denetçiden beklentisi, mali tablo ve raporların genel kabul görmüş muhasebe kavram, ilke ve standartlarına uygunluğunun ve gerçeği doğru bir şekilde yansıtıp yansıtmadığının test edilmesi sonucunda oluşacak görüşün dürüst bir şekilde açıklanması, mesleki titizlik ve özenin her denetim çalışmasında gereği gibi gösterilmesi, bağımsızlık ilkesinden hiçbir zaman, hiçbir şekilde taviz verilmemesi gibi hususlardır (Yavaş, 1997: 179).

Bağımsız denetçi, her türlü hata ve hileyi ortaya çıkarmak amacıyla değil sadece mali tablolar üzerinde önemli etkileri olabilecek hata ve hileleri ortaya çıkarmak amacıyla çalışmasını planlamak ve yürütmek zorundadır. Bağımsız denetçi hata ve

hileleri öğrenmelerine rağmen bunları bağımsız denetim raporunda belirtmezlerse meydana gelen zarardan sorumlu olurlar. Bunun dışında, gerekli özenin gösterilmesiyle hata ve hilelerin ortaya çıkartılabileceği hallerde de bağımsız denetçinin sorumluluğu söz konusu olur (Çelik, 2005: 171).

Hileli finansal raporlama olaylarında meydana gelen artış nedeniyle, bağımsız denetçilerin finansal hata ile düzensizlikleri araştırma, ortaya çıkarma ve raporlama gibi rolleri üstlenmeleri beklenmektedir. Bununla birlikte, Amerikan Mali Müşavirler Odası Birliği'ne (AICPA) göre bağımsız denetçiler muhasebe hatalarını tanımlayıp düzeltme yapmaları, önemli ölçüdeki düzensizlikleri ortaya çıkarmaları gibi sorumluluklarına ek olarak işletme yönetimi tarafından yapılan yasalara aykırı (rüşvet, siyasi partilere hediyeler vb) işlemleri, anlaşmaları da ortaya çıkarıp raporlamak zorundadırlar (Demirkıran, 2010: 12-13). Bu bilgiler ışığında, denetçilerin görevlerini gereği gibi yerine getirmeleri, hem işletme yöneticilerini yaratıcı muhasebe uygulamalarını kullanma da caydırıcı bir rol oynayacak hem de denetçi raporuna göre yatırımcıların ve diğer kullanıcıların işletme hakkında doğru bilgilere ulaşmasını sağlayacak denilebilir.

2.4.3. Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Önlenmesine Yönelik Olarak Bağımsız Denetim Standartlarında Yer Alan Düzenlemeler

ABD'de çağdaş denetim standartlarının temelini 1947 yılında AICPA tarafından kabul edilen Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları oluşturmuştur. Bu standartların genel nitelikli olması daha özel kuralların oluşturulmasını zorunlu kılmış ve yine AICPA tarafından yayımlanan SAS, Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları ile birlikte bu ülkedeki denetim mevzuatını oluşturmuştur (Sakin, 2008: 21). Son yıllarda yaşanan finansal skandallardan sonra özellikle Enron skandalıyla AICPA büyük bir prestij kaybetmiş 2002 yılında çıkan Sarbanes Oxley Yasası'yla (SOX) bağımsız

denetimdeki yetki gücü elinden alınmıştır. ABD'deki bu gelişmeler dünyanın diğer ülkelerini de büyük ölçüde etkilemiştir (Çıtak, 2007: 129).

Yönetim kurulu ve denetim komitesinin gözetim fonksiyonlarındaki eksiklikler, aç gözlü ve kibirli şirket yönetimleri, üst yönetim tarafından işlerin uygun olmayan şekilde yürütülmesi, etkin olmayan denetim fonksiyonları, gevşek düzenlemeler, yetersiz ve fazla şeffaf olmayan finansal açıklamalar, dikkatsiz yatırımcılar gibi birçok faktör son muhasebe skandallarını ortaya çıkarmıştır (Demirkıran, 2010: 45). Yaşanan bu skandallar, bağımsız denetimin etkin ve kaliteli yapılmadığını, bağımsız denetim firmasının bağımsızlığının zedelendiğini göstermektedir. Bu nedenle bağımsız denetim ile ilgili yeni düzenlemeler yapılmış ve mevcut düzenlemeler geliştirilmiştir. ABD'deki tüm bu gelişmeler hem ulusal hem de uluslararası diğer düzenlemeleri de etkilemiştir. Bu nedenle hilenin önlenmesine ilişkin düzenlemeleri yine ABD'deki düzenlemeler kapsamında ele almak ve buradan hareketle Türkiye'deki uygulamaları açıklamak daha uygun olacaktır.

2.4.3.1. Uluslararası Düzenlemeler

Muhasebecilerin ve denetçilerin çalışmaları esnasında hile konusuna daha fazla önem vermeleri için son yıllarda muhasebe ile ilgilenenler tarafından değişik mevzuat çalışmaları yapılmıştır.

Hile ve hile eğitimi üzerine uluslararası düzenlemeler (Erol, 2008: 233):

- Treadway Komisyonu
- Denetim Standartları (DS)
- Uluslararası Denetim Standartı (ISA)
- Uluslararası Muhasebeciler Birliği (IFAC)
- Amerikan Mali Müşavirler Odası Birliği (AICPA) gibi kuruluşlardır.

Denetim standartları ilk olarak AICPA tarafından Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları adı altında 1947 yılında oluşturulmuş ve günümüze kadar önemli aşamalardan geçmiş ve birçok ülkede benimsenmiştir. AICPA 1973 yılından itibaren bu standartları SAS olarak yayımlamaya başlamıştır. Ancak bu teknik standartlar dışında muhasebeci ve denetçilerin davranışlarını belirleyen Code of Professional Ethics (Mesleki Davranış Kuralları) da yine AICPA tarafından 1981 yılında yayımlanmıştır. Bu çalışmaların paralelinde 1977 yılında kurulan IFAC (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu) gerek etik (Code of Ethics for Professional Accountants, 1990), gerekse denetim standartları (International Standards on Auditing, 1994) yayımlanarak denetimin uluslararası alanda uygulanmasına yönelik bir temel oluşturmuştur.¹⁴

SAS 99: Hile ve usulsüzlerin önlenmesine yönelik olarak AICPA tarafından SAS çerçevesinde en son “Finansal Raporların Denetiminde Hile ve Usulsüzlüklerin Ele Alınması” adlı denetim standardı olan SAS 99 yayımlanmıştır. SAS 99, finansal raporlarda meydana gelebilecek hile ve usulsüzlüklerin azaltılmasında bağımsız denetçinin etkinliğini artıracak yöntemleri içermektedir. Bağımsız denetçinin hile ve usulsüzlüklerin tespit edilmesine ilişkin yükümlülüğü, hile ve usulsüzlüklerin tespit edilmesine yönelik önceki denetim standartlarında olduğu gibi SAS 99’da da değişmemiştir. Ancak SAS 99, finansal raporlarda hatadan veya hile ve usulsüzlükten kaynaklanabilecek önemli yanlışlıkların var olup olmadığıyla ilgili makul bir güvence elde etmek için denetimin nasıl planlanması ve yürütülmesi gerektiğine ilişkin bağımsız denetçiye kılavuz sunmuştur (Balcı, 2008: 65). SAS 82 ile SAS 99 arasındaki en dikkat çeken değişiklik, SAS 82 ve ondan önceki standartlar hileyi tespit etmeye odaklanırken,

¹⁴ Aslan Coşkun, Denetim Ve Denetime Talep / Denetim Faaliyetleri / Meslek Tekniği, <http://www.tmud.org.tr/standartDetay.aspx?StandartID=5> , 27.10.2010.

SAS 99 hilenin önlenmesi ve caydırıcı hale getirilmesi için daha fazla etkili yaklaşımdır.¹⁵

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS): ABD’de uygulanan raporlama standartları finansal raporlama skandallarına kadar etkinlik açısından iddialı konumunu korumuş olmasına rağmen, bu skandallardan sonra tartışılmaya başlanmış ve uluslararası muhasebe standartlarının oluşumuna temel olmuştur. 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren Avrupa Birliği’ne (AB) üye ülkelerde, hisse senetleri borsalar veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören şirketlerin mali tablolarını uluslararası finansal raporlama standartları ile uyumlu olarak düzenleme zorunluluğu getirilmiştir (Arı, 2007: 143).

UFRS’nin temel amacı, şirketlerin finansal tablolarının doğru, dürüst, zamanlı, karşılaştırılabilir, şeffaf, tutarlı ve güvenilir olmasını sağlamak olduğu için; başta kamunun aydınlatılması ve şeffaflık olmak üzere, pay sahiplerinin bilgilendirilmesi, denetim komiteleri ve yönetim kurulu üyelerinin sorumlulukları gibi kurumsal yönetim ilkelerini desteklediği için, dünya çapında birçok ülke tarafından kabul görmüştür.¹⁶

UFRS’nin yatırımcılar için getirmiş olduğu avantajlar Ball (2006) tarafından aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Ball, 2006: 11):

- UFRS ulusal standartlara kıyasla; daha açık, kapsamlı ve zamanlı finansal tablo bilgileri sunulmasını sağlayarak; sermaye piyasalarında daha bilgilendirilmiş değerlemeye imkân verip yatırımcıların aldığı riski azaltacaktır.

¹⁵ Donald C. Marczewski ve Michael D. Akers, CPAs’ Perceptions of The Impact of SAS 99, The CPA Journal, June 2005., <http://www.nysscpa.org/cpajournal/2005/605/essentials/p38.htm>, 23.09.2010.

¹⁶ Ahmet Karacahisarlı, “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Kurumsal Yönetim”, Referans, 22 Nisan 2006, <http://www.denetimnet.net/Userfiles/Documents/pdf/ahmetkaracahisarli.pdf>, 22.03.2011.

- Küçük yatırımcıların daha fazla bilgilenmesini sağlayarak, daha fazla bilgiye sahip olan profesyonel yatırımcılar ile rekabet edebilmelerine yardımcı olacaktır.
- UFRS'na uyum yatırımcıların finansal bilgi süreci ile ilgili maliyetlerini önemli ölçüde azaltabilir.
- Finansal bilgi süreçleme maliyetlerinin düşmesi sonucunda, piyasa etkinliğinin artmasıyla; çoğu yatırımcı artan piyasa etkinliğinden yararlanabilecektir.
- Finansal raporlama standartlarındaki uluslararası farklılıkların azaltılması ile birlikte; uluslararası yatırım fırsatlarından yararlanabilmek için bazı engellerin belli düzeylerde ortadan kaldırılmasına yardımcı olabilir.

Sarbanes Oxley Yasası (SOX): SEC, muhasebe hilelerinin ortaya çıkması sonucu halkın tekrar güvenini kazanmak amacıyla 1972 yılında yayımlamış olduğu bir tebliğ ile yatırımcıların korunması amacıyla, halka açık şirketlerde denetim komitesi kurmalarını desteklediğini açıklamıştır. 1974 yılında ise, şirketlerin denetim komitesine sahip olup olmadıklarını ve eğer sahiplerse üyelerinin bağımsız olup olmadıkları hakkında açıklama yapmalarını istemiştir. Kurulacak denetim komitesinin, şirketin iç kontrol yapısının etkinliğini, finansal raporlamanın güvenilirliğini faaliyetlerin mevzuata uygunluğunu şirketin yönetim kurulu adına yapmakla yükümlü olacağını anlatan bir dizi kurallar belirlemiştir (Uyar, 2004: 115). Ancak bu kurallar yeterli olmamış başta Enron skandalı olmak üzere meydana gelen diğer benzer olaylar, ABD'de SOX'un yürürlüğe girmesine neden olmuştur.

Bu kanunun amacı, finansal raporlamanın ve denetçilerin dürüstlüğünü ve kalitesini korumak ve geliştirmek, aynı zamanda yatırımcı ve çıkar sahiplerinin güvenliğini yeniden inşa etmektir (Marianne, 2005: 4).

Kurumsal yönetimle ilgili olarak SOX ile birlikte; bağımsız denetim şirketlerinin denetim dışı hizmetlerine sınırlamalar, şirketlerin iş etik kurallarını oluşturma zorunluluğu, periyodik raporlarla kamuya açıklanacak yükümlülüklerin artırılması, bilanço dışı işlemler ve önceden tahmin edilebilen finansal sonuçlar için daha sıkı kurallar benimsenmesi gibi yeni düzenlemeler getirilmiştir (Uyar, 2004: 163). Bu düzenlemeler esas itibarıyla finansal raporlamaya olan güvenin artırılması amacıyla yapılmıştır. Finansal tablo kullanıcılarına, daha fazla güvence sağlamaktadır.

Sarbanes Oxley Yasasının denetçilerle ilgili iki önemli maddesi olduğu görülmektedir. Bunlardan birisi, Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu'nun oluşturulması, diğeri ise, denetimi yapılan müşteriye belirli bir danışmanlık hizmeti verilmesinin yasaklanması. Yasa ayrıca CEO'lara 3'er aylık ve dönemlik olarak finansal tabloların dürüstlüğünü onayladığına ve etkin iç kontrol sistemleri oluşturma sorumluluğunu kabul ettiğine dair raporu imzalama yükümlülüğü getirmiştir. Denetçileri ilgilendiren diğeri önemli maddesi "bağımsızlık" ile ilgilidir. Bu madde, bir denetçinin denetim hizmeti verdiği müşterisine bilgi sistemleri tasarımı ve değerlendirme hizmetleri gibi, denetçinin kendi çalışmasını ileriki bir tarihte denetmesi ve değerlemesi anlamına gelen danışmanlık hizmetleri vermesini yasaklamaktadır. Sarbanes Oxley'in bağımsızlık konusundaki önemli maddelerinden biri de en az 5 yılda bir rotasyon şartı getiren maddesidir. Böylece bir denetçinin müşteri firma ile çok yakın ve kişisel diyaloglara girme riski ortadan kaldırılmış olmaktadır (Özbirecikli, 2006: 14).

Sermaye Piyasası ve Borsa Kurulu'nun (SEC) Düzenlemeleri: 1980'li yıllardan beri denetim hizmetlerinin kalitesinin ve geçerliliğinin sorgulanmasının sonucunda SEC, muhasebe mesleğini yeniden düzenlemek üzere, yeni bir bağımsız denetim kuralını 2000 yılında gündeme getirmiştir.

2000 yılında sonuçlanan düzenlemeye göre SEC, bir denetçinin bağımsızlığının belirlenmesinde geçerli olabilecek dört ilke belirlemiştir. Bunlar (Uysal, 2004: 20):

- Bir muhasebeci denetim müşterisiyle karşılıklı ya da çelişen çıkarlara sahip olamaz.
- Muhasebeci kendi yaptığı işlemleri denetleyemez.
- Muhasebeci, denetim müşterisinin yöneticisi ya da bir çalışanı gibi işlev göremez.
- Muhasebeci denetim müşterisini savunan eylemde bulunamaz.

Bu çizilen sınırlar 28 Ocak 2003 tarihinde yayımlanan “Denetçi Bağımsızlığına İlişkin Olarak Komisyonun Gereklerinin Güçlendirilmesi” başlığı altında daha belirgin hale gelmiştir. Yapılan bu düzenleme ile denetim dışı etkinliklerin yasaklanması, denetçi rotasyonu ve bağımsız denetçilerin denetim komitelerine sunmaları gereken raporlar hakkında birçok konu açıklığa kavuşturulmuştur (Uysal, 2004: 26).

Avrupa Birliği Tarafından Yapılan Düzenlemeler: Avrupa Birliği'nde muhasebe ve denetim uygulamalarının uyumlaştırılması yönündeki ilk çalışmalar 1970'lerde başlamıştır. Üye ülkelerin bağımsız denetim uygulamalarının uyumlaştırılması amacıyla düzenlenen 8. Yönerge ise, 1984 yılında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. 8. yönerge, muhasebe raporları üzerinde yasal açıdan denetim yapan denetçilerin sorumlulukları ve mesleki standartlarıyla ilgilidir. AB'de, denetim alanındaki eksiklikleri ortaya koymak üzere 1996 yılında “Yeşil Kitap (Green Paper)”

adı verilen raporun yayımlanmasıyla başlayan süreçte, bugüne kadar denetim mesleğinin güvenilirliğini ve kalitesini geliştirmeye yönelik önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bunların başlıcaları sırasıyla aşağıdaki gibidir (Çiftçi ve Erserim, 2007: 15-16):

- Mayıs 1998: “AB’de Yasal Denetim-Yol Haritası” başlıklı tebliğ.
- Kasım 2000: “AB’de Yasal Denetim İçin Kalite Güvencesi: Minimum Gereksinimler” başlıklı tavsiye kararı.
- Mayıs 2002: “AB’de Yasal Denetçilerin Bağımsızlığı: Temel İlkeler Seti” başlıklı tavsiye kararı.
- Mayıs 2003: “AB’de Yasal Denetimin Güçlendirilmesi” başlıklı tebliğ.
- Mart 2004: 8. Yönerge’nin yerine geçmek üzere “Yıllık Hesaplar ve Konsolide Hesapların Yasal Denetimi” başlıklı tasarı.
- Mayıs 2006: 8. Yönerge’yi yürürlükten kaldıran “Yıllık Hesaplar ve Konsolide Hesapların Yasal Denetimi” başlıklı yönerge.

Uluslararası Denetim Standartları (ISA) İle Yapılan Düzenlemeler:

Uluslararası Denetim Standartları, 1977 yılında kurulan IFAC bünyesinde faaliyet gösteren, IASB tarafından yayımlanmaktadır. IASB halen mevcut standartların revize edilmesi ve yeni standartlar oluşturulması çalışmalarını sürdürmektedir. Uluslararası Denetim Standartlarında finansal tablolardaki hile ve usulsüzlükleri belirlemeye yönelik olarak 240 nolu standart oluşturulmuştur. “Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Hile ve Usulsüzlükler Konusunda Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu” başlıklı ISA 240 numaralı denetim standardı bağımsız denetim sırasında bağımsız denetçinin nelere dikkat etmesi ve nasıl davranması gerektiğini açıklamaktadır.

2.4.3.2. *Ulusal Düzenlemeler*

Gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de muhasebecilik ve denetçilik henüz gelişim hayat seyriinin ilk döneminde olan bir meslektir. Bağımsız denetim hizmeti sunan firmalarının formel olarak organizasyonu ve bağımsız denetimin belli işletmeler için zorunlu hale gelmesi, ancak 1980’li yılların ikinci yarısı ve 1990’lı yılların ilk yarısında SPK’nın öncülüğünde yapılan bir seri hukuki düzenleme ve muhasebe ve denetim mesleğini düzenleyen 3568 Sayılı Kanun’un çıkarılması ile gündeme gelmiştir (Çürük, 2004: 150).

Ülkemizde denetimle ilgili yasal düzenleyici kurum olarak Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) ve Sermaye Piyasası Kurulu görülmektedir. Bu iki kurum denetim ve denetçiye ait yasal düzenlemelerde söz sahibidirler. Bu kurumlar, yasal düzenlemeleri birbiriyle iç içe geçmiş tam bir koordinasyon halinde çalışmaktadırlar (Selimoğlu ve Göktepe, 2007: 19).

Bağımsız dış denetimin gelişebilmesi Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları (GKGMS) ve Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları’nın (GKGDS) kabul edilmesi ve uygulanmasına bağlıdır. Ülkemizde bu husus yıllarca gerçekleştirilememiştir. Ancak Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 26 Aralık 1992 tarih 21447 Mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanıp, 01.01.1994 tarihinden itibaren uygulamaya konulabilmiştir. Diğer taraftan SPK kendi standartlarını hazırlamış ve 1989 yılından itibaren halka açık şirketlerin finansal tablolarını bu standartlara uygun şekilde hazırlama zorunluluğunu getirmiştir. Bağımsız dış denetimin uygulandığı bir diğer alan olan bankacılık sektöründe de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun (BDDK) kurulmasından evvel Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret

Müşteriler sektörü düzenleyen kurum olmuş, daha sonra BDDK bağımsız dış denetim uygulamalarının yerleşmesi yönünde çalışmalarda bulunmuştur (Güler, 2006: 61).

Ülkemizde denetim alanındaki en önemli gelişmelerden biri de 2003 yılında Türkiye Denetim Standartları Kurulu'nun (TUDESK) kurulmasıdır. TUDESK oluşturulacak denetim standartlarının uluslararası standartlar ile uyum göstermesi gereğini dikkate alarak IASB tarafından yayımlanan standartları tercüme edip yayımlamıştır. Önce tasarı olarak gündeme gelen ve daha sonra kabul edilen yeni Türk Ticaret Kanununun denetimle ilgili maddeleri ülkemizin muhasebe ve denetim mesleğinde yeni bir dönemin başlamasına katkıda bulunacağını göstermektedir (Sakin, 2008: 20- 21).

SPK Tarafından Yapılan Düzenlemeler: Sermaye piyasasında bağımsız dış denetime ilişkin genel hükümler 28.07.1981 tarihinde kabul edilen 2499 sayılı "Sermaye Piyasası Kanunu"nun 16. 22/d ve 22/e maddelerinde düzenlenmiştir. 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 16. ve 22/d maddeleri hükümlerine dayanılarak hazırlanan "Sermaye Piyasasındaki Bağımsız Dış Denetleme Hakkındaki Yönetmelik" ilk kez 13.12.1987 tarih ve 19663 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliğin 1.maddesine göre yönetmeliğin amacı kamunun aydınlatılmasını sağlayarak sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışması olarak belirtilmiştir. Bu amaca ulaşmak için tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunması maksadıyla, bağımsız denetlemeye tabi olacak ortaklıklar ve yardımcı kuruluşlar tarafından düzenlenen mali tablo ve raporların, Sermaye Piyasası Kurulunca 2499 Sayılı Kanun çerçevesinde tespit edilerek, esas ve standartlar dâhilinde bağımsız denetleme kuruluşlarınca denetlenmesine dair esaslar belirtilmiştir. Bu düzenlemeyi, 1988 yılında yürürlüğe konulan "Bağımsız Denetim Kuruluşları ve

Denetçilerine İlişkin Esaslar Tebliği” ve “Bağımsız Denetim Çalışması ve Raporlamasına İlişkin Esaslar Tebliği” izlemiştir. 1996 yılında ise sermaye piyasasında gelişmelere bağlı olarak dört bölümden oluşan Seri X, No: 16 sayılı “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ yürürlüğe konulmuştur (Dönmez, Berberoğlu ve Ersoy, 2005: 65).

Söz konusu Tebliğ’ in “Hata ve Hile” başlıklı 32’nci maddesi şu şekildedir:

“Hata ve hilelerin önlenmesi ve ortaya çıkarılması konusundaki temel sorumluluk müşteriye aittir. Ancak hata ve hileler mali tablolar hakkındaki denetçi görüşünü etkileyebileceğinden, denetçi de çalışmasını mali tablolar üzerinde önemli etkileri olabilecek hata ve hileleri ortaya çıkaracak şekilde planlamak ve yürütmekle yükümlüdür. Bağımsız denetim çalışması sırasında ortaya çıkarılan, mali tabloların doğruluğuna ve gerçeği yansıtmasına olan olumsuz etkileri giderebilecek hata ve hileler, denetçinin düzeltme önerileriyle birlikte yazılı olarak müşterinin yönetim kuruluna bildirilir ve sonuç denetçi tarafından değerlendirilir.” (Başpınar, 2006: 98-99).

Bağımsız denetim alanında 2000 yılından itibaren uluslararası alanda yaşanan gelişmelere paralel olarak, 2002 yılında SPK tarafından, ABD’de yürürlüğe giren SOX çerçevesinde bağımsız denetim tebliğinde değişiklik yapılmıştır. Bağımsız denetim kuruluşlarının ve elemanlarının çıkar çatışmalarından uzak tutularak bağımsızlığının pekiştirilmesi amacıyla, bağımsız denetim ve danışmanlık hizmetleri birbirinden ayrılmış, hisse senetleri işlem gören şirketlere denetimden sorumlu komite oluşturmaları zorunluluğu getirilmiş ve finansal tablolar ile yıllık raporların hazırlanması, sunulması ve doğruluğuna ilişkin kurumsal sorumluluk esasları belirlenmiştir (Küçüksözen, 2006: 2).

SPK Temmuz 2003 tarihinde Kurumsal Yönetim İlkelerini belirlemiştir. Öncelikle halka açık anonim şirketler için hazırlanan ilkelerin uygulanması gönüllü

olacaktır. Söz konusu ilkelerin “kamuyu aydınlatma ve şeffaflık” kavramları ile ilgili prensiplerin yer aldığı ikinci bölümde denetçi bağımsızlığı ile ilgili hükümlere yer verilmiştir (Uzay, 2004: 447-448). Kurumsal yönetim ilkelerinden “kamuyu aydınlatma ilkesi” ile ilgili düzenlemeler SPKn’un 6, 16/A ve 22/e maddelerinde yer almaktadır. SPK kapsamındaki tüm şirketler, kurum ve kuruluşlar; yıllık ve ara finansal tablolar ile konsolide finansal tablolarını UFRSye uygun olarak düzenlemek zorundadır. Ayrıca, düzenlenerek kamuya açıklanacak bu finansal tabloların güvenilirliğinin artırılması ve standartlara uyumunun sağlanabilmesi için bağımsız denetimden geçirilmesi gerekliliği vardır (Arı, 2007: 190). Bu ilkelere şirketlerin uyması konusunda yaptırım söz konusu olmamakla birlikte ilkelerin uygulanması mali tabloların güvenilirliğinin artırılması yönünde atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Kurumsal yönetim ilkeleri, halka açık şirketlere yönelik olmakla beraber bunların dışında kalan şirketleri de ilgilendirmektedir. Zira halka açık olsun veya olmasın iyi yönetilmeyen şirketlerin ülke ekonomisine verecekleri zarar aynı olacaktır (Karaca ve Akyel, 2005: 252).

SPK’nın konuyla ilgili yaptığı son düzenleme, 12.6.2006 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Seri: X, No: 22 Sayılı “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ”dir. Söz konusu Tebliğ, IFAC tarafından yayımlanan “Uluslararası Denetim Standartları (International Standards on Auditing-ISA)” ile uyumlu olarak hazırlanmıştır (Çiftçi ve Erserim, 2007: 2).

TTK’daki Düzenlemeler: TTK’da değişiklik yapılmadan önce hile ve usulsüzlüklerle ilgili sorumluluk 359. madde de belirtilmiştir. Bu maddeye göre, hata ve hileli işlemlerin ortaya çıkarılmasından şirket genel kurulunda seçilen denetçiler sorumludur ve aynen madde de şu şekilde bahsedilmektedir: “Denetçiler kanun veya ana sözleşme ile kendilerine verilen görevleri layıkıyla yerine getirmemeleri halinde

doğan zararlardan sorumlu olduklarına ilişkin aksi ispat edilmedikçe müteselsilen sorumludurlar (TTK, 359).

Dünya’da gelişen olaylar ve ülkedeki bağımsız denetim alanındaki yetersizlikler yeni TTK’nun oluşturulması gerekliliğini ortaya koymuştur. 13.01.2011 tarihinde yeni TTK kabul edilmiştir. Yeni Türk Ticaret Kanunu’nda yer alan düzenlemeler uluslararası düzenlemeler ile paralellik göstermekte ve kanun bağımsızlık konusunda oldukça hassas davranmaktadır.

Eski Türk Ticaret Kanunu’nun tasarruflarını sermaye piyasasında değerlendiren yatırımcıların ihtiyaç duyduğu güven hissini sağlamak bakımından yeterli hükümlerle donatıldığını söylemek mümkün değildir. Buna karşılık, yeni düzenlenen TTK’da, sermaye piyasası mevzuatında olduğu gibi bağımsız dış denetim sistemi getirilmiştir. Kanununun 565.maddesinin atfı ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin ve 635.madde atfı ile de limited şirketlerin denetimine, anonim şirketin denetimi hakkındaki hükümler uygulanacağı için, sadece anonim şirketler değil aynı zamanda sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler ve limited şirketler de bağımsız denetime tabi tutulacaktır (Ulusoy, 2006: 68-69).

TTK kurumsal yönetim kuralları ve finansal tablo kullanıcılarının (piyasa) güvenliğinin gereği olarak, işletmeyi tehdit eden riskler için erken teşhis sisteminin kurulup kurulmadığı, işletilip işletilmediği, sonuçlarının değerlendirilip değerlendirilmediği ve önerilen önlemlerin alınıp alınmadığının, denetim raporu ile genel kurula bildirilmesi görevini bağımsız denetçiye de vermiştir. Kapalı anonim şirketlerde, finansal denetimi yapan denetçi, gerekli görürse bir erken teşhis komitesinin kurulması gerektiğini yönetim kuruluna bildirir. Yönetim kurulunun komiteyi hemen oluşturması, komitenin ise göreve başladığı andan itibaren bir ay içinde rapor vermesi

gerekir. Bu yeni düzenleme, kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanıp uygulanmadığı konusunda bağımsız denetçilere önemli roller vermiştir.¹⁷

Yeni TTK’da kollektif ve komandit şirketlerle ilgili yapılan değişiklikte şirket hesaplarının denetimi ve kârın belirlenmesi hususunda modern kurallar getirilmiş, denetim yeminli mali müşavir ile serbest muhasebeci mali müşavirlere bırakılmıştır (Selimoğlu ve Göktepe, 2007: 27).

Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu’nun Düzenlemeleri: 2000 yılının sonlarında ve 2001 yılının Şubat ayında yaşanan finansal krizler, genelde bankacılık sisteminin, özelde ise Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na (TMSF) devredilen bankaların mali yapılarının hızla bozulmasına neden olmuştur. Devlet fon bankalarındaki sorunlu kredilerin tahsil kabiliyetini artırmak suretiyle bozulan mali yapılarının iyileştirilebilmesi ve bankacılık sisteminin uluslararası kabul görmüş normlar çerçevesinde daha etkin çalışabilmesini sağlamak amacıyla yasal değişiklikler yapma ihtiyacı hissetmiştir. 4389 ve bununla birlikte 4491 ve 4672 Sayılı Bankalar Kanunu ile Türk Bankacılık Sistemini uluslararası standartlarda yasal çerçeveye kavuşturmayı amaçlamıştır. 4389 Sayılı Bankalar Kanunu’nda risk yönetimi ve iç denetim sistemleri üzerinde durulmuştur. 4389 Sayılı Bankalar Kanunu’nun amacı; tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, mali piyasalarda güven ve istikrarı ve ekonomik kalkınmanın gereklerini de dikkate alarak kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere bankaların kuruluş, yönetim, çalışma, devir, birleşme, tasfiye ve denetlenmelerine ilişkin esasları düzenlemektir. 4389 Sayılı Kanun’un bazı alanlarda yetersiz kalması, uluslararası finans piyasaları ve Türkiye’de

¹⁷ Kurumsal Yönetimin Anonim Ortaklıklarda Yansımaları, Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği ve Deloitte, Kurumsal Yönetim Serisi, http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/yay%C4%B1nlar/turkey-tr_cgs_anonim_ortakliklarda_yansimalari_280307.pdf, s: 19-20.

yaşanan gelişmeler doğrultusunda şekillendirilen 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunda ise, risk yönetimi, iç kontrol, iç denetim sistemleri, denetim komitesine ilişkin hükümler yer almaktadır (Erserim, 2007: 33- 40). 5411 Sayılı Bankalar Kanununun amacı Kanununun 1. maddesinde; “*finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek*”, olarak ifade edilmiştir.¹⁸

BDDK tarafından 31 Ocak 2002 tarih ve 24657 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik” ile bağımsız denetim alanında yeni bir düzenleme ortaya konmuştur. Bu yönetmeliğin amacı, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasını teminen, bankaların faaliyetlerinin güven ve açıklık içinde sürdürülmesi ve kamunun doğru bir şekilde bilgilendirilmesidir (Başpınar, 2006: 99). Yine bu tarihte bağımsız denetim kurumlarının yetkileri ile ilgili yönetmelik oluşturulmuştur. Daha sonra “Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik” 01.11.2006 tarih ve 26333 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak, bu yönetmeliğin bazı maddeleri, 24.07.2007 tarih ve 26592 Sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile değiştirilmiştir. Bu yönetmelikte meslek ilkeleri ve yasaklar, bağımsızlık ilkesi ve bağımsızlığı ortadan kaldıran haller üzerinde durulmuştur (Küçük, 2008: 83).

3568 Sayılı Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu: 3568 Sayılı Kanun, doğrudan doğruya bağımsız

¹⁸ BDDK, Bankalar Kanunu, No:5411, Resmi Gazete, 01.11.2005, 25983 Mükerrer, md.1.

dış denetimle ilgili olmamakla birlikte, bağımsız denetçilerin serbest muhasebeci mali müşavir veya yeminli mali müşavir olması zorunluluğu bulunduğundan, bu kanun bağımsız denetimle yakın bir ilişki içinde bulunmaktadır (Ulusoy, 2006: 76).

3568 Sayılı Kanun (c) bendi uyarınca, yeminli mali müşavirler “mali tabloların ve beyannamelerin mevzuat hükümleri, muhasebe prensipleri ile muhasebe standartlarına uygunluğu, hesapların denetim standartlarına uygunluğu ve hesapların denetim standartlarına göre incelendiğini tasdik eder”. Yeminli finansal müşavirler yaptıkları tasdik doğru olmamasından mükellefle birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludurlar (Demirkıran, 2010: 99).

TÜRMOB ve TÜDESK Tarafından Yapılan Çalışmalar: TÜRMOB tarafından 9 Şubat 1994 tarihinde kurulan, muhasebe standartlarını geliştirmeyi, ülke çapında uygulanmasını sağlamayı ve mevcut standartları UMS ile uyumlu hale getirmeyi esas amaç edinmiş olan Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMSK), umut verici çalışmalarda bulunmaktadır (Yalkın, 2001: 4).

Ülkemizde tek bir ulusal muhasebe standardından söz etmek henüz mümkün değildir. Ancak bu yönde olumlu bir adım atılmış ve 15.12.1999 tarihinde Sermaye Piyasası Kanununa bir madde eklenerek denetlenmiş finansal tabloların sunumunda finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararı için uygulanacak ulusal muhasebe standartlarını sağlamak ve yayımlamak amacıyla Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuş olup, bugüne kadar toplam 41 adet muhasebe standardı yayımlanmıştır (Güler, 2006: 62).

Sonraki süreçte TÜRMOB yönetim kurulunca, 3568 sayılı yasanın verdiği yetkiye dayanarak, Türkiye Denetim Standartları Kurulu (TÜDESK) oluşturulmuştur. 2003 yılı içerisinde, TÜDESK'in kuruluş yönergesi kabul edilmiş, ardından üyeleri atanmıştır. İdari ve mali özerkliğe sahip bir tüzel kişilik olarak çalışacak olan kurul'dan başlıca beklenen; ülkemiz denetim standartlarını AB'nin yeniden yapılandığı denetim standartlarına ve ulusal nitelikte ve evrensel standartlara uyumlaştırmaktır (Uzay, 2004: 447).

Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun (EPDK) Düzenlemeleri: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, 03.10.2003 tarihinde yürürlüğe giren “Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik” ile enerji piyasasında faaliyet gösteren lisans sahibi tüzel kişiler, sertifika sahibi gerçek ve tüzel kişiler ile yetki belgesi sahibi resmi ve özel şirketlerin bağımsız denetim kuruluşlarının denetlenmesi, bu denetimleri yapacak bağımsız denetim kuruluşlarının yetkilendirilmesi ve yetkilerinin geçici ya da sürekli olarak kaldırılmasına ilişkin usul ve esasları belirlemiştir (Başpınar, 2006: 99).

Söz konusu yönetmeliğin “Tarafların Sorumlulukları” başlıklı 12. maddesi bağımsız denetçinin ve denetlenen kurumun sorumluluklarına değinilmiştir. Bu madde de: “Faaliyetlerinin mevzuata uygunluğu, hata ve hilelerin önlenmesi ve ortaya çıkarılması denetlenenin kendi sorumluluğundadır. Ancak, denetçi denetimin planlama ve uygulama aşamasında, mevzuata aykırılık, hata ve hile durumunda mali tabloların önemli ölçüde etkilenebileceği hususunu dikkate alarak olası bir aykırılığı sorgulayacak bir yaklaşım benimsemek zorundadır. Denetim faaliyeti sırasında ilgili her türlü mevzuat hükümleri, Kurulca yürürlüğe konulan hesap ve kayıt düzeni ile mali raporlamaya ilişkin düzenlemeler, denetlenenin sahip olduğu lisans, sertifika ve yetki

belgelerinin ayrılmaz parçasını oluşturan genel ve özel hükümlere aykırı işlemlerin, hata ve hilelerin tespit edilmesi ve denetlenenin bunları gidermemesi durumunda, bu husus denetçi tarafından ivedilikle Kuruma ve denetlenenin yönetimine bildirilir ve denetçi görüşü bu çerçevede oluşturulur. Adli yargıya intikali gerekli olan ve suç teşkil eden hallerin de Kuruma yazılı olarak bildirilmesi zorunludur.” şeklinde sorumluluklar belirlenmiştir.¹⁹

Hazine Müsteşarlığı'nın Düzenlemeleri: Hazine Müsteşarlığı 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'ndan aldığı yetkiyle ‘Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik yayımlamış ve bu yönetmelikle, sigorta ve reasürans şirketlerinin faaliyetlerinin güven ve açıklık içinde sürdürülmesine ve kamunun doğru bir şekilde bilgilendirilmesine yönelik olarak; Türkiye’ de kurulmuş bu şirketlerin Türkiye’ deki şubelerinin hesap ve kayıtlarına göre oluşturulan mali tablolarının, yetkili bağımsız denetim kuruluşlarınca denetlenmesine ve yapılan denetim sonucunda oluşturulan görüş çerçevesinde yayımlanacak mali tabloların, şirketlerin gerçek durumunu yansıtıp yansıtmadığını tespit edilmesine ilişkin esasları belirlemiştir (Başpınar, 2006: 100).

¹⁹ Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Bağımsız denetim Kuruluşlarınca Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/21611.html>, Erişim Tarihi 13.10.2010.

3. LİTERATÜR TARAMASI

Yaratıcı muhasebe kavramı esas itibariyle profesyoneller, uygulamacılar ve piyasa ile ilgili değerlendirme yapan gazeteciler tarafından geliştirilen bir kavramdır. Bu kavramı: Griffiths (1986), bilgilerin pişirilmesi; Jameson (1988), manipülasyon, hileli raporlama; Bertolus (1988), kayıtlarda hile yapma sanatı; Lignon (1989), kendi kârını hesaplama sanatı; Mathews ve Perera (1991), kayıtlarda dalavere yapmak, makyajlı raporlama ve vitrin süsleme; Gounin (1991), bilanço sunma sanatı; Pourquery (1991), para tasarruf etme sanatı ya da onun karşılığı; Smith (1992), muhasebecilikte el becerisi; Schilit (1993), finansal kurnazlık, maskaralık; Pasqualini ve Castel (1993), muhasebe amaçları için finansal yaratıcılık ve Black, Sellers ve Manly (1998), bilanço yönetimi olarak değerlendirmektedir (Stolowy ve Breton, 2000: 44-45).

Yaratıcı muhasebe kavramı, yaratıcı muhasebe hile ilişkisi, yaratıcı muhasebe uygulamaları ve bağımsız denetim, yaratıcı muhasebe uygulamaları ve etik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar literatürde yer almaktadır. Literatürde yapılan bu araştırmalar aşağıdaki gibidir.

Frankel, Johnson ve Nelson (2002) denetim dışı hizmetlere ilişkin ücretler ile müşterilerin yaratıcı muhasebe uygulaması yapma derecesi arasındaki ilişkiyi araştırmışlar ve bu araştırma sonucunda aynı yönde ilişki bulunduğu dair sonuçlar elde etmişlerdir.

Küçüksözen (2004), hisse senetleri İMKB’de işlem gören şirketlerin finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarını tahmin etmek amacıyla Beneish (1999) modelini revize ederek kullanmıştır. Bu model yardımı ile İMKB’de hisse senedi işlem gören 126 şirketten 1998-2002 döneminde sırasıyla; 29 (%23), 43 (%34), 32 (%25), 55 (%44) ve 29 (%23) şirketin finansal bilgi manipülasyonu yaptığı belirlenmiştir. Finansal bilgi

manipülasyonu yapan şirketlerin çoğunlukla kârı artırmaya yönelik yanıltıcı açıklamalar yaptığı da tespit edilmiştir. Ayrıca SPK tarafından bağımsız denetim çalışmaları sırasında ortaya çıkarılmadığı için gerçekte finansal bilgi manipülasyonu yaptığı halde manipülasyon yapmamış gibi dikkate alınmış olabilecek şirketlerin varlığından da söz edilmiştir.

Atik (2005), İMKB’de işlem gören tüm kurumsal firmaların dipnotlarını ihtiyari muhasebe değişikliklerini saptamak amacıyla MOSES’in²⁰ kâr düzeltirme modelini uygulamıştır. Firma büyüklüğü, işçi maliyetleri, sahiplik yapısı, endüstri toplam borç/toplam varlık oranı, muhasebe değişikliği öncesi beklenen kârın sapma miktarı ve muhasebe değişikliğinin etkisi gibi değişkenler ile kâr düzeltirme davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırma firmaların %60’nın kâr düzeltirdiğini, %40’nın ise düzeltirmediğini ortaya koymuştur. Bu işlemlerin özellikle iki büyük ekonomik krizin yaşandığı 1999-2001 yıllarında yapıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ekonomik açıdan zor koşullarda doğal faaliyetleri ile hedefledikleri kâr rakamına ulaşamayan yöneticilerin isteğe bağlı muhasebe değişiklikleri yoluyla kâr rakamını ayarlamayı seçmiş olabileceği kanaatine varılmıştır. Analizler muhasebe değişikliklerinin parasal etkilerinin genellikle değişiklik öncesi kârı veya zararı azaltıcı yönde olduğunu da göstermiştir.

Gul, Tsui ve Dhaliwal (2006), 840 Avustralya firması üzerinde yaptıkları çalışmada; bağımsız denetçilerinden aldıkları denetim dışı hizmetlerin oranı arttıkça şirketlerin raporlanan gelirlerinin kullanılabilirlik açısından değerinin düştüğü, bu ters ilişki 6 büyük denetim firması için daha zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun nedeni; büyük denetim firmalarının küçük denetim firmalarına oranla, kamuoyundaki saygınlıklarına prestijlerine daha fazla yatırım yaptıkları ve çok yüksek dava

²⁰ Moses’in kâr düzeltirme endeksi: (Değişiklik Öncesi Kâr – Beklenen Kâr)- (Raporlanan Kâr – Beklenen Kâr) / Satışlar’dır.

maliyetlerine maruz kalabilecekleri için işletme yönetimleri tarafından gerçekleştirilmek istenen kâr manipülasyonlarına karşı daha fazla direnç gösterebilecekleri düşüncesi olarak açıklanmıştır.

Henry ve diğerleri (2007), hileli mali raporlamadaki ilişkili tarafların rolünü araştırmışlardır. Araştırma sonucunda ilişkili taraflardan kiralama, ilişkili taraflarla ilgili krediler, onaylanmamış veya var olmayan servisler için şirket yetkililerine ödeme yapılması ve ilişkinin varlığı tam olarak açıklanmamış ilgili girdiler için mal ya da hizmet satışları ilişkili tarafların hileli mali raporlama üzerindeki etkileri olarak ortaya konulmuştur (Henry ve diğerleri, 2007: 26).

Ahmad, Nor ve Saleh (2008), şirket büyüklüğü ve kalitesinin, hileli finansal raporlama ile ilişkisini araştırmış ve negatif ilişki bulgusuna ulaşmış aynı zamanda vergi kaçakçılığı faaliyetleri üzerine de önemli derecede etkilerinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Ahmad, Nor ve Saleh, 2008: 16).

Hasnan, Rahman ve Mahenthiran (2008), Malezya'da hileli mali raporlama ile ilgili iki konuyu araştırmışlardır. Bunlardan ilki hileli mali raporlama uygulamalarına iten faktörler; ikincisi ise, kazanç yönetimi ve hileli mali raporlamanın sıklığı arasındaki ilişkidir. Çalışmada, 1996-2006 yılları arasında hileli mali tablo düzenlemeleri açısından suçlu bulunan 47 firmanın eşleşmiş bir örneğini kullanmışlardır. Aile ve yabancı olmayan şirket sahiplerinin mali sıkıntı seviyelerinin yüksek olması durumunda hileli mali raporlama yaptıkları, ayrıca denetim kalitesi düşük ve kurumsal yönetim yapıları zayıf olan firmaların de hileli mali raporlamaya yöneldikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Kazanç yönetimi ile hileli mali raporlama sıklığı arasında doğrusal bir ilişki olduğu sonucunu ortaya koymuşlardır (Hasnan, Rahman ve Mahenthiran, 2008: 1).

Lennox ve Pittman (2008), 1981 ve 2001 yılları arasındaki ABD kamu şirketleri tarafından işlenen muhasebe hileleri sıklığı ile beş büyük denetim firması arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda, beş büyük denetim firması tarafından denetlenen firmaların muhasebe hilesi sıklıkları arasında ters bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır (Lennox ve Pittman, 2008: 4).

Bewley ve diğerleri (2009), hileli tahminlerin oluşum sıklıkları ve hileli tahminlerin ekonomik sonuçlarını ortaya koymayı amaçlamışlar. 1994-2004 yılları arasında ABD’de meydana gelen büyük finansal raporlama hilelerini göz önüne alarak, bu hilelerin yarısına yakınının hileli tahminlerden dolayı olduğu ve hileli tahminlerin, hileli mali raporlama ile ilişkili toplam ekonomik maliyetlerin yarısından da sorumlu olduğu bulgusuna ulaşmışlardır (Bewley ve diğerleri, 2009: 1).

Ömürgönülşen ve Ömürgönülşen (2009), yaratıcı muhasebe uygulamalarının bazı tiplerini Türkiye’de meydana gelen İmar bankası skandalı ışığında incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, bankacılık ve muhasebe için yasal taslakların eksik olduğu ve hükümetin düzenleme ve denetim organları otonomisinde yetersizlikler olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca, İmar Bankasının üst düzey yöneticileri ya da sahipleri ile müşterilerinin kişisel hırslarına ilave olarak yargı sisteminin yavaş çalışmasından dolayı da yasal ve etik kuralların yürütülmesindeki pratik zorlukların yaratıcı muhasebe için önemli sebepler olduğu bulgularına ulaşmışlardır (Ömürgönülşen ve Ömürgönülşen, 2009: 671).

Yörük ve Doğan (2009), hisse senetleri İMKB’de işlem gören firmaların finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarını ortaya çıkarmak amacıyla tahmin modeli oluşturmaya çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, oluşturulan tahmin modelinde 9 açıklayıcı bağımsız değişkenden 7 bağımsız değişkenin, hisse senetleri İMKB’de işlem

gören şirketlerce yapılabilecek finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının ortaya çıkarılması veya tahmin edilmesi açısından anlamlı ve yararlı olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır.

Dhaoui (2010), Araştırma ve Geliştirme'nin yerelleştirilmesindeki sorunun ne olduğunu belirlemek için, firma performansı ile ihtiyari tahakkuklarla ölçülen kazanç yönetimi arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 2001-2006 döneminde ABD'deki 160 çok uluslu firma örneklemini kullanarak, Araştırma ve Geliştirme'nin merkezileştirilmesi ya da yerelleştirilmesine muhtemel etkisi olabilecek faktörlere, iç finans indeksi (iç nakit akışları, iç pazar sermayesi) ve yönetimin iki mekanizmasını (hisse senedi opsiyonları, kurumsal yatırımcılar) araştırmasına dâhil etmiştir. Araştırma sonucunda, yöneticilerin firma performansını artırmak ve kendi çıkarlarına hizmet etmek için Araştırma ve Geliştirme'yi yerelleştirdikleri sonucuna ulaşmıştır (Dhaoui, 2010: 12).

Fakhfakh (2010), kazancı manipüle etmek için CEO'ları güdüleyen performans temelli ödeme planının kanıtlarını ortaya koymak için 1994-2005 yılları arasındaki zengin 1.000 firma içerisindeki 253 firmanın örneklemini kullanarak, kazanç yönetimi davranışının tazminat sözleşmesi üzerine etkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda, kazanç yönetiminin ihtiyari tahakkuklarının kullanımı, öz sermaye değerine oldukça yakın bağı olan CEO'nun tazminatının olduğu firmalarda daha belirgin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. SOX öncesinde kazanç yönetimi üzerindeki teşvik oranlarının etkisi daha belirgin ve yüksek iken SOX sonrasında ise koşulların zorlaşmasından dolayı kazanç yönetimi üzerindeki teşvik oranlarının etkisinin azaldığı sonucuna varılmıştır (Fakhfakh, 2010: 1).

Quagli ve Ricciardi (2010), kazanç ve sermaye yönetimi arasında bir ilişkinin olup olmadığı ve Avrupa pazarındaki halka açık 71 bankanın bir örneklemini kullanılarak

Ekim 2008 IAS 39 kanun değişikliğinin benimsenip benimsenmediğini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda ise, yeni sınıflandırma olanakları sonucu önlenen kayıpların, geçmiş kazanç yönetimi davranışını benimseyen yüksek kârlılığa sahip şirketler tarafından çoğunlukla kullanıldığını ayrıca kazanç ve sermaye yönetimi arasında herhangi bir kayda değer ilişkinin bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır (Quagli ve Ricciardi, 2010: 18).

Prawitt, Sharp ve Wood (2011), Sarbanes-Oxley Yasası öncesi kendi dış denetçileri ile dış kaynaklı iç denetim yapan şirketlerin yanıltıcı ya da hileli mali raporlamanın yüksek risklerine sahip olup olmadığını araştırmış ve bu riskin düşük olduğu bulgusuna ulaşmışlardır (Prawitt, Sharp ve Wood, 2011: 26).

4. YARATICI MUHASEBE UYGULAMALARININ ORTAYA ÇIKARILMASINA YÖNELİK UYGULAMA

Türkiye’de hisse senetleri İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında (İMKB) işlem gören şirketlerin yaratıcı muhasebe uygulamaları yapıp yapmadıklarını belirlemek için ampirik bir çalışma yapılmıştır.

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yaratıcı muhasebe uygulamaları, yetkili otoritelerin denetim ve incelemeleri sonucu ortaya çıkarılmaktadır. Türkiye’de halka açık şirketler açısından yaratıcı muhasebe uygulamaları, SPK’nın yaptığı denetim ve incelemeleri ile halka açık şirketlerden bağımsız denetime tabi olanlar da, bağımsız denetim şirketlerinin yaptıkları çalışmalar sırasında, yaratıcı muhasebe uygulamaları yapıp yapmadıkları ortaya çıkarılmakta, mevzuat çerçevesinde işleme tabii tutulmakta ve kamuya açıklanmaktadır. Ayrıca akademik çalışmalar sonucunda da yaratıcı muhasebe uygulamaları ortaya çıkartılabilmektedir. Bu akademik çalışmalarda esas itibariyle şirketlerin kamuya açıklanan finansal tablolarında yer alan finansal bilgilerin istatistiksel analiziyle yaratıcı muhasebe uygulamaları tahmin edilmeye çalışılmaktadır. Çalışmada, İMKB’de işlem gören ve finansal bilgileri kamuya açıklanan şirketlerin, yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurup başvurmadıklarının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

4.2. ARAŞTIRMADA KULLANILACAK MATERYAL VE YÖNTEM

Analizde kullanılan materyal ve analiz için kullanılan yöntem aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

4.2.1. Araştırmanın Materyali

Hisse senetleri İMKB’de işlem gören şirket sayısı, çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle 318’dir. Bu şirketlerden finans sektöründe faaliyet gösteren, bankalar, sigorta

şirketleri, aracı kurumlar, yatırım ortaklıkları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları ile diğer finansal kuruluşların finansal tablolarındaki farklılık nedeniyle ve bazı firmaların analize elverişli finansal tablolarına ulaşamadığı için araştırma kapsamı dışında tutulmuş ve araştırmaya 154 adet şirket dâhil edilmiştir.

Yaratıcı muhasebe uygulamaları yapan ve yapmayan şirket ayrımı için İMKB'nin 01/01/2007-31/12/2008 tarihleri arasındaki günlük bültenleri ve SPK'nın 01/01/2007-31/12/2008 tarihleri arasında yayımlanan haftalık bültenleri incelenmiştir. Bu bültenlerde yer alan bilgiler çerçevesinde, SPK tarafından yapılan denetim ve incelemeler sonucunda yaratıcı muhasebe uygulaması yaptığı belirlenerek kamuya açıklanan veya bağımsız denetim raporlarında kamuya açıklanan finansal tablolardaki tutarları değiştirecek şekilde şartlı görüş bulunan ya da finansal tablolarında yer alan tutarları daha sonra yaptıkları açıklamalarla değiştiren şirketler, yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirket olarak kabul edilmiştir.

Araştırma kapsamındaki 154 firmanın 2006-2008 yılları arasındaki oniki aylık bilanço ve gelir tablolarına ait veriler İMKB'nin web sitesinden elde edilmiştir. Şirketlerin finansal tablolarında yer alan kalemlerden yararlanılarak modeldeki bağımsız değişken değerleri hesaplanmış ve bu bulunan bu bağımsız değişken değerleri modelde yerlerine yazılarak analiz sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmada yer alan verilerin analizinde Microsoft Office Word ve Microsoft Excel paket programları kullanılmıştır.

4.2.2. Araştırmanın Yöntemi

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının ortaya çıkartılması açısından en kapsamlı model olan Beneish (1999) modelini revize ederek İMKB'ye uyarlayan Küçüksözen'in (2004) geliştirmiş olduğu model araştırmada yöntem olarak kullanılmıştır. Bu modelin

kullanılmasının başlıca nedenleri; modelde iki yıllık finansal tablo verilerinin yeterli olması, finansal tablo kalemlerinde yıllar itibariyle ortaya çıkan değişimi ve finansal tablolardan üretilen bazı rasyoları da bağımsız değişken olarak analize dâhil etmesi dolayısı ile Küçüksözen (2004) modeli analiz için esas alınmıştır.

Yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirketleri tahmin etmek amacıyla, şirketlerin 2007 ve 2008 yılları bilanço ve gelir tablosu verileri analiz edilmiş ve model olarak Beneish (1999) modelini revize ederek İMKB'ye uyarlayan Küçüksözen (2004) modeli uygulanmıştır. Model;

$$M_i = \beta \cdot X_i + \epsilon_i \text{ şeklinde olup burada;}$$

$M_i =$ Bağımlı değişkeni (Manipülâtör şirketler için 1, kontrol şirketleri için 0),

$X_i =$ Bağımsız değişkenlerin oluşturduğu matrisi,

$\beta =$ Model çerçevesinde her bir bağımsız değişken için bulunan katsayıyı,

$\epsilon_i =$ Hata terimini ifade etmektedir.

$$\begin{aligned} M_i = & -1,547 + (1,276 \cdot TAE) + (-1,770 \cdot BKME) + (0,082 \cdot AKE) + (0,225 \cdot AME) \\ & + (-0,488 \cdot PSE) + (-0,514 \cdot TVO) + (-0,341 \cdot BYE) + (0,972 \cdot SSO) + \\ & (0,060 \cdot FSO) \end{aligned}$$

Modelde kullanılan bağımsız değişkenler;

- Ticari Alacaklar Endeksi (TAE),
- Brüt Kâr Marjı Endeksi (BKME),
- Aktif Kalitesi Endeksi (AKE),
- Amortisman Endeksi (AME),
- Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri Endeksi (PSE),
- Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı (TVO),
- Borçlanma Yapısındaki Değişim Endeksi (BYE),

- Stokların Satışlara Oranı (SSO) ve
- Finansman Giderlerinin Satışlara Oranı (FSO) olarak belirlenmiştir.

Çalışma için belirlenen 9 bağımsız değişkenin hesaplanma yöntemi ve modeldeki fonksiyonları aşağıda açıklanmıştır:

Ticari Alacaklar Endeksi (TAE) =

$$\frac{\text{Ticari Alacaklar}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Ticari Alacaklar}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Bu endeks satışlara göre şirketin ticari alacaklarında t²¹ ve t-1 yıllarında meydana gelen değişimi göstermektedir. Şirketin kredili satış politikasında çok önemli bir değişiklik olmadığı sürece bu endeksin doğrusal bir trend izlemesi beklenir. Bu endekste önemli bir artış, şirketin gelirlerinin, dolayısıyla kârının artırılmasına yönelik bir yaratıcı muhasebe uygulamasının göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Brüt Kâr Marjı Endeksi (BKME) =

$$\frac{(\text{Brüt Satışlar}_{t-1} - \text{Satılan Mal Maliyeti}_{t-1}) / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}{(\text{Brüt Satışlar}_t - \text{Satılan Mal Maliyeti}_t) / \text{Brüt Satışlar}_t}$$

Endeksin 1'den büyük olması şirketin brüt kâr marjının kötüleşmekte olduğunu göstermektedir. Bu durum şirketin geleceğe ilişkin beklentisinde bir olumsuzluk olarak algılanmaktadır. Bu durumda olan şirketlerin brüt kâr marjını düzeltmek üzere, satış gelirlerinde artış ya da satış maliyetlerinde azalış izlenimi (ya da her ikisini birden) yaratmak amacıyla yaratıcı muhasebe uygulaması yapacakları tahmin edilmektedir.

Aktif Kalitesi Endeksi (AKE) =

$$\frac{(1-\text{Dönen Varlıklar}_t + \text{Maddi Duran Varlıklar}_t) / \text{Toplam Varlıklar}_t}{(1-\text{Dönen Varlıklar}_{t-1} + \text{Maddi Duran Varlıklar}_{t-1}) / \text{Toplam Varlıklar}_{t-1}}$$

²¹ Çalışmada belirlenen t yılı 2007'dir.

Endeks toplam varlıkların içinde dönen varlıklar ile maddi duran varlıklar (makine, tesis ve teçhizat) dışındaki duran varlıklarda bir önceki yıla göre meydana gelen değişimi göstermektedir. Bu endeksin 1'den yüksek olması, şirketin giderlerini, gelir tablosuna yansıtmak yerine aktifleştirdiğine ve böylece yaratıcı muhasebe uygulaması yaptığına işaret etmektedir. Dolayısıyla, aktif kalitesi endeksi ile yaratıcı muhasebe uygulaması olasılığı arasında doğrusal bir ilişki beklenmektedir.

*Amortisman Endeksi (AME)*²² =

$$\frac{\Delta B. Amortismanlar_{t-1} / (\Delta B. Amortismanlar_{t-1} + Maddi Duran Varlıklar_{t-1})}{\Delta B. Amortismanlar_t / (\Delta B. Amortismanlar_t + Maddi Duran Varlıklar_t)}$$

Bu oranın 1'den büyük olması şirketin kârını yüksek göstermek üzere amortisman giderlerini (aktiflerin kullanım ömrüne ilişkin tahmini süreyi daha uzun olarak kayıtlara yansıtmak ya da amortisman metodunu gideri azaltacak şekilde değiştirmek suretiyle) azalttığını göstermektedir. Çalışmada, analiz kapsamında yer alan şirketler reel sektörde faaliyet gösteren imalat sanayi şirketleridir ve bu şirketlerin amortisman tabii varlıklarında çok fazla hareket olması beklenmez. Bu ayrıntı dikkate alındığında bu endekste yıllara göre önemli artışlar olması, amortisman giderleri üzerinde yaratıcı muhasebe uygulaması olarak değerlendirilebilecek işlemler yapıldığı şeklinde yorumlanmaktadır. Dolayısıyla amortisman giderleri endeksi ile yaratıcı muhasebe uygulaması olasılığı arasında doğrusal bir ilişki beklenmektedir.

Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri Endeksi (PSE) =

$$\frac{(Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri_t + Genel Yönetim Giderleri_t) / Brüt Satışlar_t}{(Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri_{t-1} + Genel Yönetim Giderleri_{t-1}) / Brüt Satışlar_{t-1}}$$

²² Çalışmada, amortisman giderleri bilanço ya da gelir tablosu kalemlerinde doğrudan hesaplanmadığı için, herhangi bir dönemin amortisman gideri; o dönemin birikmiş amortisman tutarı ile bir önceki dönemin birikmiş amortisman tutarı arasındaki fark olarak belirlenmiştir.

Bu değişkende önemli değişimlerin olması, satışlara göre bu giderlerdeki bir orantısızlığın diğer bir ifadeyle, bu giderlere nazaran satışlarda bir yükselişin olması, satışların manipüle edildiği ya da giderlerin eksik kaydedildiği şeklinde şirketin geleceğine ilişkin olumsuz bir sinyal olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi ile yaratıcı muhasebe uygulaması olasılığı arasında doğrusal bir ilişki olduğu beklenmektedir.

Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı (TVO) =

$$\begin{aligned} & \Delta \text{ Dönen Varlıklar} - \Delta \text{ Hazır Değerler} - (\Delta \text{ Kısa Vadeli Borçlar} \\ & - \Delta \text{ Uzun Vadeli Borç Anapara Taksit ve Faizleri} \\ & - \Delta \text{ Ödenecek Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılığı}) \\ & - \text{ Amortisman Giderleri}_t \end{aligned}$$

Toplam Varlıklar_t

Bu değişken şirket yönetiminin tahakkuklar yoluyla gelirleri artırmak ya da giderleri azaltmak suretiyle yaratıcı muhasebe uygulamasına gidip gitmediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu oranda meydana gelecek yüksek düzeyde bir artış ya da azalış yaratıcı muhasebe uygulaması yapılmış olma olasılığına işaret etmektedir.

Borçlanma Yapısındaki Değişim Endeksi (BYDE) =

$$\frac{(\text{Uzun Vadeli Borçlar}_t + \text{Kısa Vadeli Borçlar}_t) / \text{Toplam Varlıklar}_t}{(\text{Uzun Vadeli Borçlar}_{t-1} + \text{Kısa Vadeli Borçlar}_{t-1}) / \text{Toplam Varlıklar}_{t-1}}$$

Bu değişkenin 1'den büyük olması şirketin borçluluk oranının arttığını göstermektedir. Modelde bu değişkene yer verilmesinin nedeni borçlanma koşullarını yerine getirememeye durumundan kaçınmak amacıyla yapılacak yaratıcı muhasebe uygulamalarını ortaya çıkarmaya yöneliktir.

Stokların Brüt Satışlara Oranı (SSO) =

$$\frac{\text{Stoklar}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Stoklar}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Şirket yönetimleri kârı düşük ya da yüksek gösterme amaçlarına bağlı olarak genel üretim giderlerini satılan malın maliyeti ya da stoklara değişik oran ya da ölçüde yansıtılabilmekte ya da stok değerlendirme yöntemlerini değiştirebilmektedirler. Kriz dönemleri hariç, bu orandaki yükselişle yaratıcı muhasebe arasında doğrusal ilişki olduğu düşünülmektedir.

Finansman Giderlerinin Brüt Satışlara Oranı (FSO) =

$$\frac{\text{Finansman Giderleri}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Finansman Giderleri}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Şirket yönetimleri çeşitli amaçlarla dönem kârını artırmak veya azaltmak istediklerinde finansman giderlerinin cari dönem gideri olarak gelir tablosuna yansıtılmak yerine alıcılar, stoklar, gelecek yıllara ait giderler, iştirakler, maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar veya yapılmakta olan yatırımlar hesaplarına eklemek suretiyle aktifleştirerek yaratıcı muhasebe uygulaması yapmaktadır. Bu çerçevede bu değişkenle yaratıcı muhasebe uygulaması arasında bir ilişki olduğu varsayılmıştır.

Küüksözen (2004) her bir şirket için bağımsız değişken değerlerini hesapladıktan sonra bu bağımsız değişken değerlerini modelde yerlerine yazarak her bir şirket için Mi değerlerini hesaplamıştır. Hesaplanan Mi değerlerini K-Ortalamalar kümeleme analizine tabi tutarak aşağıdaki gruplandırmayı yapmıştır. Şirketin Mi değerinin;

% 12,17'den daha düşük olması halinde o şirketin yaratıcı muhasebe uygulamasına başvurduğuna dair bir bulgunun olmadığı,

% 12,18 ile % 27,98 aralığında olması halinde, o şirketin yaratıcı muhasebe uygulaması yapma olasılığının bulunduğu,

% 27,99 ile % 58,50 aralığında olması halinde o şirketin yaratıcı muhasebe uygulaması yapmış olma olasılığı hakkında ciddi bulgular olduğu,

%58,51'den yüksek olması halinde, o şirketin yaratıcı muhasebe uygulaması yaptığına dair çok önemli bulgular olduğu, değerlendirmesi yapılmıştır.

4.3. BULGULAR

Çalışmada 2007 ve 2008 yılı verilerine göre analize dâhil olan 154 örnek şirketin yukarıda açıklanan 9 bağımsız değişken değerleri Microsoft Excel programında hesaplanmıştır. Hesaplanan bu değerler analiz yöntemi olarak seçilen Küçüksözen'in (2004) aşağıdaki modelinde yerlerine yazılarak her bir şirket için M_i değerleri hesaplanmıştır.

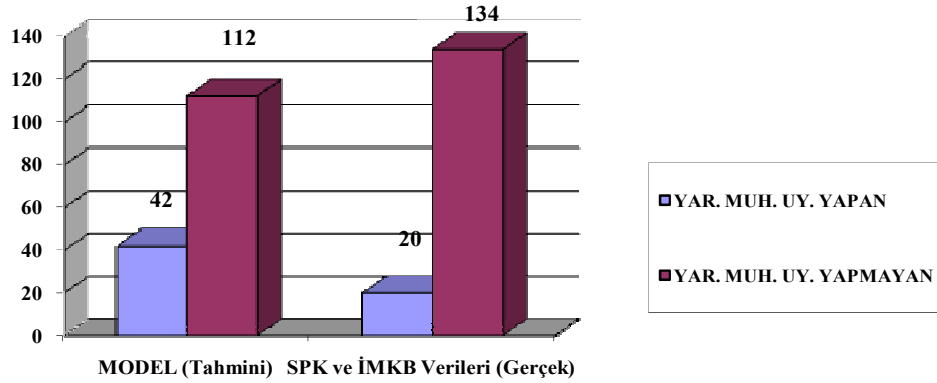
$$M_i = -1,547 + (1,276 * TAE) + (-1,770 * BKME) + (0,082 * AKE) + (0,225 * AME) + (-0,488 * PSE) + (-0,514 * TVO) + (-0,341 * BYE) + (0,972 * SSO) + (0,060 * FSO)$$

Çalışmada, 154 örnek şirketin her biri için hesaplanan M_i değerleri, K-Ortalama kümeleme analizi ile oluşturulan kümelere ayrılmış ve her bir şirket için yaratıcı muhasebe uygulaması olasılığı tahmin edilmiştir. Bu kapsamda, Küçüksözen (2004) modeli kullanılarak yapılan tahmin sonuçlarına göre 2007 yılında hisse senetleri İMKB'de işlem gören 154 şirketten 42 (%27) şirketin, SPK haftalık bültenleri ve İMKB'nin günlük bültenleri verilerine göre ise 2007 yılında hisse senetleri İMKB'de işlem gören 154 şirketten 20 (%13) şirketin yaratıcı muhasebe uygulaması yaptığı tespit edilmiştir. 2008 yılında ise model kullanılarak yapılan tahmin sonuçlarına göre, hisse senetleri İMKB'de işlem gören 154 örnek şirketten 52 (%34) şirketin, SPK haftalık bültenleri ve İMKB'nin günlük bültenleri verilerine göre ise 2008 yılında hisse senetleri

İMKB’de işlem gören 154 şirketten 19 (%12) şirketin yaratıcı muhasebe uygulaması yaptığı tespit edilmiştir.

Model çerçevesinde; 2007 ve 2008 yılı yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirket ve yaratıcı muhasebe uygulaması yapmayan şirket tahmini sayıları hesaplanmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar, SPK’nın haftalık bültenleri ve İMKB’nin günlük bültenlerinden tespit edilen yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirket – yaratıcı muhasebe uygulaması yapmayan şirket gerçek sayıları aşağıdaki Grafik 4.1 ve Grafik 4.2 de verilmiştir.

Aşağıdaki grafikte 2007 yılı için; model sonuçları ile ulaşılan yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirket ve yaratıcı muhasebe uygulaması yapmayan şirket tahmini sayıları ile SPK’nın haftalık bültenleri ve İMKB’nin günlük bültenlerinden tespit edilen yaratıcı muhasebe uygulaması yapan ve yapmayan şirketlerin gerçek sayıları verilmiştir.

Grafik 4.1. 2007 Yılı Tahmini ve Gerçek Yaratıcı Muhasebe Uygulaması Yapan – Yapmayan Şirket Sayıları

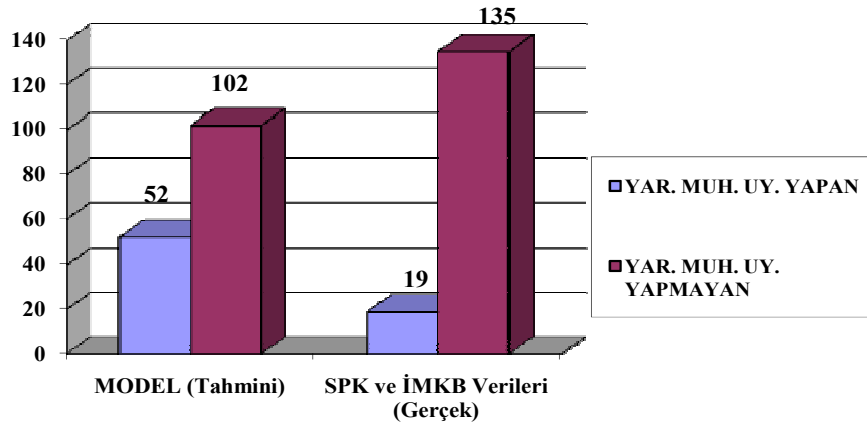
Yukarıdaki Grafik 4.1’de görüldüğü üzere; 2007 yılı için, model hesaplamaları sonucunda yaratıcı muhasebe uygulaması yaptığı ortaya çıkartılan şirket sayısı 42’dir. Yaratıcı Muhasebe uygulaması yapmayan şirketi sayısı ise 112’dir. 2007 yılı SPK

haftalık bültenleri ve İMKB günlük bültenlerinde yayımlanarak yaratıcı muhasebe uygulaması yaptığı ortaya çıkartılan şirket sayısı 20'dir. Yaratıcı muhasebe uygulaması yapmayan şirket sayısı ise 134'tür.

2007 yılı için model;

- Yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirketleri %55 oranında,
- Yaratıcı muhasebe uygulaması yapmayan şirketleri ise %77 oranında, doğru tahmin etmektedir.

Grafik 4.2'de 2008 yılı için; model sonuçları ile ulaşılan yaratıcı muhasebe uygulaması yapan ve yapmayan şirketlerin tahmini sayıları ile SPK'nın haftalık bültenleri ile İMKB'nin günlük bültenlerinden tespit edilen yaratıcı muhasebe uygulaması yapan ve yapmayan şirketlerin gerçek sayıları verilmiştir.

Grafik 4.2. 2008 Yılı Tahmini ve Gerçek Yaratıcı Muhasebe Uygulaması Yapan – Yapmayan Şirket Sayıları

Yukarıdaki Grafik 4.2'ye göre; modeldeki hesaplamalar sonucu 2008 yılında, 52 şirketin yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirket olduğu ve 102 şirketin yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurmayan şirket olduğu sonuçlarına ulaşıldığı görülmektedir. 2008 yılında SPK'nın haftalık bültenleri ile İMKB'nin günlük

bültenlerinde yayımlanan ve yaratıcı muhasebe uygulaması yaptığı ortaya çıkartılan şirket sayısının 19, yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurmayan şirket sayısının da 135 olduğu görülmektedir.

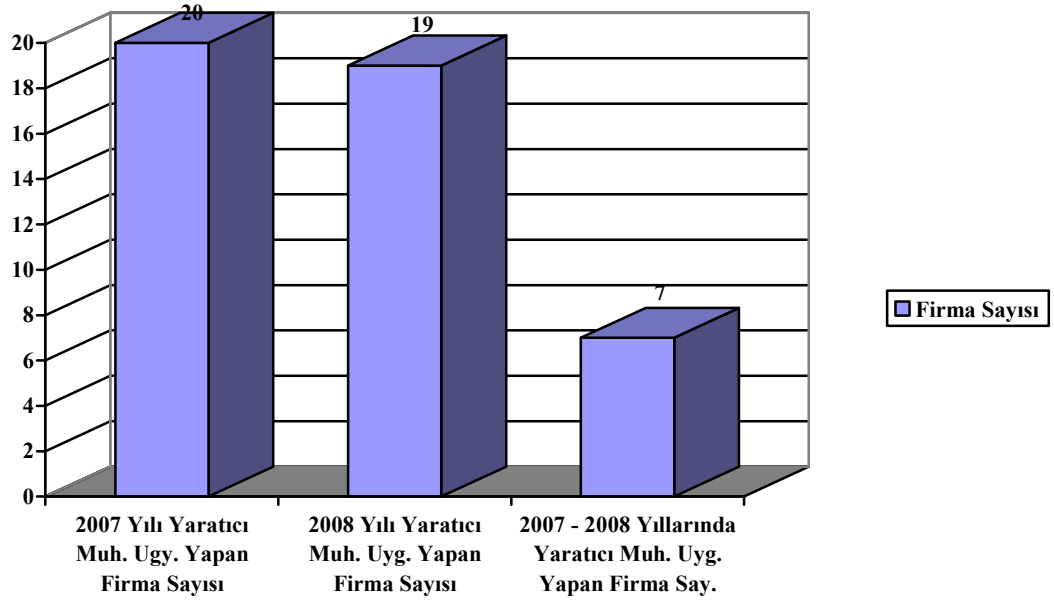
SPK'nın haftalık bültenlerinden ve İMKB'nin günlük bültenlerinden yaratıcı muhasebe uygulaması yapmış şirket olarak belirlenen şirketlerin model çerçevesinde yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirket olarak tahmin edilme olasılığı ile yaratıcı muhasebe uygulaması yapmadığı varsayılan şirketlerin model çerçevesinde doğru tahmin edilme olasılığı hesaplanmış ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

2008 yılı sonuçlarına göre model;

- Yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirketleri %63 oranında,
- Yaratıcı muhasebe uygulaması yapmayan şirketleri ise %70 oranında, doğru tahmin etmektedir.

Bu çerçevede model, yaratıcı muhasebe uygulaması yapan firmaları, yaratıcı muhasebe uygulaması yapmayan firmalardan ayırmaktadır.

Aşağıdaki grafikte 2007 yılında yaratıcı muhasebe uygulaması yapan firma sayısı, 2008 yılında yaratıcı muhasebe uygulaması yapan firma sayısı ile hem 2007 hem de 2008 yılında her iki yılda da yaratıcı muhasebe uygulaması yapan firma sayıları verilmiştir.

Grafik 4.3. 2007 ve 2008 Yıllarında Yaratıcı Muhasebe Uygulaması Yapan Firma Sayıları

Yukarıdaki Grafik 4.3’de yer alan verileri incelediğimizde 2007 yılında yaratıcı muhasebe uygulaması yapan 20 firmadan 7 (%35) firma, 2008 yılında da yaratıcı muhasebe uygulaması yapmıştır.

SPK tarafından 2007-2008 yıllarında yapılan denetim ve incelemeler sonucunda ortaya çıkartılan yaratıcı muhasebe uygulamaları aşağıdaki Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. Türkiye’de Yapılan Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları		Şirket Sayısı
1.	Şirket parasının müstahsile ödenen sipariş avansı hesaplarında gizlenerek şirket amacı ve faaliyet konusu dışında kullanılması,	1
2.	Şirketin, muhasebe kayıtlarında müstahsillere verilen sipariş avansı olarak yansıtılan şirket alacaklarının gerçek durumu yansıtmadığı, müstahsillerin şirkete, şirket kayıtlarında görünen tutarda borçlu olmadığı, söz konusu gerçek dışı avans alacaklarının karşılığı olan mal ve hizmet bedelinin temin edilememesi nedeniyle ilerleyen yıllarda gider yazılarak şirketin zarara uğratılması,	3
3.	Stokların yüksek değerlenmesi veya gösterilmesi,	1
4.	Grup şirketlerine veya şirket ortaklarına emsallerine göre daha düşük faiz oranı üzerinden şirket kaynaklarından fon kullanılması, grup şirketlerinden alınan mal ve hizmetler ile iştirak hisselerine emsallerine göre bariz şekilde yüksek bedel ödenmesi,	10

5.	Şirketin, mevcut alacaklarının takibini yapmayarak söz konusu alacakların şüpheli hale gelmesi ve borç ödeme kabiliyeti bulunmayan şirketlerin yüklü miktarlarda alacaklı hale getirilmesi, şüpheli hale gelen alacaklara karşılık ayrılmaması ve şirketin, alacaklarına faiz tahakkukunda bulunmaması,	7
6.	Şirketin, bayilerine gerçek dışı faiz bedeli ve vade farkı bedeli tahakkuk ettirerek gerçek dışı ve hileli gelir tahakkukları yapması,	1
7.	Şirketin, dönem karını fiktif olarak yüksek göstermesi ve geçmiş yıllara ait kar dağıtımlarının yanlış yapılması,	3
8.	Finansman giderlerinin cari dönem gideri olarak gelir tablosuna yansıtılması yerine, alıcılar, stoklar, gelecek yıllara ait giderler, iştirakler, maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar ve/veya yapılmakta olan yatırımlar hesaplarına eklenerek aktifleştirilmesi,	4
9.	Ödenmemiş sermayenin gerçeğe aykırı muhasebe kayıtları yapmak suretiyle ödenmiş gösterilmesi.	4
10.	Reeskont giderlerinin eksik hesaplanması,	2
11.	Bankalardaki mevduatlardan sağlanan faiz gelirlerinin ve/veya hazine bonusu ve devlet tahvili faiz gelirlerinin dönemsellik ilkesine aykırı olarak tahakkuk ettiği dönemin değil, tahsil edildiği dönemin geliri olarak kaydedilmesi,	3
Toplam Gözlem Sayısı		39

Tablo 4.1’de yer alan verileri incelediğimizde araştırma kapsamındaki şirketlerin yaratıcı muhasebe uygulamalarından en çok; grup şirketlerine veya şirket ortaklarına emsallerine göre daha düşük faiz oranı üzerinden şirket kaynaklarından fon kullandırılması, grup şirketlerinden alınan mal ve hizmetler ile iştirak hisselerine emsallerine göre bariz şekilde yüksek bedel ödenmesi yöntemini uyguladıklarını görmekteyiz. Bu yöneme örtülü kâr aktarımı da diyebiliriz. Tablo 4.1’i incelediğimizde 2007 ve 2008 yıllarında yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirketlerin %26’sının bu yöneme başvurduğunu görmekteyiz.

Diğer önemli yaratıcı muhasebe uygulaması ise, şirketin, mevcut alacaklarının takibini yapmayarak söz konusu alacakların şüpheli hale gelmesi ve borç ödeme kabiliyeti bulunmayan şirketlerin yüklü miktarlarda alacaklı hale getirilmesi, şüpheli hale gelen alacaklara karşılık ayrılmaması ve şirketin, alacaklarına faiz tahakkukunda bulunmamasıdır. 2007 ve 2008 yıllarında yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirketlerin %18’inin bu yöneme başvurduğu tabloda görülmektedir.

Türkiye’de 2008 yılında yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları ile ilgili örnek olaylar;

Ünal Tarım Ürünleri İhracat ve Sanayi A.Ş. tarafından gerçekleştirilen yaratıcı muhasebe uygulamaları, 2008 yılında SPK tarafından yapılan denetim ve incelemeler sonucunda (SPK, Haftalık Bülten, No: 2008-14);

1. Şirket, muhasebe kayıtlarındaki müstahsillere verilen sipariş avansı olarak yansıtılan şirket alacaklarının gerçek durumu yansıtmadığı, müstahsillerin şirkete, şirket kayıtlarında görünen tutarda borçlu olmadığı, söz konusu gerçek dışı avans alacaklarının karşılığı olan mal ve hizmet bedelinin temin edilememesi nedeniyle ilerleyen yıllarda gider yazılarak şirketin zarara uğratıldığı.
2. Şirket parasının müstahsile ödenen sipariş avansı hesaplarına gizlenerek şirket amacı ve faaliyet konusu dışında kullanıldığı.
3. Gerçeğe aykırı ödeme makbuzları ve sahte mutabakat yazıları düzenlendiği.
4. Şirketin alacağına kalmamasına rağmen bilançolarında alacaklı olarak gösterdiğini ve bu alacağa faiz tahakkuk ettirdiği ortaya çıkartılmıştır.

Okan Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş. nezdinde SPK tarafından yapılan incelemeler sonucunda (SPK, Haftalık Bülten, No: 2008-18);

1. Şirket muhasebe kayıtlarında Verilen Sipariş Avansı olarak gösterilen tutarların gerçek durumu yansıtmadığı.
2. Şirketin, grup şirketlerine emsallerine göre daha düşük faiz oranı üzerinden şirket kaynaklarından fon kullandırıldığı.

3. Şirketin, mevcut alacaklarını tahsil edemediği aynı cari hesaba mahsuben mal satışı yaparak yaratıcı muhasebe uygulaması yaptığı ortaya çıkartılmıştır.

Tukaş Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.’nezdinde SPK tarafından yapılan inceleme sonucunda (SPK, Haftalık Bülten, No: 2008-30);

1. Şirketin kamuya açıklanan bilançolarının ve bilançolarında yer alan bilgilerinin yalan, yanlış ve yanıltıcı nitelik taşıdığı.
2. Şirketin, bayilerine gerçek dışı faiz bedeli ve vade farkı bedeli tahakkuk ettirerek gerçek dışı ve hileli gelir tahakkukları yaptığı.
3. Şirketin, dönem kârını fiktif olarak yüksek gösterdiği tespit edilerek yaratıcı muhasebe uygulaması yaptığı ortaya çıkartılmıştır.

5. SONUÇ

Bu çalışmada; yaratıcı muhasebe kavramı ve yaratıcı muhasebe uygulamaları üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda çalışmanın uygulama kısmında ise, Türkiye’de yaratıcı muhasebe uygulaması yapan firmaları diğerlerinden ayırt edebilmek için Küçüksözen (2004) çalışmasında yer alan model dikkate alınarak İMKB’de işlem gören firmaların 2007 ve 2008 yılı finansal tablolarında yer alan verilerden hesaplanan; Ticari Alacaklar Endeksi (TAE), Aktif Kalite Endeksi (AKE), Amortisman Endeksi (AME), Stokların Satışlara Oranı (SSO), Brüt Kâr Marjı Endeksi (BKME), Borçlanma Yapısındaki Değişim Endeksi (BYE), Finansman Giderlerinin Brüt Satışlara Oranı (FSO), Pazarlama Satış Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri Endeksi (PSE) ve Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı (TVO) bağımsız değişkenleri her bir firma için ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Model kullanılarak yapılan tahmin sonuçlarına göre; hisse senetleri İMKB’de işlem gören 154 şirketten; 2007 yılında 42 (%27) şirket, 2008 yılında ise 52 (%34) şirket yaratıcı muhasebe uygulaması yapmıştır. Model, 2007 yılında yaratıcı muhasebe uygulamasına başvuran şirketleri %55, 2008 yılında yaratıcı muhasebe uygulamasına başvuran şirketleri ise %63 oranında doğru tahmin etmiştir. Bu kadar yüksek tahmin gücü de kullanılan modelin uygulanabilirliğini göstermektedir. Ayrıca, 2007 yılında yaratıcı muhasebe uygulaması yapan 20 şirketten 7 (%35) şirket, 2008 yılında da yaratıcı muhasebe uygulamasına başvurmuştur. Aynı şirketlerin bir sonraki yıl tekrar yaratıcı muhasebe uygulamalarına yönelmesi bağımsız denetimin bu olayları önlemediğini ve kalitesini göstermektedir. Ayrıca yaratıcı muhasebe uygulaması yapan şirketlere verilen cezalar ve yaptırımların, bu şirketlerin yaratıcı muhasebe uygulamasına yönelmeleri konusunda caydırıcılığının ve önleyiciliğinin olmadığını

ortaya koymaktadır. Ceza ve yaptırımların şirketlerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına yönelmelerini önleyici yeterliliğe ulaştırılmalıdır.

Model de hisse senetleri İMKB’de işlem gören halka açık şirketlerin verileri dikkate alınmıştır. Dolayısıyla oluşturulan bu model halka kapalı şirketler için yaratıcı muhasebe uygulaması tahmini açısından doğru sonuçlar vermeyebilir. Kârı artırmaya yönelik yaratıcı muhasebe uygulamalarını tahmine yönelik olarak geliştirilen bu model, Türkiye’de sıkça rastlanan örtülü kâr aktarımı şeklindeki kârı düşürmeye yönelik yapılan yaratıcı muhasebe uygulamalarının tahminde başarısız olabileceği göz önünde bulundurulması gereken kısıtlardandır.

Yapılan analizlerden elde edilen bulguların literatüre katkılarının yanı sıra küçük yatırımcılar, analistler, büyük sermayedarlar ve SPK gibi devletin resmi kurumları için de bilgilendirici bir yönü bulunmaktadır. Yaratıcı muhasebe uygulamaları, amaca yönelik olarak yatırımcılar açısından fayda veya tehdit oluşturabilir. Şayet vergi avantajı sağlama ve denetimlerden kaçınmak amacı ile yapılıyorsa yatırımcılar açısından faydalı olabilir. Bu sayılanlar her ne kadar yasal düzenlemeler ile çelişir özellikte olsalar da şirketin kârlılığını artırıcı bir etki yaratması bakımından yatırımcılar için önemli sonuçları olabilir. Ayrıca, kriz yada herhangi bir sebepten dolayı kârlılığı kısa dönemli olarak düşen bir şirketin yaratıcı muhasebe uygulaması yaparak dağıtılan kâr payı artış trendini kırmamaya çalışması da yatırımcı açısından avantaj sağlayabilir. Bu sebeple yayımlanan finansal raporları değerlendiren yatırımcı ve analistler, şirketlerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurup başvurmadıklarını araştırırken, yaratıcı muhasebe uygulaması yapılmışsa hangi amaçla gerçekleştirildiğine de dikkat etmelidirler. Ayrıca, gelecekte yapılacak araştırmaların finansal bilgi kullanıcılarının, yaratıcı muhasebe uygulamalarını hangi durumlarda farkedebildikleri, yapılan uygulamaları ne zaman

hoşgörü ile karşıladıkları ve ne zaman ters tepki verdikleri konularında da bulgu ortaya koymalarında yarar vardır.

Sermaye Piyasası Kurulu ve devletin diğer kurumları açısından bu çalışmanın katkısı, hisse senetleri İMKB’de işlem gören şirketlerin yaratıcı muhasebe uygulama olasılığı yüksek olanların belirlenerek denetimin onların üzerinde odaklanmasıdır. Bu çalışmada sadece bağımsız denetimden geçmiş bilanço ve gelir tabloları kullanılmıştır. Şirketlere ait daha fazla bilgiye ulaşma imkânı olan ilgili kurumlar dış finansal raporlar haricindeki bilgileri de kullanarak, araştırmalarını derinleştirerek, hata olasılığını düşürerek daha sağlıklı sonuçlara ulaşabilirler.

Firmaların yaratıcı muhasebe uygulamalarını önlemek amacıyla; denetim kurumlarına ve kurullarına gerek duydukları yetki ve sorumlulukların verilmesi sağlanmalı, bağımsız denetim daha kaliteli hale getirilmelidir. Finansal bilgi kullanıcılarının sorumluluklarını yerine getirip getirmediği dikkatle izlenerek, ülke içindeki ve ülke dışındaki uzmanlar ve ilgili kuruluşlarla işbirliğine gidilmelidir. İnternet gibi bilgilerin hızla değiştiği, kanıtların toplanmasını ve korunmasını zorlaştıran teknolojik gelişmeler ile medyada yayımlanan haberler, etkin bir gözetim sistemi altında izlenmeli, denetimde sürat ve etkinliği artırmak için teknolojik yeniliklerden yararlanılmalı, yaratıcı muhasebe uygulamalarına ilişkin yasal düzenlemelerin sadece mevcut yöntemlere ilişkin değil, aynı zamanda yeni yaratıcı muhasebe uygulaması yöntemlerinin de incelenmesine ve yasaklanmasına yönelik de olmalıdır. Ayrıca, yetkili otoritelerin, yatırımcıların ve aracı kuruluşların ve bunların birlik ve örgütleri olmak üzere, sermaye piyasasındaki bütün aktörlerin, yaratıcı muhasebe uygulamalarını önlemek için elbirliği ile mücadele etmeleri, yeni düzenlemeler yapılması ya da mevcut düzenlemelerin geliştirilmesinin yanında, bu düzenlemelerin uygulanması, halka açık

şirketlerin, SPK tarafından yayımlanan kurumsal yönetim ilkelerini uygulaması, analistlerin menkul kıymetlere ilişkin tavsiyelerinde tarafsızlığın sağlanması ve daha doğru ve yararlı bilginin verilebilmesi amacıyla düzenlemeler yapılması gerekir.

Son olarak belli başlı hükümleri olan bu tür ekonomik suçlar için, bu konuda uzmanlaşmış bir mahkemenin görevlendirilmesi gerektiği, bu davalara bakmakla görevli hakim ve savcıların da konuyla ilgili olarak mesleki bir eğitimden geçirilmesi gerektiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Abdioğlu, H., (2007), “Hilelerin Önlenmesi ve Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Proaktif Yaklaşımlar”, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, Sayı: 22, s: 119-138.
- Ahmad, N., Nor, J. M. ve N. M. Saleh, (2008), “Fraudulent Financial Reporting and Companies’ Characteristics: Evidence From Tax Audit”, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1158167, 17.04.2010.
- Akdoğan, N., ve H., Aydın, (1987), *Muhasebe Teorileri*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yayın No: 44, Ankara.
- Akdoğan, N. ve O., Sevilengül, (2003), *Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması*, 11. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Aktaş, R. ve A., Deran, (2006), “Fair Value Karşılığı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Tespit Hiyerarşisi”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, s: 1-13.
- Akyel, N., ve N., Karaca, (2005), “Bağımsız Denetim Açısından Etik ve Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları”, *Mali Çözüm Dergisi, İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası (İSMMM) Yayınları*, Sayı 72, s: 242-254.
- Albrecht, S. W., ve C. O., Albrecht, (2003), *Fraud Examination*, Second Edition, Mason, Ohio: Thomson South – Western.
- Amat, O., Blake, J. ve J. Dowds, (1999), “Economics Working Paper, The Ethics Of Creative Accounting” <http://www.recercat.net/bitstream/2072/495/1/349.pdf> 23.10.2010.

- Anderson, A., (2002), “The Business Reporting Model Of the Future and Real Time Information Flows”, American Institute Of Certified Public Accountants (AICPA), September.
- Aren, S., (2009), “Yönetim Değişikliği ve Finansal Rapor Manipülasyonları”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, s: 1-10.
- Arı, M., (2007), *Finansal Raporlamaya Olan Güvenin Artırılmasına Yönelik Yeni Yaklaşımlar*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe-Finansman Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Aysan, M. A., (2009), Küresel Ekonomik Krizler ve Muhasebe Standartları, *Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği (TMUD)*, www.tmud.org.tr/UserFiles/File/AYSANSUNUM.ppt 01.12.2010.
- Balcı, A., (2007), *Finansal Raporların Bağımsız Denetiminde Hile ve Usulsüzlüklerin Tespit Edilmesi: SAS 99 Kapsamında İncelenmesi ve SPK Düzenlemesi İle Karşılaştırılması*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Muhasebe-Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ball, R., (2006), “International Financial Reporting Standards (IFRS): Pros and Cons For Investors”, *Accounting and Business Research, Special Edition*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=929561, 13.02.2010.
- Barton , J. ve P., Simko, (2002), “The Balance Sheet As An Earnings Management Constraint” *The Accounting Review*, Sayı: 77, s: 1-27.
- Bayırlı, R., (2006), *Yaratıcı Muhasebe, Etik Firma Değeri ve Örnek Bir Uygulama*, T.C. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe-Finansman Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

- Başpınar, A., (2006), “Mali Tablo Denetimlerinde Yolsuzluk ve Hataya İlişkin Denetçinin Sorumluluğu”, *Mali Pusula Dergisi, Maliye ve Hukuk Yayınları*, Sayı:16, s: 94-109.
- Beneish, M. D., (1999), “The Detection of Earnings Manipulation”, *Financial Analysts Journal*, Sayı: 55, No: 5.
- Beneish, M., (2001), “Earnings Management: A Perspective”, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=269625, 15.12.2010.
- Bernoth, K., ve G., Wolff, (2008), “Fool The Markets? Creative Accounting, Fiscal Transparency and Sovereign Risk Premia”, *Scottish Journal of Political Economy*, 55(4), s: 465-487.
- Bewley, K., Gronewold, U., Menzefricke, U. ve W., Smieliauskas, (2009), “Evidence On The Economic Consequences Of Fraudulent Forecasts Used In Accounting Estimates Of Financial Reporting”
- Bozkurt, N., (2000), “Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri”, *Muhasebe Finansman Dergisi*, Sayı: 12.
- Büyükmirza, K., (2006), *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*, 10. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Can, A. V., (2010), “Krizin Muhasebesi Ve Muhasebenin Krizi”, *İSMMM Yayını, Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 91, s: 21-49.
- Chan, K. C., B., Farrell, ve P., Lee, (2008), “Earnings Management Of Firms Reporting Material Internal Control Weaknesses Under Section 404 Of the Sarbanes-Oxley Act”, *A Journal Of Practice & Theory*, 27 (2), s: 161-179.
- Chatterjee, S., (2003), “Enron’s incremental Descent Into Bankruptcy: A Strategic and Organizational Analysis”, *Long Range Planning*, 36 (2), s: 133-149.

- Copeland, R. M., (1968), "Income Smoothing", *Journal Of Accounting Research, Empirical Research In Accounting, Selected Studies 6 (Supplement)*, s: 101-116.
- Cotten, B. (2008), "Earnings Management Prior To Initial Public Offerings: Evidence From Secondary Share Data", *Quarterly Journal Of Finance & Accounting*, 47 (4), s: 87-104.
- Çalıyurt, K., (2007), Muhasebede Hile Eğitiminde Uluslararası Gelişmeler ve Türkiye Açısından Değerlendirme, *XXVI. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu*, s:180-205, Antalya.
- Çelik, A., (2005), Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Sorumluluğu, 1.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Çıtak, N., (2007), *Hileli Mali Raporlamada Yaratıcı Muhasebe ve Bir Uygulama*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe-Finansman Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Çıtak, N., (2009), "Yaratıcı Muhasebe Hileli Finansal Raporlama mıdır", *İSMMMÖ Yayıncılık, Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 91, s: 81-109.
- Çiftçi, Y., ve A., Erserim, (2007), "Bağımsız Denetime İlişkin Ulusal ve Uluslararası Güncel Düzenlemelerin İncelenmesi", *II. Uluslararası İşletme ve Ekonomi Çalıştayı ve I. Muhasebe Tarihi Günleri*, 29 Haziran 2007, Çağrılı Konuşma, Giresun.
- Çürük, T., (2004), "Bağımsız Dış Denetimin Muhasebe Şeffaflığına Etkisi Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma: Türkiye Örneği", *Ortadoğu Teknik Üniversitesi Gelişme Dergisi*, Cilt: 31, Sayı: 2, s: 149-165.

- Daştan, A. (2009), “Ekonomik Kriz Dönemlerinde Muhasebe Bilgi Sisteminin İşletmelerdeki Rolü ve Kriz Yönetimine Katkısı”, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, Sayı: 28, s.57-72.
- Daştan, A., (2010), “Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Kurumsal Muhasebe Etkileşimi”, *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi*, Sayı: 72, s: 3-18.
- DeAngelo, L. E., (1986), “Accounting Numbers As Market Valuation Substitutes: A Study Of Management Buyouts Of Public Stockholders”, *The Accounting Review*, 61 (3), s: 400-420.
- Dechow, P. M., Sloan, R. G. ve A. P. Sweeney (1995) “Detecting Earnings Management”, *The Accounting Review*, 70 (2), s: 193-225.
- Dechow, P., Sloan, R. ve A., Sweeney, (1996), “Causes and Consequences Of Earnings Manipulation: An Analysis Of Firms Subject To Enforcement Actions By The SEC”, *Contemporary Accounting Research*, 13 (1), s: 1-36.
- Demir, V. ve O. Bahadır, (2007), “Muhasebe Manipülasyonu Yöntemler ve Teknikler”, *İSMMM Yayını, Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 84, s: 103-119.
- Demirkıran, H., (2010), *Finansal Raporlamanın Güvenilirliğinin Sağlanmasında Bağımsız Denetimin Rolü: Bir Uygulama*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Programı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Desai, M. ve D., Dharmapala, (2009), “Earnings Management, Corporate Tax Shelters, and Book-Tax Alignment”, *National Tax Journal*, 62 (1), s: 169-186.
- Dhaoui, A., (2010), “What Does Matter In R&D Decentralization: Financial Performance Worry Or Intensive Earnings Management?”, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1554646, 07.12.2010.

- Dönmez, A., (2010), “Bilanço Tarihinden Sonra Ortaya Çıkan Olayların Denetim Standartları Açısından Değerlendirilmesi”, *İSMMMÖ Yayını, Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 99, s: 13- 34.
- Dönmez, A., Berberoğlu, B. ve A., Ersoy, (2005), “Ülkemiz Bağımsız Dış Denetim Standartlarının ABD Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları-AB Sekizinci Yönergesi ve Uluslararası Denetim Standartlarıyla Karşılaştırılması”, *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Dergisi*, Sayı: 9, s: 52-78.
- Emir, M., (2008), “Hile Denetimi”, *İSMMMÖ Yayını, Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 86, s: 109-121.
- Erdoğan, M., (2002), “Muhasebe, Denetim ve Bağımsız Denetimin Gerekliliği”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Sayı: 5, s: 51-63.
- Erdoğan, N., (2002), “Hileler Karşısında Denetçinin Sorumluluğu ve SAS.No.82”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı: 6, s: 19.
- Erickson, M., Hanlon, M. ve E., Maydew, (2004) “Is There A Link Between Executive Compensation and Accounting Fraud?”, <http://leeds-faculty.colorado.edu/bhagat/ExecCompAcctFraud.pdf>, 01.11.2010.
- Erol, M., (2008), “İşletmelerde Yaşanan Yolsuzluklara (Hata ve Hileler) Karşı Denetimden Beklentiler”, *Süleyman Demirel üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 1, s: 229-237.
- Erserim, A., (2007), *Bağımsız Denetimin Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Denetim Standartları Açısından Değerlendirilmesi*, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

- Frankel, R. M., Johnson M. F., ve K.K. Nelson, (2002), “The Relation Between Auditors’ Fees For Non-Audit Services and Earnings Management”, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=296557 02.03.2009.
- Fakhfakh, I., (2010), “Impact Of CEO Compensation On Earnings Management” http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1621807, 27.12.2010.
- Griffiths, I., (1995), *New Creative Accounting*, Palgrave Macmillan, London.
- Guerra, Jorge E., (2004), “The Sarbanes-Oxley Act and Evolution Of Corporate Governance”, The CPA Journal New York, <http://www.nyscpa.org/cpajournal/2004/304/perspectives/nv5.htm>, 10.10.2010.
- Güler, E., (2006), *Bağımsız Dış Denetim Süreci Kurumsal - Sosyal Sorumluluk İlişkisi Bankacılık Sektörü Uygulaması*, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Güredin, E., (2000), *Denetim*, Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Healy, P. M., (1985), “The Effect Of Bonus Schemes On Accounting Decisions,” *Journal Of Accounting and Economics*, s: 85-107.
- Healy, P. M., ve J. M. Wahlen, (1999), “A Review Of The Earnings Management Literature and Its Implications For Standard Setting”, *Accounting Horizons*, 13 (4), s: 365-383.
- Henry, E., Gordon, E. A., Reed B. ve T., Louwers, (2007), “The Role Of Related Party Transactions In Fraudulent Financial Reporting”, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=993532, 10.03.2010.

Holt, A. ve T. Eccles, (2002), “Accounting Practice In The Post Enron Era: The Implications For Financial Statements In The Property Industry”, *Briefings In Real Estate Finance*.

<http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk>, 10.05.2010.

Hsieh, L. F. ve Y. T. Tsai, (2006), “Information Asymmetry, Creative Accounting and Moral Choice: An Apocalypse Of Procomp Informatic Ltd.”, *Journal Of American Academy Of Business*, Cambridge, 6 (2).

HSPM, (2003), “Hisse Senedi Piyasasında Manipülasyon (Kullanılan Yöntem Örnekleri Manipülatif İşlem Kalıbı Örnekleri Korunma Yolları)”, *Sermaye Piyasası Kurulu*, <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pid=7&menuid=3&subid=0>, 12.06.2010.

IASC, (1999), “Business Reporting On The Internet”, International Accounting Standards Committee, London.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Günlük Bültenleri, <http://www.imkb.gov.tr/DailyBulletin/DailyBulletin.aspx>, 01.12.2009.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Mali Tabloları, <http://www.imkb.gov.tr/FinancialTables/companiesfinancialstatements.aspx?sflang=tr>, 01.12.2009.

Jones J. J., (1991), “Earnings Management During Import Relief Investigations”, *Journal of Accounting Research*, 29 (2), s: 193-228.

Kalmış, H., İ., Eskin ve F., Gümüş, (2006), “İşletmelerde Mali Bilgilerin Üretilmesinin Önemi ve Etik”, *İSMMMO Yayını, Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 75, s: 141-160.

- Karaca, N. ve N., Akyel, (2005), “Bağımsız Denetim Açısından Etik ve Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları” *İSMMMÖ Yayınları, Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 72, s: 242-254.
- Karapınar, A., (2000), *Uluslararası Muhasebe Standartlarında Firma Kârı Üzerine Etki Eden Alternatif Muhasebe Politikalarına ve Türkiye'nin Uyum Derecesine İlişkin Bir Araştırma*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Kaval, H., (2005), *Muhasebe Denetimi*, 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kepekçi, C. (2004), *Bağımsız Denetim*, Avcıol Basım Yayın, İstanbul.
- Kiracı, M., (2005), “Hile Riski Değerlemesinin ve Hileleri Bulmanın Denetimin Etkinliğindeki Rolü ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı:14, s: 103-126.
- Kirschenheiter, M., ve N. D. Melumad, (2002), “Can Big Bath and Earnings Smoothing Co-Exist As Equilibrium Financial Reporting Strategies?”, *Journal of Accounting Research*, 40 (3), s: 761-796.
- Kula, V., B., Kaynar ve M. Keskin Köylü, (2008), “Hileli Finansal Raporlama Yaklaşımlarını Belirleyen Teşvikler/Baskılar ve Fırsatlar”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı: 25, s: 63-82.
- Küçük, İ., (2008), *Finansal Raporlamada Hile-Manipülasyonlar ve Önlenmesi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Küçükkocaoğlu, G., (2005), *İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Gün İçi Getiri, Volatilite ve Kapanış Fiyatı Manipülasyonu*, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, No: 180, Ankara.

- Küçüksözen, C., (2004), *Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları Ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*, T.C. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Küçüksözen, C., ve G., Küçükkocaoğlu, (2005), “Kurumsal Şirket Yönetiminde Finansal Tabloların Rolü”, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, Sayı 16, Eylül, s: 81-104.
- Küçüksözen, C., ve G. Küçükkocaoğlu, (2005), *Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma, 1st International Accounting Conference On The Way To Convergence*, Muhasebe Bilim Dünyası (Möдав) Bildiri Kitabı, İstanbul.
- Küçüksözen, C., (2006), “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları”, Active Mayıs Haziran
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=4342,
 10.05.2010.
- Lennox C. S., ve J., Pittman, (2008), “Big Five Audits and Accounting Fraud”
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1137829, 09.05.2010.
- Lev, Baruch (2003) ; “Corporate Earnings: Facts and Fiction”, *The Journal Of Economic Perspectives*, Spring, Vol: 17, No: 2, s: 27-50.
- Lungu, I., V., Potecea, ve H., Rotaru, (2009), “Techniques Used In Creative Accounting”, *Annals Of DAAAM For 2009 & Proceedings Of The 20th–International DAAAM Symposium*, 20 (1) s: 1265-1266.
- Marianne L. James (2005), *Accounting Students Perceptions Of The Sarbanes-Oxley Act Of 2002*, California State University, Los Angeles, CA 90032.8121.

- Mulford, C. W., ve E. E. Comiskey, (2002), *The Financial Numbers Game, Detecting Creative Accounting Practices*, John Wiley & Sons.
- Moeller, L., ve E., Landry, (2009), *How To Maximize Creativity, Accountability and ROI*, McGraw-Hill, US.
- Nalbantoğlu, R. T., (2001), *Türk Bankacılık Sektöründe Krediler ve Muhasebe Denetim Mesleği*, İSMMMO Yayınları-32, TÜRMOB Yayınları-172, İstanbul.
- Naser, K. H. M., (1993), *Creative Financial Accounting*, Prentice Hall, New York.
- Nelson, M. W., Elliot, J. A. ve R. L., Tarpley, (2002), “Evidence From Auditors About Managers’ and Auditors’ Earning Management Decisions”, *The Accounting Review*, 77, s: 175-202.
- Otlu, F., ve A. Uğur, (2006), “Bilanço Dışı Finanslama Tekniği Olarak Özel Amaçlı Şirketler”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı:18, s: 113-127.
- Quagli, A. ve M., Ricciardi, (2010), “The IAS 39 October 2008 Amendment As Another Opportunity Of Earnings Management: An Analysis Of the European Banking Industry”, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1639925, 10.12.2010.
- Ömürgönülşen, M. ve U., Ömürgönülşen, (2009), “Critical Thinking About Creative Accounting In The Face Of A Recent Scandal In The Turkish Banking Sector”, *Critical Perspectives on Accounting*, s: 651–673.
- Özbay, R., (1990), “Hisse Senedi Fiyatlarında Yükseliş ve Çöküşler: Borsalarda Spekülyasyon ve Manipülyasyon”, *Sermaye Piyasası Kurulu, Araştırma Raporu*, No: 94, Ankara.
- Parlakkaya, R., (2004), *Özel Amaçlı Girişimlere İlişkin Muhasebe Sorunları*, 1. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

- Polat, N., (2003), “Saydamlık, Hesap Verme Sorumluluğu ve Denetimin Etkinliği”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 49, s: 65-80.
- Prawitt, D. F., Sharp, N. Y. ve D. A., Wood, (2011), “Internal Audit Outsourcing and The Risk Of Misleading Or Fraudulent Financial Reporting: Did Sarbanes-Oxley Get It Wrog?”, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1333710, 09.03.2011.
- Reynolds, J.K., Deis, D. ve J. Francis, (2004), “Professional Service Fees and Auditor Objectivity”, *Auditing: A Journal Of Practice & Theory*, Sayı: 21 No: 1, 29-52.
- Rezaee, Z., (2002), *Financial Statement Fraud Prevention and Detection*, John Wiley & Sons. Inc., New York.
- Rezaee, Z., (2005), “Causes, Consequences, and Deterrence Of Financial Statement Fraud”, *Critical Perspectives On Accounting*, Vol: 16, No: 3, s: 280–286.
- Roger, D., Gray, L. G. ve R., Asheq (2002), “The Determinants Of Internet Financial Reporting”, *Journal Of Accounting and Public Policy*, 21, s: 371-394.
- Sakin, T., (2008), *Türk Muhasebe Hukukunda Bağımsız Denetim İle İlgili Standartların Yeterliliğinin ve Uygulanma Düzeyinin Türk Ekonomisine Etkilerinin Araştırılması*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Saltoğlu, M., (2003), “Yaratıcı Muhasebede Özel Amaçlı Şirketlerin Rolü ve Enron Örneği”, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, Yıl: 3, Sayı: 10 (Eylül), s: 107-116.
- Sayarı, M., (1981), *Enflasyonda Gerçek Satış Kârının Saptanması*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Yayın No: 146, Ankara.

- Sayın, Ş., (2010), “Bağımsız Denetim ve Önemlilik Kavramı Açısından Yenilenen Ticari Alacakların İrdelenmesi”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, s: 67-76.
- Scott, W. R., (1997), *Financial Accounting Theory*, Upper Saddle River, Prentice-Hall, Scarborough, New Jersey.
- Selimoğlu, S. K. ve H., Göktepe, (2007), “Türk Ticaret Kanunu Tasarısındaki Bağımsız Denetimle İlgili Yeni Düzenlemeler”, *İSMMMÖ Yayınları, Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 81, s: 17- 44.
- Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ. (2006), T. C. Resmi Gazete, 26196, 12 Haziran 2006.
- Sermaye Piyasası Kurulu, (2005), “Sermaye Piyasası Kurumsal Yönetim İlkeleri”, Düzeltilmiş İkinci Yayınlanma, <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=66&fn=66.pdf> (12.10.2010).
- Sermaye Piyasası Kurulu, Haftalık Bültenler, (<http://www.spk.gov.tr>).
- Sevilengül, O., (2009), *Genel Muhasebe*, 15. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Schilit, H., M., (2002), *Financial Shenanigans*, 2. Edition, McGraw Hill Companies.
- Siegel J. G. ve J. K. Shim, (2005), *Dictionary Of Accounting Terms*, Fourth Edition, Barron’s Educational Series.
- Spathis, C., (2002), “*Detecting False Financial Statements Using Published Data:Some Evidence From Greece*”, *Managerial Auditing Journal*, 17 (4), s: 179-191.
- Stowoly, H. Ve G., Breton, (2000), A Framework For The Classification Of Accounts Manipulations,<http://www.hec.fr/var/fre/storage/original/application/456c089c66d9579417b29c15bbbd9f6.pdf>, 26.09.2010.

- Stolowy, H. ve G. Breton, (2000), “A Review Of Research On Accounts Manipulation”,
<http://campus.hec.fr/profs/stolowy/perso/papers/manip.pdf>, 27.01.2010.
- Stolowy H.Ve G. Breton, (2004), “Accounts Manipulation: A Literature Review and
Proposed Conceptual Framework”, *Review Of Accounting & Finance*, 3 (1),
s: 1-58.
- Süer, A., Z., (2004), “Muhasebe Mesleğinde Enron Vakası ve Getirdikleri, İSMMMO
Yayınları, İstanbul.
- Tarca, A., Brown, P. R., Hancock, P., Woodliff, D., Bradbury, M. ve T. V. Zijl, (2007),
“The Matrix Format Income Statement: A Case Study About Earnings
Management and Reporting Financial Performance”, *Issues In Accounting
Education*, 22 (4), s: 607-623.
- Uday, M., S., Groomerb, ve S. Michael, (2004), “A Continuous Auditing Web Services
Model for XML-Based Accounting Systems”, *International Journal of
Accounting Information Systems*, 5, s:139-163.
- Uğurlu, E., (2002), *Yazılı Basının Hisse Senetleri Piyasası Üzerindeki Etkisi*, T.C.
Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri
Anabilim Dalı, Basın Ekonomisi ve İşletmeciliği Bilim Dalı,
Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Ulusoy, Y., (2006), *Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Bağımsız Dış Denetim*, Dokuz
Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı,
Doktora Tezi, İzmir.
- Uyar, S., (2004), “Denetim Komitesi Oluşumunu Etkileyen Düzenlemelerin
Değerlendirilmesi”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 12,
s: 109-127.

- Uysal, O., (2004), “Sarbanes-Oxley Yasası ve Sermaye Piyasası ve Borsa Kurulu’nun (SEC) Düzenlemeleri Açısından Bağımsız Denetim Olgusu”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı: 13, s: 17-30.
- Uzay, Ş., (2004), “Türkiye’de Denetçi Bağımsızlığı”, *MÖDAV 1. Uluslararası Muhasebe Konferansı, 3-5 Kasım 2004*, s: 435-485, İstanbul.
- Üstündağ, S., (1999), *Muhasebe Standartları Oluşturulması Süreci ve Düzenleyici Kuruluşlar*, SPK Yeterlilik Etütleri, Ankara.
- Wilson, M. Ve G. Shailer, (2007), “Accounting Manipulations and Political Costs: Tooth&Co Ltd., 1910-1965”, *Accounting and Business Research*, 37 (4).
- Wells, J., T., (2005), *Principles Of Fraud Examination*, Hoboken, John Wiley and Sons Inc., New Jersey.
- Wells, J., T., (2004), *Corporate Fraud Handbook: Prevention and Detection*, Hoboken, John Wiley and Sons Inc., New Jersey.
- Wu, F. ve Y. Pan (2009), “Analysis Of the Current Financial Crisis From An Accounting Point Of View”, *International Journal Of Business and Management*, 4 (10), s: 131-143.
- Yalkın, Y. K., (2001), “Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu’nun (TMUDESK) Çalışmaları ve Türkiye Muhasebe Standartları”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 5, s: 1-14.
- Yavaş, A., (1997), “Sermaye Piyasası Kurulu’nun Bağımsız Denetçilerden Bekledikleri”, *III. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İSMMMÖ Yayın No: 20, 30 Nisan – 4 Mayıs 1997*, s: 176-181.
- Yayla, H.,E., (2006), *Güç Ve Yetki İlişkilerinin Muhasebe Bilgisi Kararları Üzerindeki Etkisi: Türkiye’deki Özel Hastaneler Üzerine Yapısal Bir Model Önerisi*,

T.C. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı,
Doktora Tezi, Ankara.

Yılmaz, F. (2009), “Finansal Kriz ve Muhasebe: Suçlu Muhasebe Standartları mı?”,
XIII. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu, 18-22 Kasım.

Yörük, N. ve E., Doğan, (2009), *Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Finansal Bilgi Manipülasyonunun Belirlenmesine Yönelik İ.M.K.B’da Bir Uygulama*,
Detay Yayıncılık, Ankara.

Yüce, E., (2005), “Finans Sektörü İçin Basel II Yaklaşımı”, Dünya Gazetesi,
28.06.2005.

Yücel, S., ve M., Çelik, (2006), “Sürekli Kamuyu Aydınlatma ve İnternet Ortamında
Finansal Raporlama Sürecinde Kullanılan Diller”, *Ege Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, s: 93-103.

Zeff, S.A., (2007), “The SEC Rules Historical Cost Accounting: 1934 To The 1970s”,
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=956163, 22.09.2010.

EKLER

EK 1: 2007 YILI BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER								
TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
1,929	1,087	1,993	1,755	0,924	0,990	-0,988	0,648	1,754
2,343	1,360	1,364	1,325	0,692	1,003	-0,015	1,339	1,001
1,791	0,992	0,874	0,812	1,500	0,945	0,004	1,972	1,965
2,030	0,951	1,127	1,231	1,021	0,917	-0,051	1,047	1,484
1,634	1,185	1,257	1,754	0,344	0,054	-0,186	1,474	0,795
2,308	-0,050	0,099	-0,484	2,706	1,598	0,883	0,936	1,317
0,861	1,335	1,032	16,986	3,745	1,156	-0,137	1,120	2,598
1,057	0,733	0,960	0,953	0,027	0,019	0,027	1,295	4,714
1,270	0,214	0,996	-0,285	1,123	0,917	0,023	1,048	3,819
0,986	0,129	2,110	-0,756	1,000	1,094	0,011	1,593	1,005
1,046	0,119	0,530	1,295	0,662	1,045	-0,484	0,725	0,935
0,964	0,600	5,932	0,996	0,865	0,030	-0,122	0,764	5,770
2,458	1,012	1,034	0,806	0,833	0,825	-0,059	0,810	0,530
1,992	0,999	1,026	0,991	0,755	0,005	-0,021	0,748	1,677
2,712	0,953	0,965	-2,956	0,991	1,010	0,034	1,048	6,361
0,859	0,987	0,989	9,857	1,061	1,039	-0,020	1,195	1,400
1,967	0,830	1,896	-0,598	1,040	1,038	0,029	1,423	0,843
1,197	1,128	0,911	0,915	0,799	0,929	0,122	0,886	30,943
0,985	0,580	1,126	1,884	1,004	0,915	0,051	0,882	17,400
1,612	0,697	2,324	1,115	0,951	1,042	-0,108	0,590	9,607
0,995	0,041	1,085	1,042	1,109	1,000	-0,127	1,077	0,832
1,754	0,047	0,950	-1,919	0,764	1,055	-0,037	0,629	0,696
1,222	0,017	1,993	-0,444	0,919	0,781	-0,087	0,783	0,426

TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
1,195	-0,269	0,800	0,760	0,886	0,816	-0,080	0,392	1,099
1,391	0,504	0,844	1,612	1,147	1,290	-0,030	1,313	0,422
1,181	0,275	0,315	2,544	0,841	0,943	0,292	1,136	1,162
1,955	0,299	0,404	-1,932	1,181	1,313	-0,099	1,079	1,004
1,097	0,011	-1,027	0,944	0,963	0,996	-0,100	0,837	-0,119
1,217	0,256	0,946	2,246	1,046	0,956	-0,052	1,018	-1,810
2,446	0,986	0,812	3,873	1,009	0,965	-0,016	0,961	1,110
1,108	0,390	2,955	1,759	1,014	1,017	-0,077	1,027	2,089
1,188	0,366	0,999	1,164	1,181	1,001	0,045	1,441	0,178
1,297	0,978	-1,185	7,421	1,224	1,067	0,014	1,429	1,582
1,043	0,769	1,227	1,258	0,987	0,889	-0,027	1,377	14,435
0,995	0,016	0,758	1,344	1,082	1,204	0,036	1,001	-1,313
0,852	0,845	1,038	1,142	0,909	0,990	-0,052	0,951	26,986
1,967	0,417	0,793	-1,383	1,162	1,053	0,191	0,999	1,435
1,180	0,154	0,831	-1,006	0,952	0,648	0,056	1,294	1,111
1,197	0,146	1,659	0,741	0,887	2,388	-0,247	1,076	2,609
0,878	0,213	2,514	5,059	1,067	2,120	0,079	0,951	1,677
0,513	-0,270	3,117	1,107	1,065	0,419	-0,083	0,980	-3,443
0,414	-0,845	0,508	0,958	1,194	0,780	0,022	0,249	0,344
1,019	-0,034	1,056	0,883	0,952	1,172	-0,111	1,120	0,647
0,846	0,010	0,903	-0,637	1,193	0,780	-0,031	1,431	2,432
1,242	1,032	1,088	0,945	0,895	1,108	0,032	0,991	34,246
1,371	0,265	0,956	0,786	0,946	0,820	-0,042	0,742	1,183
1,692	1,128	2,075	1,414	1,597	0,874	0,052	2,153	2,109

TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
1,331	1,571	1,009	7,656	0,936	1,019	0,040	1,465	4,259
1,612	0,249	0,639	-0,505	0,879	1,269	0,010	1,136	-3,515
1,372	0,238	1,431	1,066	0,899	0,980	-0,045	0,868	2,855
0,319	0,031	0,978	0,898	1,101	1,220	-0,115	1,800	1,839
1,191	0,079	0,938	-0,323	1,129	0,958	0,044	1,182	0,069
0,966	0,015	3,586	-0,409	0,912	1,065	-0,243	0,870	0,975
1,507	0,097	1,236	0,247	1,063	0,671	0,072	0,649	0,457
1,504	0,054	1,479	0,907	1,039	1,139	-0,246	0,723	1,153
1,811	0,472	1,118	-1,611	1,317	0,990	-0,053	1,392	3,262
0,933	0,239	0,496	0,975	0,927	1,685	-0,004	1,702	1,266
1,164	0,135	0,778	1,138	1,145	1,013	-0,066	0,618	4,658
1,955	0,985	0,795	3,256	0,862	0,982	0,268	0,869	1,321
0,914	0,021	0,610	2,331	0,848	1,025	-0,068	0,966	0,530
2,106	0,831	1,123	0,721	1,082	1,031	-0,143	1,115	0,721
1,864	0,844	1,853	0,993	0,963	0,789	-0,008	1,014	1,552
1,109	0,143	0,537	1,026	0,873	0,525	-0,610	0,938	0,996
1,030	0,512	1,228	5,448	0,567	1,135	-0,042	0,272	4,380
1,289	0,630	0,838	0,831	0,445	0,738	0,038	1,478	0,007
1,330	0,192	1,046	1,224	0,961	0,921	-0,032	0,769	0,646
0,486	-0,330	0,417	0,042	0,998	0,957	-0,800	0,829	0,330
1,200	1,155	2,670	1,188	0,889	0,531	-0,063	1,219	29,745
2,585	1,130	0,863	1,282	0,742	1,136	-0,187	0,408	3,353
1,699	0,884	1,078	0,721	0,764	1,218	0,027	1,194	9,541
1,957	0,957	1,084	0,964	1,612	1,085	-0,070	1,342	5,411

TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
2,315	1,068	1,024	2,714	1,089	0,909	-0,015	0,678	2,056
1,793	0,269	1,086	0,008	0,886	0,778	-0,679	0,935	1,275
1,452	0,117	0,577	1,140	1,431	1,933	-0,034	1,025	3,850
1,210	0,027	1,671	0,537	2,027	1,074	-0,098	1,108	1,927
2,736	0,766	1,180	-0,937	1,657	0,577	0,251	0,896	0,538
1,072	0,364	0,915	2,324	0,885	1,400	-0,303	0,990	4,000
3,229	0,252	0,918	1,156	1,123	10,626	-1,081	1,169	9,752
0,853	0,083	1,075	-0,164	0,972	0,948	-0,842	1,148	0,608
1,835	0,239	0,656	-0,460	1,105	0,674	-0,881	0,174	2,202
1,097	0,090	1,844	1,466	0,841	0,626	-0,002	0,812	2,605
0,986	0,074	1,126	1,050	1,140	0,804	-0,012	0,777	2,774
1,082	0,020	0,892	1,142	1,031	1,001	-0,001	0,755	2,289
1,139	0,649	1,415	1,350	1,249	1,179	-0,015	1,481	8,824
1,135	0,149	1,257	-0,038	0,973	0,939	-0,024	1,040	2,335
1,180	0,975	0,753	5,924	0,723	1,139	-0,010	1,006	3,417
0,716	0,487	1,143	5,801	0,916	0,948	-0,007	0,681	3,872
1,146	0,451	1,120	1,128	0,915	0,972	-0,029	1,279	1,480
1,099	0,007	0,178	0,689	0,825	1,523	0,131	0,999	2,160
1,781	0,477	0,944	-1,431	1,030	0,969	0,095	1,347	1,901
1,014	0,419	1,129	0,943	0,818	0,924	-0,025	1,379	2,843
0,976	0,041	-0,383	3,364	1,004	0,718	0,211	0,913	0,698
1,269	0,548	-0,305	1,013	1,132	1,395	-0,064	1,440	5,902
1,730	0,007	1,188	-2,616	0,440	0,791	-0,011	0,473	-1,453
0,738	0,117	0,793	1,125	0,993	1,007	-0,659	1,005	0,650

TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
0,978	0,036	0,968	1,032	0,932	0,795	0,041	1,030	0,388
0,792	0,016	0,993	1,184	0,971	0,739	0,014	1,061	0,855
0,873	0,089	1,088	0,972	0,755	0,857	0,182	1,110	0,609
2,951	0,957	0,802	-0,105	0,919	0,899	0,097	0,825	0,805
1,216	0,223	0,853	0,803	1,061	1,205	0,061	1,275	0,327
2,935	1,410	0,480	1,025	1,009	0,887	0,086	0,957	2,269
1,531	0,155	0,935	1,222	0,772	1,263	-0,139	0,264	1,737
0,975	0,059	0,951	1,166	0,952	0,967	-0,043	0,874	1,263
0,693	0,024	0,995	1,479	0,930	0,913	0,071	0,964	5,101
1,017	1,074	1,214	0,768	1,471	1,121	-0,379	2,831	2,529
1,472	0,091	0,569	1,001	0,849	0,977	-0,077	0,609	1,093
4,598	2,501	1,078	1,111	1,140	1,141	-0,021	0,830	1,205
3,505	1,973	0,864	3,185	1,023	0,802	0,210	1,074	0,927
0,863	0,020	0,903	-0,006	0,924	0,945	0,303	1,353	1,210
3,306	1,587	0,878	1,109	0,825	1,389	-0,081	0,590	3,984
0,875	0,077	0,928	1,115	0,874	0,961	0,064	0,699	5,743
1,259	0,057	0,851	2,415	1,167	1,245	-0,202	0,881	1,761
3,328	1,998	0,759	1,457	0,894	1,096	0,001	1,529	0,655
1,492	0,311	1,200	0,396	0,954	0,895	0,033	0,995	3,232
1,100	0,369	0,435	2,669	1,134	1,085	-0,036	1,089	5,906
1,801	0,677	-0,054	0,911	1,357	1,234	-0,364	1,211	1,424
3,022	1,999	2,416	0,843	1,110	1,042	-0,041	1,735	3,602
2,176	0,944	1,185	1,051	1,337	0,838	0,037	1,162	0,225
0,937	0,032	0,704	1,018	1,130	0,955	-0,043	0,994	1,754

TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
1,689	0,083	0,846	-0,978	1,640	1,023	-0,083	0,866	1,802
1,765	0,841	0,909	0,712	1,072	1,160	-0,096	1,175	7,459
0,846	0,057	1,509	1,130	1,011	1,126	-0,411	1,053	0,806
2,250	1,013	2,976	1,586	0,745	0,954	0,049	0,625	2,249
1,381	1,070	0,706	2,525	1,062	1,005	-0,113	2,330	1,316
1,090	0,259	1,681	1,363	0,780	0,959	-0,647	1,050	0,522
1,291	0,182	-0,798	-0,015	1,039	0,616	0,171	0,965	5,924
1,614	0,461	0,970	-1,030	0,568	0,990	-0,328	0,796	4,813
2,668	1,071	0,793	-1,217	0,960	1,005	-0,658	1,008	0,660
1,166	0,049	1,358	1,065	0,951	1,083	-0,069	0,700	2,970
0,915	0,106	1,567	1,373	1,049	1,058	0,095	1,063	1,129
1,913	0,022	0,342	-0,473	0,822	1,083	0,096	0,776	1,317
1,124	0,104	0,924	1,318	0,984	0,880	0,039	1,050	0,602
1,022	0,077	0,242	1,156	0,969	0,908	0,064	0,989	0,407
1,381	1,250	0,926	0,832	0,638	0,962	0,048	1,249	30,231
3,288	1,406	0,622	1,814	1,324	0,665	0,016	1,078	0,624
1,683	0,287	0,594	-0,017	2,378	0,377	-0,148	1,879	1,337
1,894	0,017	0,593	-1,807	1,633	0,643	0,304	0,819	1,389
1,137	2,385	0,061	1,068	1,022	1,122	-0,071	5,034	2,921
0,620	0,135	1,365	2,023	0,657	0,436	-0,098	1,002	2,834
4,099	2,000	0,958	0,260	0,743	0,941	-0,007	1,009	-0,444
3,780	2,172	0,251	1,165	0,901	2,939	-0,336	1,481	6,271
0,917	-1,085	1,171	0,965	1,368	2,963	-0,121	0,015	1,165
0,903	-0,168	0,837	-0,163	0,809	1,080	0,525	1,145	0,202

TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
1,276	0,104	0,866	0,883	0,759	0,798	-0,170	0,776	0,256
1,170	0,102	2,756	-0,331	0,968	1,229	-0,083	1,048	1,966
2,019	0,526	0,950	0,387	1,324	1,105	0,037	0,832	1,501
2,449	0,987	0,753	1,000	1,033	1,030	-0,008	0,905	2,542
1,186	0,095	1,277	-0,256	0,868	0,503	0,276	1,081	0,806
1,187	0,396	3,642	1,788	1,352	1,027	-0,094	1,187	1,684
0,970	0,035	0,523	-0,342	1,031	0,880	0,120	1,603	0,700
0,952	0,097	0,820	1,539	1,271	0,457	-0,072	0,865	1,018
1,198	0,176	3,247	0,889	1,133	3,577	-0,507	1,221	4,700
1,298	0,224	1,046	1,168	0,778	1,011	-0,114	0,618	2,124
3,281	1,752	0,902	1,073	0,768	1,158	-0,082	1,048	1,412

EK 2: 2008 YILI BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER								
TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
0,856	0,071	0,877	1,205	0,942	1,354	-0,027	1,093	2,803
0,957	0,094	1,926	1,071	1,228	1,324	-0,016	1,330	1,475
0,998	0,258	0,717	1,076	0,006	0,739	-0,032	0,944	0,690
1,009	0,028	0,760	0,642	0,989	1,129	0,001	1,088	2,208
3,647	2,099	0,909	1,093	1,009	1,248	-0,324	1,094	3,743
1,629	0,002	0,935	-1,728	0,373	1,284	-0,013	0,586	0,962
1,131	0,260	0,975	0,050	0,890	1,368	-0,068	1,452	2,679
1,936	0,208	0,954	-1,860	0,992	1,238	0,012	0,797	0,958
0,809	0,004	1,128	-0,046	0,307	0,060	-0,098	0,796	1,217
1,598	0,217	1,226	-0,690	1,030	0,831	0,070	1,046	1,702
0,924	0,190	0,999	2,621	0,887	0,954	-0,116	1,168	0,876
1,736	1,042	0,974	1,960	0,010	0,962	0,540	1,338	1,540
1,005	0,010	0,861	0,994	1,056	0,907	0,040	1,001	1,483
1,193	0,452	0,934	0,420	1,066	1,332	-0,095	1,409	4,030
2,521	0,984	0,999	-0,342	1,102	1,059	0,050	0,986	1,573
1,447	0,186	0,938	0,055	1,226	0,884	-0,047	0,751	1,973
1,101	0,032	0,936	-0,929	1,170	1,000	-0,080	0,988	4,423
1,113	0,192	1,084	1,128	1,068	1,124	0,039	1,219	1,837
1,449	0,668	0,818	0,762	1,114	1,665	-0,080	1,764	2,363
0,731	0,433	1,266	0,993	1,126	1,336	0,010	2,093	3,893
1,007	0,225	1,064	1,668	1,070	1,136	-0,119	1,128	3,151
0,614	0,080	1,995	2,292	0,937	1,090	-0,015	0,967	1,986
0,844	0,096	0,776	2,323	0,876	1,160	-0,216	0,682	3,218
1,182	1,091	0,211	-0,402	0,678	1,106	0,219	2,838	1,805

TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
0,985	0,081	0,821	0,564	0,929	1,078	-0,013	0,858	6,239
1,092	0,020	0,618	0,400	1,048	1,556	-0,087	0,839	4,892
0,973	0,210	2,144	0,828	1,032	1,182	-0,323	0,436	14,583
0,822	0,162	2,745	1,037	0,974	0,996	-0,111	0,969	6,122
0,096	-0,683	1,040	-1,804	1,266	0,776	0,071	1,399	2,172
1,326	0,130	1,191	0,308	1,091	1,079	0,001	1,031	1,023
1,996	1,000	0,799	0,882	0,491	1,540	0,027	1,407	3,025
0,804	1,078	0,946	-0,015	-0,871	-4,844	0,642	0,784	1,081
0,992	0,195	1,494	0,768	0,090	1,018	-0,047	0,799	1,514
2,554	1,681	0,978	4,347	1,012	1,179	0,027	1,132	1,644
2,469	1,122	1,109	0,863	1,216	0,855	-0,080	1,075	1,508
1,108	0,593	0,663	1,201	0,819	1,255	-0,016	1,856	1,809
2,294	0,859	0,923	-0,009	1,039	0,670	-0,094	0,799	2,170
2,943	1,320	1,247	-0,306	0,898	1,658	-0,227	1,118	2,624
0,845	1,001	0,720	0,987	-2,927	1,011	-0,010	0,932	1,576
1,092	1,364	1,183	0,819	0,002	0,073	-0,464	1,938	3,843
2,869	0,810	1,894	0,282	2,931	0,965	-0,393	0,692	1,980
1,211	1,043	2,062	1,070	0,064	0,039	-0,880	0,892	6,014
1,016	1,073	0,785	0,915	0,992	1,248	-0,953	1,955	8,905
1,934	2,015	1,649	-0,028	0,008	0,010	-0,928	1,944	5,908
1,116	0,965	1,106	0,904	0,866	1,166	-0,017	2,510	1,524
0,977	0,629	0,832	0,932	1,195	1,364	0,026	2,240	2,223
0,990	1,665	-0,514	0,429	1,411	1,570	-1,896	3,585	1,842
0,641	0,980	0,987	0,246	0,173	0,017	0,012	2,323	2,821

TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
2,693	1,254	1,359	-0,897	0,963	0,931	-0,035	1,576	1,067
2,620	1,015	0,917	0,819	0,963	1,033	-0,002	0,704	1,808
3,354	1,713	0,871	1,397	1,801	0,319	0,172	1,571	4,587
2,708	1,069	1,290	0,369	0,915	1,229	-0,107	1,042	2,247
1,239	0,598	1,134	5,246	0,895	1,092	-0,131	0,678	3,096
0,607	1,049	0,677	7,868	0,912	0,736	-0,136	1,440	2,572
2,509	0,891	0,788	0,426	1,007	1,349	-0,093	1,039	0,074
2,410	1,012	0,692	0,922	0,780	1,255	0,064	0,829	2,293
1,862	0,957	0,974	1,299	0,617	1,310	-0,062	1,266	2,971
2,023	1,073	1,613	0,939	0,969	1,086	-0,049	1,497	0,960
2,498	1,089	1,236	0,840	1,120	0,660	-0,042	0,968	1,607
2,770	1,158	-2,294	0,010	1,001	0,925	0,084	1,295	1,382
1,596	0,480	1,029	1,057	0,839	1,342	-0,142	0,782	4,225
1,734	0,690	-1,135	1,294	1,220	1,272	-0,199	1,061	5,872
1,987	1,004	0,731	-0,452	0,932	1,392	-0,104	1,404	6,660
1,432	0,752	-0,304	-0,082	1,748	0,824	-1,471	1,715	2,306
1,956	1,029	1,716	0,555	0,020	1,187	-0,043	0,796	5,954
1,478	1,322	1,015	1,219	2,089	1,362	-0,020	2,935	6,786
0,612	0,223	1,117	-0,664	2,088	1,004	0,766	2,180	19,843
0,752	1,508	0,986	0,910	0,893	1,219	-0,050	3,985	1,299
2,156	0,778	2,390	0,898	1,328	1,347	0,162	0,965	1,250
2,472	0,604	1,057	0,953	1,118	1,132	0,012	0,125	1,150
1,549	1,274	0,948	1,096	0,261	0,993	-0,025	1,977	1,400
1,120	1,208	0,866	0,992	1,126	1,110	-0,045	2,884	2,373

TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
0,868	0,422	0,145	4,104	0,735	1,177	-0,015	1,619	3,798
0,956	1,011	0,655	0,741	1,171	1,066	-0,042	2,850	3,421
0,937	0,911	1,342	-0,349	0,035	0,046	-0,072	1,885	2,561
0,849	1,005	0,251	0,050	0,589	1,533	-0,517	2,892	6,648
1,119	0,977	0,991	4,486	0,974	1,005	-0,006	1,881	0,960
0,751	1,136	0,492	0,477	0,503	0,109	-0,466	2,411	5,077
1,552	1,358	0,813	-0,582	0,008	0,008	-0,128	2,009	1,354
1,573	0,146	0,359	-2,098	0,793	1,683	0,324	1,573	2,686
0,979	1,081	1,217	0,074	0,241	0,045	-0,074	2,204	1,675
0,954	1,144	0,953	0,967	0,074	0,003	-0,104	1,988	3,385
1,512	1,048	1,377	0,931	0,901	1,368	-0,042	2,047	1,641
1,000	0,180	1,112	1,015	0,839	0,924	0,050	1,175	0,636
0,701	1,184	1,005	-0,069	0,009	0,005	-0,082	2,683	2,282
1,081	0,867	0,565	-1,086	0,800	1,317	-0,047	2,722	1,538
1,068	0,658	0,867	-0,470	1,027	0,987	-0,023	2,520	2,324
1,134	0,747	0,729	1,003	0,946	0,779	0,112	2,109	1,629
1,389	0,494	0,948	0,872	0,985	0,082	0,041	0,874	1,640
1,275	1,070	0,901	-1,173	1,362	1,045	-0,014	3,394	2,159
1,478	1,299	1,041	1,233	0,353	0,104	-0,152	1,792	3,941
0,715	0,951	0,392	0,282	0,001	0,013	-0,307	2,153	1,285
0,741	0,308	-0,722	1,103	0,046	0,001	-0,332	0,943	2,493
0,905	1,014	0,934	0,711	0,954	0,005	-0,073	2,432	0,500
0,740	1,087	1,024	1,426	1,006	1,231	-0,154	2,890	2,442
1,075	1,164	1,060	1,168	1,081	1,064	0,000	2,764	2,578

TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
0,879	0,921	0,946	0,864	1,063	0,806	0,017	2,847	2,244
1,066	1,039	1,113	2,047	0,968	1,016	-0,085	2,132	3,411
1,905	1,018	1,000	-0,026	1,068	0,024	-0,027	1,296	1,666
1,250	1,049	1,986	1,890	0,016	0,080	-0,044	1,357	1,973
0,544	0,321	2,867	1,445	0,782	0,111	-0,165	1,814	2,838
1,177	1,028	0,917	1,655	0,737	1,188	-0,172	2,193	2,611
1,859	0,807	0,930	0,533	1,122	1,038	-0,167	1,416	0,871
1,042	1,107	1,402	1,629	0,027	0,910	0,053	2,096	1,111
1,031	0,090	1,292	1,598	2,565	1,856	-1,760	0,892	2,672
1,338	1,011	1,841	1,012	1,401	1,110	0,047	2,316	1,865
1,007	0,719	0,735	0,480	0,746	1,246	-0,009	2,994	3,169
1,682	1,003	0,590	-0,320	1,003	1,117	0,031	2,958	2,101
0,830	1,038	1,711	-0,464	0,887	0,064	0,289	2,899	2,697
0,801	1,014	1,442	1,797	0,648	0,715	-0,423	2,865	1,535
1,128	1,072	0,635	0,751	0,892	0,994	0,026	2,686	0,837
1,850	1,310	1,438	0,432	1,152	1,394	-0,475	2,666	4,797
0,655	0,961	1,114	0,520	0,802	1,082	-0,032	2,878	3,562
0,969	1,083	0,964	0,828	0,965	0,922	0,001	2,953	1,932
1,447	0,280	2,082	0,758	0,921	1,082	-0,205	0,412	4,214
2,881	1,974	3,463	1,148	0,794	1,270	-0,420	2,049	5,420
0,847	0,884	2,180	1,575	0,937	1,391	-0,056	3,142	3,655
0,670	1,226	1,404	1,969	0,205	0,018	-0,060	2,247	3,681
1,015	0,674	0,504	1,016	1,099	1,111	-0,144	2,712	2,359
0,908	1,012	1,075	2,391	1,047	1,084	-0,152	2,497	2,540

TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
1,059	0,968	1,109	1,045	1,271	1,199	-0,111	2,752	1,781
2,983	0,857	0,727	1,878	0,848	1,390	0,165	0,087	0,002
1,993	0,547	1,065	1,122	0,836	1,256	-0,158	0,886	2,609
1,164	1,192	0,872	9,892	1,297	1,013	0,076	1,332	6,659
1,599	1,036	0,963	3,406	1,095	1,202	-0,158	1,269	3,035
1,381	0,066	0,781	-0,068	0,887	1,190	-0,184	0,825	1,324
0,620	0,692	-0,191	0,879	1,056	1,533	-0,791	2,480	3,076
0,709	0,191	1,585	1,089	1,176	1,183	-0,142	1,776	1,330
0,967	0,919	0,440	1,108	0,653	1,133	-0,031	2,971	2,747
0,736	0,351	0,946	-3,447	1,362	0,977	0,001	3,148	1,848
1,735	1,014	-0,193	-2,619	0,833	1,265	-0,032	2,889	3,968
1,660	1,095	-0,676	-0,144	0,968	1,216	0,047	2,924	2,462
0,836	1,004	1,953	-0,716	0,002	0,004	-0,235	2,261	1,339
1,005	0,842	0,841	-0,065	0,680	1,884	-0,039	2,902	2,436
1,067	1,061	0,806	1,840	0,809	1,176	-1,441	1,726	1,561
1,635	0,493	1,438	-0,768	3,188	0,903	-0,096	2,411	1,872
0,970	0,700	1,057	1,042	1,151	1,074	-0,263	2,328	2,958
3,114	2,055	1,128	1,203	1,122	0,946	-0,236	1,730	2,084
4,051	0,908	0,503	0,907	0,727	1,015	0,021	-1,491	2,318
1,483	0,219	1,100	1,302	1,447	0,904	0,046	1,614	0,656
0,951	1,182	1,610	-0,001	1,007	0,006	-0,125	2,852	1,520
1,208	0,645	1,581	0,910	0,861	0,925	-0,083	1,356	3,657
1,630	0,078	0,992	-1,294	1,008	1,235	-0,168	0,887	2,448
1,055	0,833	1,252	1,099	1,274	1,137	0,035	2,502	3,713

TAE	BKM	AKE	AME	PSE	BYE	TVE	SSE	FBSO
1,274	0,888	1,730	2,081	0,933	1,053	0,063	2,005	3,010
1,548	0,878	-0,223	0,168	0,004	1,343	-0,077	1,940	2,206
0,626	0,838	0,509	1,325	1,525	1,098	-0,038	2,542	9,409
0,981	0,029	1,049	0,551	0,934	1,206	-0,035	1,238	3,405
1,258	0,995	0,674	0,595	1,083	1,084	-0,003	2,996	0,286
1,308	1,629	1,432	5,034	0,505	0,338	-0,091	1,850	4,092
0,538	0,343	1,649	1,226	2,778	2,707	-0,121	2,765	11,676
1,359	0,755	0,800	-1,100	0,909	1,223	-0,005	2,334	3,020
1,294	1,124	1,237	1,771	0,993	0,333	0,374	2,674	2,359
1,992	1,005	1,954	-0,750	0,104	0,005	-0,110	1,530	1,870

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Kastamonu'nun Taşköprü ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Taşköprü'de tamamladı. 2000 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Meslek Yüksekokulu, Bilgisayarlı Muhasebe ve Vergi Uygulamaları bölümünü kazandı ve 2002 yılında okul birincisi olarak mezun oldu. 2003 yılında Dikey Geçiş Sınavını kazanarak Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümünü kazandı ve 2006 yılında mezun oldu. 2008 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı.